

Filozofická fakulta
Univerzity Karlovy v Praze
Ústav pro klasickou archeologii

Bakalářská práce

Soňa Kovalovská

Římské vily podél Mosely

Roman villas along the Moselle

Praha 2011

Doc. PhDr. Jiří Musil, PhD.

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu své práce Doc. PhDr. Jiřímu Musilovi, PhD. za vedení mé práce, konzultace a konstruktivní připomínky. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří mi byli při zpracování této práce nápomocni a podporovali mě.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Římské vily podél Mosely* vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. 8. 2011

podpis

Abstrakt

Tato práce se zaměřuje na jednotlivé římské vily podél Mosely s jejich historickými i geografickými souvislostmi a zároveň také na obecné informace o římských vilách.

V úvodní části se práce zabývá lokalizací oblasti Mosely a vymezením zkoumaného území, následuje část věnovaná historickému vývoji oblasti. Součástí práce je rovněž pojednání o typologizaci římských vil. Hlavní část se zabývá jednotlivými konkrétními vilami podél Mosely. Teoretické poznatky jsou doplněny vlastní fotodokumentací.

Klíčová slova: římské vily, Mosela

Abstract

This thesis focuses on the individual Roman villas along the Moselle, with their historical and geographical contexts. It also provides general information about Roman villas.

The introductory part of the work deals with the localization of the Moselle and the definition of the investigated area, the next part is devoted to its historical development. The thesis includes the typology of Roman villas. The main part deals with specific individual villas along the Moselle. Theoretical knowledge is supplemented by my own photographs.

Key words: Roman villas, Moselle

Obsah

1. Úvod.....	7
2. O oblasti obecně.....	8
3. Dějiny území.....	10
3.1. Doba laténská.....	10
3.2. Doba římská.....	11
4. Dějiny výzkumů v oblasti.....	19
5. Obecně o římských vilách.....	25
5.1. Pars urbana.....	26
5.2. Pars rustica.....	28
6. O vilách podél Mosely obecně.....	30
6.1. Bollendorf.....	31
6.2. Wittlich.....	32
7. Jednotlivé vily podél Mosely.....	35
7.1. Remerschen.....	35
7.2. Borg.....	35
7.3. Nennig.....	36
7.4. Vierherrenborn.....	39
7.5. Konz.....	40
7.6. Wasserliesch.....	40
7.7. Echternach.....	41
7.8. Holsthum.....	43
7.9. Newel.....	43
7.10. Oberweis.....	44
7.11. Kenn.....	45
7.12. Longuich.....	46
7.13. Mehring.....	49
7.14. Pölich.....	50
7.15. Leiwen.....	51
7.16. Horath.....	51
7.17. Veldenz.....	52
7.18. Kinheim.....	54
7.19. Löslich.....	54
7.20. Weitersbach.....	57
7.21. Briedel.....	58

7.22.	Lutzerath	59
7.23.	St. Aldegund.....	60
7.24.	Cochem	60
7.25.	Ulmen.....	60
7.26.	Bruttig – Fankel.....	61
7.27.	Klotten.....	61
7.28.	Kollig	62
7.29.	Mayen.....	62
7.30.	Thür	64
7.31.	Winningen	64
7.32.	Bassenheim	65
7.33.	Koblenz – Am Remstecken.....	65
7.34.	Mülheim-Kärlich.....	66
8.	Závěr	68
	Použitá literatura	70
	O oblasti obecně.....	70
	Dějiny území	70
	Dějiny výzkumů v oblasti	70
	Obecně o římských vilách.....	71
	O římských vilách podél Mosely obecně	71
	Jednotlivé vily podél Mosely	72
	Internetové zdroje	73
	Seznam příloh	74
	Obrazová příloha.....	78

1. Úvod

Oblastí mého zájmu jsou římské vily podél Mosely na západě Německa a v okrajové části Lucemburska. (Obrázek 1) Práce se bude zabývat římskými vilami, které se nacházejí podél Mosely v její německé a lucemburské části nejvýše do vzdálenosti 30 km od řeky vzdušnou čarou. Práce je rozdělena do následujících šesti kapitol.

V kapitole *O oblasti obecně* se budu po geografické stránce zabývat celým tokem Mosely od jejího pramene až po její ústí i okolními pohořími Eifel a Hunsrück, samozřejmě s přihlédnutím k hlavním částem krajiny, které se týká má práce.

Následuje kapitola *O dějinách oblasti*. Pro mou práci jsou nejdůležitější historické souvislosti hlavně od doby pozdně laténské (2. – 1. století př. Kr.) do doby římské (1. – 4. století po Kr.). Dějiny oblasti kolem Mosely se prolínají s událostmi a historií celé říše jako celku, protože i tyto události ovlivňovaly, třeba jen nepřímo, z politického i hospodářského hlediska oblast Mosely. Věnovat se však budu jen historii území samotného, neboť více zapadá do konceptu mé práce.

Další kapitolou jsou *Dějiny výzkumů v oblasti*. Dějiny archeologických výzkumů jsou v celé oblasti velmi bohaté a většina z nich začala již v době renesance a humanismu. Budu se zde věnovat souhrnnému přehledu významných událostí spojených s hlavními centry římských nálezů v okolí Mosely. Jedná se o oblasti okolo Trevíru, Koblence a Mayenu, které se nacházejí v dnešní spolkové zemi Porýní-Falc.

V kapitole *Obecně o římských vilách* se budu zabývat základními pojmy spojenými s tímto tématem, typologií a topografií vil, jejich rozlišením na *pars urbana* a *pars rustica* a také Vitruviovým pojetím římské vily.

V kapitole s názvem *O vilách podél Mosely obecně* se zaměřím na bližší topografii a typologii římských vil v dané oblasti a zmíním jejich historický vývoj.

Poslední kapitolou jsou *Jednotlivé vily podél Mosely*. Zde se budu podrobněji zabývat konkrétními nálezy zdejších římských vil včetně jejich detailního rozboru, pokud to nálezové situace dovolují. Vily jsou seřazeny podle své polohy podél proudu řeky směrem k ústí v Koblenci.

Cílem této práce je zmapovat jednotlivé římské vily v oblasti kolem Mosely spolu s historickým a geografickým kontextem a na závěr provést srovnání těchto vil a jejich dopad na kulturu v oblasti. Část obrazové dokumentace byla pořízena při osobním terénním průzkumu daných lokalit.

2. O oblasti obecně

Mosela pramení ve výšce 735 m. n. m. na západní straně vogézskeho hřebene Petit Drumont u Col du Bussang v Lotrinsku. Francouzsky se nazývá Moselle podle římského jména Mosella, které znamená malá Máza. Téměř dvě třetiny jejího toku (317 km) protékají přes Lotrinské departementy Vosges, Meurthe et Moselle a Moselle. Poté 36 km tvoří státní hranici mezi Německem (spolkové země Porýní-Falc a Sársko) a Lucemburskem, kde se jí lucemburským nářečím říká Musel. Odtud teče 192 km dále na severovýchod přes Porýní-Falc až ke svému ústí do Rýna v Koblenci v místě zvaném Deutsches Eck. Celková délka jejího toku je díky častému meandrování 545 km. V části svého toku tvoří relativně úzké a strmé údolí, které dodává Mosele spolu s vinicemi téměř idylický nádech. Geografické rozdělení člení tok Mosely na horní tok mezi pramenem a ústím přítoku Meuthe u města Toul, střední tok od Toulu po ústí Sáry u Konzu a dolní tok od Konzu k ústí Mosely. V Německu (a ve všech německých publikacích) se rozdělení na horní, střední a dolní Moselu týká jen lucemburské a německé části řeky. Většími přítoky Mosely jsou v pořadí od pramene L'Orne, Syre, Sauer, Saar, Ruwer, Kyll, Salm, Dhron, Lieser a Pommerbach.¹ (Obrázek 2)

Od Mosely na západ se rozkládá pohoří Eifel, které tvoří část Rheinisches Schiefergebirge (Rýnského břidlicového pohoří). Eifel je vulkanického původu a dodnes jsou zde pozůstatky asi 150 sopečných kráterů, což vytváří krajinu s vyšší nadmořskou výškou. Nejvyšší horou je Hohe Acht s výškou 747 m. n. m. Eifel je pro celou oblast významný také svými prameny pitné vody a přehradními a vulkanickými jezery.

Na východ od Mosely se nachází pohoří Hunsrück, které je také součástí Rheinisches Schiefergebirge. Nejvyšší horou Hunsrücku je Erbeskopf s výškou 816 m. n. m. Tato oblast je spíše zemědělskou oblastí s úrodnými jílovitými půdami.

V celé oblasti kolem Mosely je mírné podnebí, středoevropská květena a zvířena, ale daří se zde i některým subtropickým rostlinám (např. oleandrům).

Základní geologickou stavbu údolí Mosely tvoří břidlice, která byla a dodnes je důležitou součástí stavebního materiálu. Významnou součástí zdejšího geologického podloží jsou granit, čedič, tuf, slín, pemza, štěrk, hlína a písek. V neposlední řadě se zde také nachází nerostné bohatství jako železná ruda i vzácné kovy.

Mosela je využívána jako významná dopravní cesta z Francie do Severního moře, kterou se převážně uhlí i produkty těžkého průmyslu z francouzských průmyslových oblastí kolem Mosely. Významným prvkem hospodářství je i zemědělství (převážně obilí a

---

¹ HELD, Heinz. *Die Mosel : von der Mündung bei Koblenz bis zur Quelle in den Vogesen ; Landschaft, Kultur, Geschichte*. Köln : DuMont, 1984. 320 s. ISBN 3-7701-1379-9.

intenzivní chov dobytka). Místní hospodářství je však většinou založeno na vinařství. Na více či méně strmých skalnatých úbočích moselského údolí se velmi dobře daří vínům, zejména Ryzlinku rýnskému. Víno se v této oblasti a převážně na svazích přiléhajících přímo k řece pěstuje po více než 2000 let a první, kdo jej zde začal pěstovat, byli právě Římané. Z jejich doby zde zbylo velké množství památek, které tvoří podstatnou část kulturní dědictví oblasti.

3. Dějiny území

Nejstarší osídlení území podél Mosely spadá do doby před cca 600 000 lety a přetrvává až do současnosti. Sídliště s opevněním starší doby železné (8. – 5. století př. Kr.) v oblasti Mosely a středního Porýní jsou považována za jedinou předřímskou kamennou architekturu střední Evropy.² Již v 5. století př. Kr. řecký historik Hérodotos nazval obyvatele zaalpských oblastí Kelty.³

3.1. Doba laténská

Po celou dobu laténskou (přibližně 5. – 1. století př. Kr.) probíhalo obchodní spojení mezi středomořskými oblastmi a keltskými centry. Zboží mediteránní provenience se našlo v tzv. „knížecích“ sídlištích a také hrobech keltské šlechty. Mezi tyto nálezy patří transportní amfory na víno z *Massalie* (dnešní Marseille), řecká keramika, bronzы a další komodity nedostupné ve středoevropské oblasti, jakými byly například olivový olej a víno. Hlavními artikly vyváženými do Středomoří byli převážně otroci a zemědělské produkty. Obchodní spojení bylo narušeno a mnohdy i přerušeno kvůli keltským výbojům do Jižní Evropy (např. vyplenění Říma 387 př. Kr., Delf roku 279 př. Kr.), ale vždy bylo obnoveno.

Osídlení střední a pozdní doby laténské bylo nejspíše rozdělené na mnoho málopočetných skupin. Obvyklá forma osídlení byl osamocený dvorec nebo malá osada. V pozdní době laténské (asi od 150 př. Kr.) se začala projevovat změna struktury osídlení v souladu se změnami celé keltské společnosti. K již existujícím sídlům byla zakládána velká opevněná sídliště, která Caesar nazval oppida. Tato centrální místa, jako například Kastel-Staadt s průměrem okolo 60 km, měla klíčové role v hospodářském, politickém i náboženském životě oblasti a některá z nich si tuto roli udržela v menší míře i v době římské. Zajímavostí také je, že kolem roku 140 př. Kr. byl postaven první dřevěný most přes Moselu u obce Palzem.⁴

Ve střední a pozdní době laténské převládaly žárové pohřby a pohřby do mělkých hrobů. Ty však byly během římské doby v některých případech rozorány, aby se získala zemědělská půda, a tudíž je jejich přesné rozmístění hůře identifikovatelné. Keramika laténské doby byla zhotovována na hrnčářském kruhu, ale byla slabě pálená, a proto méně trvanlivá.

---

² FAUST, Sabine, et al. *Führer zu archäologischen Denkmälern des TriererLandes*. Trier : Rheinisches Landesmuseum Trier, 2008. Sichtbares und Unsichtbares, s. 11 - 27. ISBN 978-3-923319-73-2.

³ BERNHARD, Helmut. Die römische Geschichte in Rheinland-Pfalz : Die Kelten. In CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. s. 39 - 40. ISBN 978-3-933203-60-1.

⁴ BERNHARD, Helmut. Die römische Geschichte in Rheinland-Pfalz : Die Kelten. In CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. s. 39 - 40. ISBN 978-3-933203-60-1.

Vliv Keltů na oblast Mosely trval celá staletí do konce doby laténské, která končí přibližně se začátkem Caesarovy Galské války. Caesar připojil k římské říši celou oblast na levém břehu Rýna, tedy také území kolem Mosely.

3.2. Doba římská

Od dob Caesarových válek nastaly v oblasti drobné pohyby obyvatelstva, při kterých se do míst mezi Rýnem a Moselou začaly dostávat germánské kmeny. Po skončení galské války začalo také pronikání římských vojsk a civilního obyvatelstva do oblasti Porýní a také do oblasti Mosely.

V oblasti kolem Mosely sídlil keltský kmen s částečně germánským původem – Treverové, jak byl poprvé pojmenován Caesarem, když treverští vyslanci přišli roku 58 př. Kr. k Caesarovi. Oblast Treverů sahala od řeky Maas po Rýn a obsahovala *Silvae Arduennae* (Ardeny), údolí Mosely, Hunsrück a Eifel. Mezi nejznámější oppida Treverů patřily Titelberg, Kasselt, Castel, Otzenhausen a nejméně 8 malých opevnění zvaných *castella*. Na Titelbergu byla také prokázána ražba mincí. Důležitým centrem na dolním toku Mosely bylo podle nejnovějšího výzkumu oppidum Martberg u Pommern – Kardenu s plochou 40 – 70 ha, kde byly rovněž raženy mince. Dalším typem osídlení v oblasti bylo tzv. *castellum*, které sloužilo jako sídlo šlechtických rodin o rozloze 1 – 2 ha, kde bylo místo i pro osídlení vesnického typu s malými obytnými stavbami a sýpkami. V oblasti Mosely patří k tomuto typu osídlení ještě také hradní opevnění v Bundenbachu, Ehrangu, Kempfeldu, Landscheidu, Erdenu a Kordelu. V pohřebištích venkovského osídlení (např. Horath a Wederath) byly odkryty významné hrobové nálezy kmene Treverů. (Obrázek 3)

Treverové byli po většinu času římskými spojenci. Přesto všechno si ještě více než jednu generaci udrželi svůj tradiční způsob života. V roce 56 př. Kr. umožnili na svém území pobyt římských vojsk vedených legátem T. Labieniem a o rok později i jejich průchod k Rýnu. V roce 53 př. Kr. se však Treverové vedení Indutiomarem postavili proti Caesarovi a zabránili mu v dalším průchodu k Rýnu. Po nějaké době však Indutiomar uprchl ke germánským kmenům na pravém břehu Rýna a moci se ujal Cingetorix, který byl z rodu nakloněnému Římu, a spojenectví bylo obnoveno. V roce 51 př. Kr. Treverové s podporou Germánů opět povstali, ale povstání bylo potlačeno a povstalci byli odvedeni do otroctví. Rok 51 př. Kr. také můžeme považovat za začátek doby římské v oblasti.

V roce 29 př. Kr. vypuklo ve východní Galii povstání, na kterém se také podíleli Treverové, což dokazuje spálená vrstva v treverském oppidu na Titelbergu datovaná do doby kolem roku 30 př. Kr. V této době bylo nad Trevírem založeno vojenské stanoviště, ve kterém bylo nalezeno množství keramiky. V severní části města se také nacházejí stopy vojenského

tábora, který musí být z doby před rokem 18 nebo 17 př. Kr., kdy bylo založeno nové centrum Treverů, a to město *Augusta Treverorum* (dnešní Trevír). V té samé době se začalo s budováním dalších významných staveb, jakými byly silnice nebo chrámy.

Ke zřízení jednotné správy nad galskými oblastmi až k Rýnu došlo roku 26 př. Kr., kdy bylo provedeno tzv. ocenění Galie, které každého římského občana zavazovalo k placení daní za každého neřímského sloužícího. Pro administrativní členění zůstalo v oblasti staré galské kmenové zřízení a s tím také souvisí to, že zde nebyly zakládány tzv. *coloniae*, které tvořily prostředek pro rychlou romanizaci podrobených oblastí. Po roce 16 př. Kr. bylo Augustem a Agrippou ustanoveno nové uspořádání galských oblastí a byly vytvořeny provincie *Aquitania*, *Gallia Lugdunensis* a *Belgica*, do které spadala i oblast okolo Mosely. V této době, po dalším treverském povstání, dostali Treverové titul *civitates Treverorum*, a byli tudíž zproštěni placení tributu.⁵

V době Drussových i dalších tažení na východ od Rýna byla oblast Mosely do jisté míry klidnou oblastí, která již byla součástí říše. Usuzovat se dá podle toho, že zde zatím nebyl nalezen žádný trvalý římský tábor z té doby a nejsou zmínky o žádných bitvách. Nejbližší kastel se nacházel až na Rýnu v Andernachu (kastel v Koblenci vznikl až později).

Od vlády Claudia (41 – 54 po Kr.) se Trevír mohl pyšnit titulem *colonia*, bohužel stále není jasně prokázáno, jestli se jednalo o čestný titul nebo jestli to byl plnohodnotný titul s občanskými právy (*ius Latii*). V Neronově době (54 – 68 po Kr.) bylo v oblasti Mosely opět velmi klidno a mohla se zde rozvíjet hospodářská činnost.

V roce 69 po Kr. proběhla další vlna galského povstání s cílem založit galskou říši, ke kterému se připojili i Treverové vedení římskými důstojníky Iuliem Classicem a Iuliem Tutorem. Jedna z bitev tohoto povstání proběhla u *Rigodula*, což by měl být dnešní Riol nedaleko Trevíru. Za Vespasiana (69 – 79 po Kr.) byla Koblenc (lat. *Confluentes*) opravena a vojensky obsazena jako jeden z důležitých bodů. V této době byla také pravá část Rýna vojensky zajištěna a po militární fázi mohlo začít i v severní části Mosely civilní osidlování. Oblast kolem Limitu, který vznikl za císaře Domitiana (81 – 86 po Kr.), však byla pořád nestálá a musela se potýkat s útoky nejrůznějších germánských kmenů. V letech poté vznikl v Koblenci auxiliární tábor (tábor pomocných legií).⁶

---

⁵ BERNHARD, Helmut. Die römische Geschichte in Rheinland-Pfalz. In CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. s. 39 - 168. ISBN 978-3-933203-60-1.

⁶ BERNHARD, Helmut. Die römische Geschichte in Rheinland-Pfalz. In CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. s. 39 - 168. ISBN 978-3-933203-60-1.

V roce 85 po Kr. byla ustanovena nová provincie sahající až za levý břeh dolního toku Mosely – *Germania Superior*. Jak *Gallia Belgica*, tak *Germania Superior* patřily mezi císařské provincie, které spadaly přímo pod císaře a byly jeho majetkem. (Obrázek 4)

Germania Superior s rozlohou téměř 93 500 km² patřila k provinciím střední velikosti. Na jihu dosahovala k Ženevskému jezeru (*lacus Lemanus*), na západě zasahovala k oblasti pramenů Seiny, Marny a Maasy. Dále vedla hranice přes hlavní hřeben Vogéz, falckou hornatinu a Hunsrück, kde na úrovni Bernkastel-Kuesu překročila Moselu a u Vinxtbachu dosáhla břehů Rýna.

V prostoru dolního toku Mosely se nacházelo relativně husté osídlení (převážně *vici*). Vedle moselských obcí Gondorf (lat. *Contrua*) a Karden (lat. *Cardena*) byl hlavní obcí s řemeslnou výrobou Mayen, především díky hrnčířství a výrobě mlýnských kamenů. V celé oblasti byly velmi důležité dálkové silnice, u kterých vznikala většina osídlení (např. *vicus* v Nachtsheimu a Alflenu). Neméně důležité byly vedle silnic vodní cesty, což dokládá celá oblast Mosely i Rýna. Nejvíce ze své polohy mohl těžit *Confluentes* (dn. Koblenz) na soutoku Mosely a Rýna a křižovatce dálkových cest a dále *Antunnacum* (dn. Andernach), *Boudobrigga* (dn. Boppard) nebo Weissenthurm s hrnčířskými dílnami. Rozsáhlá vila v Thüru nedaleko Mayenu mohla být také správním centrem této oblasti. Podél Mosely žilo několik vlivných a bohatých rodin, které byly majiteli latifundií, a z pověření provinční správy v Mohuči spravovaly tuto oblast a přebíraly také nižší soudní pravomoci v občanských záležitostech. Jejich náhrobky nalézáme např. u Nickenichu nebo Ochtendungu.

Oblast Hunsrücku nebyla tak hustě osídlena, přesto se zde nacházel například *vicus Dummissus* (dn. Kirchberg), který ležel na dálkové silnici Mohuč – Bingen – Trevír. Další *vicus* se nalézá v blízkosti Mosely u Mittelstrimmigu. Hustěji byla osídlena oblast okolo Mayenu a Trevíru. Zde je možno dokonce rozeznat kontinuitu obyvatelstva od pozdně laténské do raně římské doby.

Gallia Belgica tvořila severní část velké oblasti nazývané *Caesarem tres Galliae*. S rozlohou přibližně 95 000 km² patřila také k provinciím střední velikosti. Správní centrum provincie bylo na počátku v *Durocortoru* (dn. Remeš), hlavním měště kmene Remerů. V protikladu k Treverům se tento kmen choval k Římanům vždy loajálně. *Augusta Treverorum* (dn. Trevír) se teprve v 80. letech 3. století po Kr. stala sídlem místodržícího provincie. Důvodem k tomu byl patrně lepší hospodářský vývoj a vhodná poloha na důležité dálkové cestě od Středozemního moře do Kolína nad Rýnem (*Colonia Claudia Ara Agrippinensium*), kterou zřídil Agrippa. Císařští místodržící (legáti) se v Belgice měnili jednou za rok a v rýnských provinciích každé 2 – 3 roky, čímž se mělo předejít sílení jejich

moci na úkor císaře. Finanční správa *Germanie Superior* a *Gallie Belgici* byla zajišťována prokurátorem (*procurator provinciae Belgicae utriusque Germaniae*), který sídlil v Trevíru.

Civitas Treverorum s hlavním městem *Augustou Treverorum* leželo v *Gallii Belgice* a kopírovalo území kmene Treverů. Po ztrátě oblastí porýnských mělo *civitas Treverorum* rozlohu okolo 12 800 km² a na východě dosahovalo až na hranici *Gallie Belgici*, na západě u řeky Maas k teritoriu Remerů, na severu ke střednímu toku Mosely mezi přítoky Sauer a Prüm k oblasti *civitas Tungrorum* a na jihu hraničilo s *civitas Mediomatricorum*.

Důležitými centry *civitas Treverorum* byly *Noviomagus* (dn. Neumagen), *Belginum* (dn. Wederath), *Beda* (dn. Bitburg) a další. Těmito místy vedlo dálkové spojení vybavené ubytovny a hostinci (*tabernae*) a bylo přes ně zajištěno také spojení k zemědělským usedlostem (*villae rusticae*) v širším okolí. (Obrázek 5)

V bezprostřední blízkosti *Augusty Treverorum* (dn. Trevíru) byl u Pallienu lokalizován *vicus Voclanniones*.

Okolo roku 55 po Kr. zkrachoval ctižádostivý projekt kanálu hornogermánského legáta L. Antistia Veta, který měl spojovat Moselu a Saône, a to pravděpodobně kvůli námitce belgického legáta Aelia Gracilia.

V oblasti Mosely bylo od poloviny 2. století po Kr. do 2. poloviny 3. století po Kr. relativně klidno a všechna germánská tažení se této části říše vyhnula.

V roce 185 došlo k tzv. *bellum desertorum* (revoltě desertérů). V této době byly v Galii i Germanii zpustošeny venkovské vily i města a z vězení se dostali zločinci. Okolo téhož roku byl také zesílen Limes novými kastely jako např. Niederbieber nebo Holzhausen.

Relativně klidná byla situace do podzimu 260 po Kr., kdy Germáni překročili Limes a vydali se do Galie. Jejich cílem byl průchod do Burgundska a alpských průsmyků. Do *Gallie Belgici* se natlačili Frankové, kteří přešli přes dolní Rýn. Tyto výboje a vnitřní konflikty v provinciích vedly k dočasnému uvolnění germánských, galských, britských a španělských provincií z říše. Mezi lety 259 – 274 po Kr. působila tzv. zvláštní galská říše – *Imperium Galliarum* – obsahující všechny tyto provincie. Bylo nalezeno množství mincí, které dokazují, že původními mincemi se v polovině 3. století po Kr. nepřestalo platit, ale byly používány do 70. let. 3. století po Kr. To podle Helmuta Bernharda může znamenat, že germánské vpády mezi lety 254 – 260 po Kr. nebyly tak zničující, jak se předpokládalo, i když antické prameny zmiňují 60 – 70 dobytých měst.⁷ Povstání místodržitele *Gallie Belgici* Faustina oslabilo stejně jako neustálé útoky Germánů pozici císaře.

---

⁷ BERNHARD, Helmut. Die römische Geschichte in Rheinland-Pfalz. In CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. s. 39 - 168. ISBN 978-3-933203-60-1.

Znovusjednoceny byly západní provincie od roku 274 po Kr. pod nadvládou Říma za císaře Aureliána (270 – 275 po Kr.). Tetricus spravující v té době galské provincie přeložil místodržitelenskou rezidenci z Kolína nad Rýnem do Trevíru. Po celé Belgice se také budovala obranná zařízení a rovněž začala opětovně vznikat místa trvalého osídlení s řemeslnou výrobou. Vedle toho existovalo na Mosele a v Eifelu množství malých opevnění, která zřizovaly z vlastní iniciativy místní vyšší vrstvy. (Obrázek 6)

Různé drobné boje mezi Germány a Římany probíhaly do roku 281 po Kr., poté byla rýnská hranice opět zajištěna. Kvůli nepokojům byly mnohé oblasti téměř vylidněny, a proto sem byly nuceně přesídlovány některé skupiny zajatých Germánů.

Diokleciánův krajan M. Aurelius Valerius Maximianus převzal jako císař roku 285 po Kr. moc v západní části říše a tím i nad oblastí kolem Mosely. Vnější i vnitřní ohrožení říše způsobilo, že bylo nutné plně přeformovat správní a vojenskou organizaci. Dioklecián (284 – 305 po Kr.) provedl reformu členění provincií a značně provincie zmenšil, aby je učinil přehlednější. Z *Germania Superior* se stala *Germania prima*, z *Germania Inferior* *Germania sekunda* a *Gallia Belgica* byla rozdělena na *Belgicu primu* s hlavním městem Trevírem a *Belgicu secundu* s hlavním městem Remeší. (Obrázek 7) Přes 100 částečně nově založených provincií říše bylo přeorganizováno do 12 diecézí, což byly nadřazené správní jednotky pod vedením *vicaria*. Za Konstantina bylo 318 jednotlivých diecézí podřízeno jedné prefektuře. Galskému prefektovi (*praefectus praetorio Galliarum*) se sídlem v Trevíru podléhaly diecéze z Británie, Galie, diecéze *Vienensis* (nebo *dioecesis septem provinciarum*) a diecéze *Hispaniarum*, ke které patřily také části severní Afriky. (Obrázek 8) Tento prefekt vykonával také současně úkoly *vicaria* galské diecéze. Tím se ukazuje zvláštní postavení Trevíru pro celou západní část římské říše. Z Trevíru tak byla spravována velká oblast od Británie až po Mauretánii. Trojí dělení Galie (*tres Galliae*) popsané Caesarem bylo touto správní reformou zrušeno a rozděleno jen do dvou diecézí.⁸

Trevír se stal v 80. letech 3. století po Kr. hlavním a správním městem provincie a později i diecéze a prefektury. S 285 ha opevněné plochy a 80 000 obyvateli se stal největším městem na sever od Alp⁹ a předstihl všechny srovnatelné římské metropole i Kolín nad Rýnem, ale rezidencí císaře se stal až v roce 293 po Kr. za západního císaře Constantia Chlora (293 – 305 po Kr.). Po zničení města v roce 275 po Kr. byly provedeny přestavby lázní, fóra, amfiteátru, cirku, chrámů, vodovodů i hradeb a městských bran. V celé jedné *insule* velikosti

⁸ BERNHARD, Helmut. Die römische Geschichte in Rheinland-Pfalz. In CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. s. 39 - 168. ISBN 978-3-933203-60-1.

⁹ CASPAR, Arthur. *16 Ausflüge zu den alten Römern an Mosel und Rhein*. Essen : Magnus, 1985. Das linksrheinische Gebiet zu Römerzeit, s. 13. ISBN 978-3-88400-198-1.

800 x 350 m bylo všech 25 domů zbořeno a na jejich místě byla postavena císařská rezidence, před kterou byly vybudovány lázně, palácová aula a několik obytných paláců. V této době byla také znovuotevřena mincovna, která byla předtím od roku 274 po Kr. uzavřena a dočasně umístěna v *Lugdunu* (dn. Lyon). V roce 324 po Kr. však Konstantin I. Veliký (305 – 324 po Kr.) přeložil svou rezidenci do *Byzance* (pozdější Konstantinopol, dn. Istanbul). V Trevíru zůstal alespoň do své smrti jeho syn Crispus. Poté význam Trevíru postupně upadal.

Za Konstantina se nově stavělo i opevnění na území provincií. Takto byly opevněny například *Beda* (dn. Bitburg) na silnici z Kolína nad Rýnem do Trevíru a také *Noviomagus* (Neumagen). Celý horní tok Mosely mezi rezidenčním městem Trevír a ústím Mosely u Koblence byl ještě dodatečně jištěn četnými malými výšinnými opevněními. Při Rýnu byly opevněny také Andernach, Koblenz a Boppard. Pevnosti *Antunnacum* (dn. Andernach), *Noviomagus* (dn. Neumagen), *Beda* (dn. Bitburg) byly postaveny na pozůstatcích viců. Malá osídlení jako *Belginum* (dn. Wederath), *Dumnissus* (dn. Kirchberg) zůstaly bez opevnění.¹⁰

Mezi lety 275 a 335 po Kr. docházelo k častým válečným střetům v oblasti mezi Rýnem a Moselou a tato část neměla mnoho času na znovuobnovení a rozvoj. Při vpádu Germánů v letech 275 až 276 po Kr. byla na Rýně a v galských oblastech zničena infrastruktura a kvůli nedostatku obyvatel nebyly některé oblasti už osidlovány, to však pravděpodobně neplatilo pro *Germanii primu* a *Belgicu primu*. Úrodné sprašové půdy rýnského, moselského a sárského údolí byly po značném úbytku obyvatel po katastrofách v roce 275 po Kr. a především v letech 352 – 355 po Kr. osidlovány germánskými skupinami. S velkou pravděpodobností hrály tyto skupiny důležitou roli nejen ve vojsku, ale i v zemědělství, což dokazují některé nálezy ve vilách nebo k nim náležejících hrobových okrscích. V oblasti Hunsrücku se usídlily sarmatské skupiny, patrně váleční zajatci, kteří byli negermánského původu a původně sídlili ve stepích na sever od Černého moře. Osídlení se většinou vyskytovalo podél hlavních silnic.

Moselská a rýnská oblast byla, kromě okolí Trevíru, na konci 3. století po Kr. ušetřena většiny povstání venkovské nižší vrstvy (*plebs rusticana*). Na konci 3. a ve 4. století po Kr. byly prováděny opravy a přestavby poničených staveb a zvláště vil. V Trevírské oblasti okolo císařské rezidence byly renovovány především reprezentativní stavby a částečně byly také opatřovány novými mozaikovými podlahami. U ústí řeky Saar do Mosely vznikla ještě v polovině 4. století po Kr. v Konzu (lat. *Contionacum*) císařská letní rezidence, která fungovala nejméně do 2. poloviny 4. století po Kr. V konstantinovské době vzrůstal blahobyt

---

¹⁰ BERNHARD, Helmut. Die römische Geschichte in Rheinland-Pfalz. In CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. s. 39 - 168. ISBN 978-3-933203-60-1.

obyvatel, což dokazují četné bohaté hrobové nálezy i se skleněnými nádobami (např. St. Aldegund).

V roce 350 po Kr. padl syn Konstantina I., západní císař Constans, který nebyl moc oblíbený, a jeho trůn zabral důstojník pologermánského původu Magnentius. Magnentius patřil jako *comes rei militaris* a velitel palácových vojsk k velmi uznávaným osobnostem západní části říše. Za císaře ho uznala Galie, Británie, Hispánie a brzy poté Itálie a Afrika. V důsledku střetů mezi Constantovým bratrem císařem Constantiem II. a Magnentiem vznikla občanská válka, neboť Constantius II. chtěl získat ztracené provincie zpět pro konstantinovskou rodinu.

V roce 353 po Kr. vpadli do oblasti Mosely Frankové a Alamané a v téže době, za Poemenia, proběhlo v Trevíru povstání. Poemenius byl v Trevíru později zavražděn. Vpád Germánů vedl v celé oblasti k rozsáhlému ničení a ušetřen nezůstal ani Trevír. Roku 367 po Kr. proběhla u *Scarponny* na Mosele bitva mezi Římany a Alamany, ve které Římané zvítězili. Ústí Mosely bylo chráněno masívním kastelem *Confluentes* (dn. Koblenz), které bylo za Valentiniána I. obsazeno obrannými jednotkami (*militēs defensores*). Dalšími takto opevněnými kastely byl např. Polch-Ruitsch, jehož hrobový okrsek ukazuje dokonce vojenské obsazení germánského původu. (Obrázek 9)

Znovuzřízení západní císařské rezidence v Trevíru za Valentiniána I. (364 – 375 po Kr.) v roce 367 po Kr. přineslo do oblasti Mosely opět blahobyt. Už samotné sídlo galské prefektury v Trevíru by bývalo vedlo k určitému hospodářskému rozkvětu, ale císařská rezidence dodala městu a regionu skvělé postavení uvnitř říše. Jako pevnost vypadající palác *Palatiolum* (dn. Pfalz) byl přestavěn a rozšířen o ubytovací prostory pro vojsko.

Gratianův učitel a básník Ausonius byl roku 378 po Kr. jmenován prefektem pro Gallii a později dokonce navíc pro Itálii a Afriku a roce 379 po Kr. se stal konzulem. Dnes je po něm pojmenována část dochované římské silnice na pravém břehu Mosely. V roce 378 po Kr. byly ještě vpády Alamanů odraženy a rýnská hranice byla alespoň po nějakou dobu zajištěna. Do roku 381 po Kr. byl Trevír stálou rezidencí císaře Gratiana (367 – 383 po Kr.), poté se však Gratianus často zdržoval v Miláně.

Vysoká spotřeba armády i správy jak v penězích, tak v naturáliích vedla postupně k nucenému hospodářství. Vazba zemědělců k domovu, závislost malých zemědělců na majitelích latifundií, dědičnost povolání a výběr daní ve městech spojený s korupcí ve správě vedly v pozdním 4. století po Kr. ke všeobecné nespokojenosti. Přeložení císařského dvora do Milána nejpozději roku 395 po Kr., centrální správy do Arles o několik let později (okolo

roku 402 po Kr.) a invaze východogermánských a alanských kmenů do Galie v roce 407 po Kr. způsobily, že moselská oblast začala definitivně upadat.

Na přelomu let 420 a 421 po Kr. podnikli Frankové vpád do Trevíru. Západořímský vojevůdce Aëtius vedl od roku 428 po Kr. proti nim, Juthungům a Norikům války. V letech 435 – 437 po Kr. bojoval s Burgundány v Gallii a zabránil jim vpadnout do Belgici. V téže době se však uskutečnilo 4. podrobení Trevíru Franky.

V roce 451 po Kr. se dali do pohybu panonští Hunové z celé Galie a patrně při tom překročili horní Rýn, protože je dokázáno zničení jak Mohuče, tak Trevíru a Met Huny.

Konec římské moci v Galii nastal krátce po roce 454 po Kr., když v roce 455 po Kr. muselo římské vojsko pod vedením Aegidia přijmout v Kolíně nad Rýnem těžkou porážku porýnskými Franky. V témže roce byl Trevír opět vydrancován Franky. (Obrázek 10)

Mezi lety 475 – 479 po Kr. byl Trevír pod autonomní pozdně antickou vládou, ale o krátkou dobu později byl začleněn do *Francia Rhinensis* – rýnsko-franské říše.

Ačkoli využívání země a hustota obyvatelstva přinejmenším na venkově nevykazuje proti laténské době žádný dramatický nárůst, dnes jsou římské stavby a nálezy archeologicky početnější než laténské.

4. Dějiny výzkumů v oblasti

Povědomí o bohaté historii trevírské oblasti lze vystopovat již v 10. století, kdy byly některé menší artefakty přeneseny do místních kostelů a klášterů a sloužily jako spolia.

První učené pozorování a zkoumání římských památek v Trevíru se vztahuje k roku 1491, kdy byla humanistou Conradem Celtisem založena *Rheinische Gelehrte Gesellschaft* (Rýnská učená společnost), která ovšem měla jen krátké působení. Do okruhu spolupracovníků Conrada Celtise patřil i Theodoricus Gresmundus (Dietrich Gresemund mladší, narozený roku 1477), který byl významným mohučským humanistou a sběratelem římských starožitností. Sám dokonce roku 1501 navštívil Řím, kde studoval starožitnosti a římské památky, a po návratu se věnoval sbírání římských památek i sběru knih antických autorů. V okolí Mohuče takto působilo několik humanistů sbírajících římské artefakty podél Rýna i podél Mosely.

V 15. a 16. století byla centrem římských výzkumů Mohuč, a to především díky místním humanistům, kteří našli oblibu ve zkoumání a shromažďování zdejších římských památek. Několik římských staveb bylo objeveno také v 16. století ve Špýru a v roce 1531 uvádí humanista Beatus Rhenanus zmínku o římských nálezích v Rheinzabernu.

První zprávy o zájmu a popisu římských památek v okolí Trevíru pocházejí z roku 1514 z práce Johanna Enense s názvem *Medulla Gestorum Treverensium*. O římských nálezích a stavbách se zmiňuje mezi lety 1569 a 1577 také trevírský městský historik Wilhelm Kyriander ve svých *Annales sive commentarii de origine et statu antiquissimae civitatis Treverorum*. Velký význam pro římské výzkumy v oblasti Trevíru má cestovní deník humanistů Ortelia a Viviana *Itinerarium per nonnullas Galliae Belgicae partes* z roku 1584.

Zajímavostí je, že již na počátku 17. století prováděl výzkumy Barbařiných lázní v Trevíru trevírský kníže Caspar von der Leyen.

V některých případech byly původem římské stavby opětovně používány, jak tomu bylo například u římského vodovodu napájeného z řeky Ruwer.

Zmínky o římských památkách z oblasti Trevíru najdeme také u místních jezuitů a historiků Christopha Browera v díle *Antiquitatum et Annalium Trevirensium Proparasceue* z roku 1607 a Jakoba Masena v díle *Notae et additamenta zu Browers Parasceue* z roku 1670.

Oblast okolo Trevíru a také římskou vilu v Echternachu popsal jezuita Alexander Wiltheim ve své rozsáhlé práci *Luxemburgum Romanum*, která byla vytvořena mezi lety 1630 a 1682, ale kvůli Wiltheimově smrti nebyla zcela dokončena. V knižní podobě byla práce vydána až v roce 1842. Wiltheimova práce je významná z toho důvodu, že obsahuje soupis římských památek shrnutých do tematických okruhů: *Augusta Treverorum* (Trevír),

Topografie a hospodářská geografie *Arduenna Silva* (Ardeny, Eifel), římské cesty a římské vily. V jeho *Tabula geographica* (Obrázek 11) najdeme přesně neurčené římské lokality a památky. Dnes se dá tato práce považovat za první pokus o vytvoření archeologické mapy. V polovině 18. století se podle Wiltheimovy knihy a jeho popisů vydal po stopách římských památek trevírský historik a světící biskup J. N. von Hontheim.

Sběratelskou činnost provozovalo také mnoho dalších humanistů, vzdělavců, bohatých lidí i církevních hodnostářů.

První objevené zbytky římské vily byly v Porýní-Falci prozkoumány již v roce 1617 u Strombergu nedaleko Bingenu na Rýnu. Tato vila se však nachází daleko od oblasti mého zájmu. Mezi lety 1764 a 1782 bylo také v lese nedaleko Bingenu nalezeno zdivo římské vily typu *villa rustica*.

Další publikací zabývající se antickým starověkem v Trevírské oblasti byla raná práce Michaela Franze Josefa Müllerse *Kurzer geographisch-historischer Entwurf Trierischer Alterthümer mit kritischen Anmerkungen und Kupfern; ein Prodrumus einer allgemeinen Trierischen Geschichte* z roku 1788.

Do doby francouzské nadvlády nad oblastí připadá založení významné Společnosti pro zkoumání starověku v oblasti Trevíru, která byla předchůdcem dnes rozšířených archeologických společností. Podobná společnost, *Gesellschaft für nützliche Forschungen* (Společnost pro užitečná bádání), byla založena i v roce 1801. Úkoly, které si stanovila, byly rozsáhlé, ale brzy se do popředí dostala starost o sbírky a uchování trevírských antických památek. Th. Sanderad Müller, bývalý knihovník opatství St. Maximin, byl roku 1808 přijat za řádného člena Společnosti a zabýval se péčí o domácí starověké památky a při té příležitosti pronesl přednášku o špatném nakládání s antickými památkami, uměleckými díly a vědeckými objekty.

Rok 1808 by se dal považovat za datum vzniku systematického výzkumu římské doby v okolí Trevíru i v širší oblasti. Roku 1809 publikoval první prezident Společnosti J. B. M. Hetzrodt svou hodnotnou publikaci *Notices sur les anciens Trévirois; suivies de recherche sur les chemins romains qui ont traversé le pays des Trévirois*. Největší osobností v kruhu „nesmrtelných“, jak si členové Společnosti říkali, byl do roku 1848 knihovník a ředitel trevírského gymnázia Johann Hugo Wyttenbach. Přínosně pro trevírský starověký výzkum působil také zájem pruského korunního prince a pozdějšího krále Friedricha Wilhelma IV.

Pruský vládní a stavební rada Quednow nechal roku 1820 rozmístit státní sbírku římských kamenných monumentů do Porta Nigry a Císařských lázní. Quednow byl horlivým badatelem a v roce 1820 publikoval *Beschreibung der Alterthümer in Trier und dessen*

Umgebungen aus der gallisch-belgischen und römischen Periode. Až v roce 1844 splynula vládní sbírka se sbírkou Společnosti pro užitečná bádání.

Jako podklad pro exaktní archeologické bádání posloužil první přesný topografický záznam trevírského okresu z počátku 19. století, který byl pořízen francouzským plukovníkem J. J. Tranchotem. Tranchotovy mapy a další mapy vytvořené mezi lety 1815 a 1820 pruskými důstojníky obsahovaly odkazy na římské cesty a památky. Na Tranchotových mapách se zakládala zkoumání hejtmana F. W. Schmidta o římském silničním systému na levém břehu Rýna. Také geolog a historik Johannes Steininger věnoval ve své práci *Geschichte der Trevirer unter der Herrschaft der Römer* z roku 1845 pozornost římským cestám a památkám.

Doktor Jacob Schneider, který v letech 1841 – 45 působil na trevírském gymnáziu, pracoval v roce 1843 na mapě nálezů v trevírském okresu a poprvé podal důkaz o poloze pozdně římské zdi (tzv. Langmauer). Velké zásluhy na zkoumání římského Trevíru měl i řídící učitel G. Schneemann, který byl v letech 1841 – 64 sekretářem Společnosti pro užitečné bádání. V roce 1852 publikoval dnes stále hodnotnou knihu *Das Römische Trier und die Umgegend nach den Ergebnissen der bisherigen Funde.*

Velký význam pro zkoumání římských vil měl kapitulář trevírského dómu Johannes Nikolaus von Wilmowsky, který kromě trevírského dómu prováděl výzkumy i v římské vile v Nennigu.

Intenzivním archeologickým záznamům oblasti Trevíru se věnoval farář v St. Paulinu v Trevíru Philipp Schmitt, autor manuskriptu *Der Kreis Trier unter den Römern und die Urzeit* z roku 1855. Po Schmittově smrti v roce 1856 musela Společnost pro užitečná bádání s politováním oznámit, že jí došly finanční prostředky, a předala veřejnosti výsledky svého dlouholetého bádání.

Od roku 1791 prováděl v oblasti Koblence inženýr a hejtman C. F. Hoffmann na pokyn kněžny Louise Wilhelmine z Wiedu výkopové práce. Jeho práce se soustředily na vykopání římského kastelu Niederbieber a sbírání archeologických nálezů a jejich shromažďování v knížecím zámku Neuwied, kde byly vystavěny. C. F. Hoffmann vydal roku 1823 publikaci s názvem *Über die Zerstörung der Römerstädte an dem Rhein zwischen Lahn und Wied.*

Velký význam pro koblenckou oblast patřící k pruské Rýnské provincii mělo založení Spolku přátel starověku v Bonnu roku 1841. O rok později vyšel první svazek bonnské ročenky, která se zabývala místy Caesarova překročení Rýna a lokalizovala Drussův kastel v koblencké oblasti. Významnou činnost v oblasti Koblence vyvíjel místní rodák K. A. von

Cohausen. Za zmínku stojí jeho raná práce *Alte Verschanzungen auf dem Hunsrück und ihre Beziehung zu Koblenz* z roku 1858.

Výzkum a bádání o Římanech v trevírské oblasti byl racionalizován a institucionalizován založením Provinciálního muzea v Trevíru. Již v roce 1874 podepsal pruský ministr kultury zakládací listinu muzea, kterou o rok později potvrdil prezident Rýnské provincie poté, co se Společnost pro užitečná bádání dohodla s vládou na vystavení svých sbírek v novém muzeu. Ředitelem nově vzniklého muzea se stal 26letý Dr. Felix Hettner, který se ujal svého úřadu 1. 6. 1877. Mimoto to byl první archeolog, který směl provádět výzkumy v Trevíru a mohl využít veřejných prostředků. Z jeho přičinění byla také Společnost pro užitečná bádání přeformována do Spolku pro starověk rozšířeného po celé trevírské oblasti. Do jednoho celku se mu také podařilo spojit sbírkové předměty vlastněné vládou, dřívější Společností pro užitečná bádání a městem Trevír, které byly do té doby rozmístěny po celém Trevíru (např. v gymnáziu a Porta Nigře). Se stavbou muzea v Ostallee se začalo roku 1889. Významným Hettnerovým počinem bylo založení *Korespondenčního listu* vycházejícího ve velkém nákladu a informujícího o nových objevech, zkoumáních a literatuře zabývající se antickou historií. Hettnerovými prvními vykopávkami byly Barbařiny lázně, následovala římská hrobová pole v Trevíru a také římské opevnění města. Jeho úspěchy ale byly zastíněny objevením konstantinského kastelu a náhrobních stél v Neumagenu. Hettner se věnoval i výzkumům galo-římských chrámových okrsků, pozdně římských opevnění cest a také římských vil. Na nich Hettner demonstroval typ luxusní vily a typ hospodářské vily. K jeho četným publikacím patří i *Zur Kultur von Germanien und Gallia Belgica* a *Die Römischen Steindenkmäler des Provinzialmuseums zu Trier*. Hettner převzal v 90. letech 19. století vedoucí pozici v Říšské komisi pro limes, kde se poté věnoval zkoumání hraničního valu. Roku 1898 ale opět převzal na čtyři roky Provinciální muzeum v Trevíru, které prozatímně vedl H. Lehner. Roku 1903 bylo jeho kolegou H. Lehnerem vydáno in memoriam poslední Hettnerovo dílo *Illustrierter Führer durch das Provinzialmuseum in Trier*. Jeho nástupce ve funkci ředitele muzea Hans Graeven vytvořil městský plán římského Trevíru.

V Koblenci byl roku 1883 založen *Kunst-, Kunstgewerbe- und Altertumsverein* (Spolek pro umění a starověk) pro správní okrsek Koblenc a roku 1889 bylo i zde zřízeno muzeum ve starém konšelském domě na Florinsmarktu. Roku 1901 publikoval A. Günther (1861 – 1940), významný místní koblencký archeolog, zprávy o důležitých raně římských hrobových nálezích z Koblence – Neuendorfu. Při pracích C. Koenena a H. Lehnera byl v oblasti neolitických obydlí v Urmitzu na Rýně odkryt raně římský tábor a také hrobové pole.

V koblenckém městském lese vykopal R. Bodewig (1857 – 1923) sídliště ze starší až střední císařské doby – tzv. Trevererdorf. V této činnosti ho podporoval nedaleký oberlahnsteinský Spolek pro starověk, který v roce 1914 zřídil vlastní obecní muzeum. Roku 1904 byl založen mayenský *Historický a archeologický spolek* sídlící v Eifelském muzeu. Vůdčí osobností spolku byl P. Hörter (1860 – 1930), který nechal provádět četné výkopové práce, jež jsou dokumentovány v tzv. *Mayenských knihách nálezů*. Těžištěm práce spolku bylo zkoumání římského výrobního okrsku v Mayenu.

Pro zkoumání římského limitu v koblencké oblasti bylo důležité působení G. Loeschckeho, známého archeologa, který byl svým přítelem Hettnerem ustanoven jako úsekový komisař pro 1. úsek rýnského limitu u Höhr – Grenzhausenu severně od Koblence. Loeschcke a Hettner také jako první rozlišovali dvě časově různé stavební fáze limitu.

V Trevíru převzal řízení Provinciálního muzea po Graevenově předčasné smrti roku 1906 E. Krüger. Jako pokračovatele *Korespondenčních listů západoněmeckého časopisu* vydával Krüger v letech 1908 – 1916 *Římsko-germánský korespondenční list*. Každý rok také vycházely trevírské ročenky (*Trierer Jahresberichte*), čtvrtletníky pro dějiny a umění Trevírské země a jejích sousedních oblastí. Krügerovi asistenti v letech 1911 – 1918 byli významní archeologové P. Steiner a S. Loeschcke.

Profesoru Georgu Loeschckovi, který převzal kulturně-vědecké oddělení Římské společnosti pro vědecký výzkum ustanovené krátce před 1. světovou válkou, se podařilo roku 1912 získat prostředky pro výrobu archeologické mapy Rýnské provincie. Mapa byla sestavena na mapovém podkladu 1:100 000 a se čtyřbarevným potiskem. Pracovat se na ní začalo nejdříve se správním obvodem Trevír (F. Oelmann, F. Drexel). Roku 1920 převzal práci na mapě Josef Steinhausen (1885 – 1959). Výsledkem práce bylo dílo s názvem *Archäologische Karte der Rheinprovinz I. Ortskunde Trier - Mettendorf* z roku 1932, který následovala roku 1936 *Archäologische Siedlungskunde des Trierer Landes*. Roku 1924 vydali H. Dragendorff a E. Krüger obsáhlou publikaci o náhrobku Secundiniů *Igeler Säule*. W. von Massow poprvé roku 1932 ukázal veřejnosti slavné náhrobky z Neumagenu. W. von Masow převzal jako jeden z největších znalců římského provinciálního umění po svém předchůdci E. Krügerovi vedení Provinciálního muzea v Trevíru, které bylo roku 1934 přejmenováno na *Rheinisches Landesmuseum* (Rýnské zemské muzeum).

Z iniciativy S. Loeschckeho byl v letech 1926 – 1934 proveden rozsáhlý archeologický výzkum kultovního okrsku v trevírském Altbachtalu. S. Loeschcke provedl také průzkumy v římských hrnčířských dílnách v lese u Speicher – Herforstu. Dalším

významným archeologem zabývajícím se římskou provinciální archeologií a problematikou Treverů byl H. Koethe.

V oblasti Koblence byla nejspíš jako následek složitých hospodářských a politických vztahů utlumena činnost místních Spolků pro starověk a jejich práci muselo převzít Provinciální muzeum v Bonnu. Významným počinem bylo ustanovení pruského zákona o archeologických vykopávkách z roku 1914. V té době J. Hagen publikoval své významné dílo *Die Römerstrassen der Rheinprovinz*. H. Aubin napsal roku 1926 svůj zásadní článek na téma Rýnský obchod v římské době a F. Oelmann prováděl důležité výzkumy na galo-římském statku u Mayenu a také prozkoumal četná římská hrobová pole.

V trevírské oblasti se po 2. světové válce podařilo znovuvybudovat poničené Rýnské zemské muzeum a roku 1956 bylo muzeum znovuotevřeno. V této době byly paradoxně díky rozsáhlým válečným škodám objeveny a odkryty mnohé římské památky.

Znovuotevření malých muzeí v oblasti Koblence s důležitými římskými sbírkami je po 2. světové válce spojeno se jmény F. Hörtera (Eifelmuseum Mayen), H. Hundera (Museum Andernach) a J. a R. Schütze (Kreismuseum Neuwied).¹¹

Od 2. světové války probíhají další výzkumy, kterých se účastní různé německé univerzity v čele s trevírskou univerzitou a Rheinisches Landesmuseum v Trevíru. Mnohé z římských památek byly v poválečné době objeveny při různých stavebních pracích, například při stavbě dálnic nebo při kultivaci polí. Významnými osobnostmi, které se na výzkumech podílely, byly Heinz Cüppers, Hans-Helmut Wegner, Karl-Josef Gilles a další.

---

¹¹ DECKER, Karl-Viktor; SELZER, Wolfgang. Römerforschung in Rheinland-Pfalz. In CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. s. 13 - 38. ISBN 978-3-933203-60-1.

5. Obecně o římských vilách

Pojem *villa* označoval v římské době obytný venkovský dům stojící mimo hradby města, ke kterému se většinou vázala zemědělská (hospodářská) činnost. Pro antické autory měl pojem *villa* hospodářský význam, nikoli architektonický.¹² *Villa* se skládala z obytné budovy a hospodářských budov včetně ohrazených ploch sloužících jako ohrady a nádrže a přiléhajících polí (*ager*). Celý komplex se nazýval buď ve spojení s místními jmény *praedium* nebo ve spojení s prvními majiteli *fundus*.¹³

Vily v pojetí Římanů vznikly na základě helénistických peristylových domů především z Malé Asie v době po 2. punské válce (218 – 201 př. Kr.), tedy v 2. století př. Kr. Jejimi iniciátory byly především římscí aristokraté, kteří v době války zbohatli a nechávali si stavět mimo Řím luxusní velké domy s jistou dávkou soběstačnosti a sloužící také k intenzivnímu zemědělství.¹⁴

Římské vily se nacházejí po celém území římské říše. Základními pravidly pro stavbu vily byly vhodné přírodní podmínky a dostatečná urbanizace. Většinou se vila nacházela na vyvýšeném místě s čelní stranou obrácenou do krajiny, což mělo zajistit i obrannou funkci. Dále ležely vždy podél římské silnice a zároveň v blízkosti vodního zdroje, a to kvůli dopravnímu spojení i zdroji pitné vody. Jediným omezením pro její výstavbu byla topografická situace, která v některých místech znemožňovala její vystavění (příliš prudké svahy, vysoké hory, hustota porostu, absence římských silnic a odběratelů produktů atd.). Vily se vyskytují prakticky po celé římské říši od severní Afriky po Germánii a od Británie po Malou Asii. Mezi jednotlivými oblastmi je však mnoho rozdílů, které utvářejí mnohotvárnost celého programu výstavby. Tyto rozdíly dávají vzniknout celé typologii římských vil.

Základním rozdělením římských vil je dělení na *villae urbanae*, *villae rusticae*, *villae maritimae* a *villae suburbanae*. *Villa urbana* (*pars urbana*) je více či méně luxusní obytnou budovou komplexu, který se spolu s hospodářskými budovami a polnostmi nazývá *villa rustica*. V některých případech zejména v centrální Itálii (Řím, přímořské oblasti) může *pars rustica* zcela chybět nebo může být potlačena. V Itálii byla za *villu urbanu* považována vila ve městě, naopak v provinciích se tímto termínem (nebo jako *pars urbana*) označovala obytná část *villae rusticae*. *Villa maritima* byla oproti tomu přímořská vila bez primárního hospodářského využití a jednalo se spíše o luxusní rekreační sídla, která se vyskytovala

¹² SWOBODA, Karl M. *Römische und romanische Paläste : Eine architekturgeschichtliche Untersuchung*. 3. erw. Aufl. Wien : Böhlau, 1969. S. 12.

¹³ MIELSCH, Harald. *Die römische Villa : Architektur und Lebensform*. München : C. H. Beck, 1987. Einleitung: Was ist eine Villa?, s. 7. ISBN 978-3-406-31576-3.

¹⁴ MIELSCH, Harald. *Die römische Villa : Architektur und Lebensform*. München : C. H. Beck, 1987. Die landwirtschaftlichen Grundlagen, s. 9. ISBN 978-3-406-31576-3.

hlavně v Itálii a na ostrovech (např. Sicílie). *Villa suburbana* neboli *pseudo-urbana* byla zvláštním typem a byla postavena těsně před hradbami, takže ne zcela odpovídala Vitruviovskému pojetí.

Rozdělení vil podle statusu jejich obyvatel také není jednoduché. Někteří majitelé ve venkovských vilách bydleli jen přes léto a na zimu se vraceli do Říma nebo do jiných měst. Postavení obyvatel a potažmo vily se dá rozpoznat z velikosti a vybavenosti vily, ale zde narážíme na nedostatek archeologického materiálu z důvodu absence nebo zničení některých předmětů. Dobrým vodítkem jsou hrobové nálezy v blízkosti, kde se dá předpokládat, že obyvatel vily je poblíž vily také pohřben. Jména majitelů vil se dají odhalit jen v některých případech. S jistotou lze majitele vily prokázat v případě císařských vil, které byly určeny císaři a jeho rodině. Tyto vily jsou velmi specifické a obsahují speciální architektonické prvky jako umělé jeskyně a divadla.

5.1. Pars urbana

Podle půdorysu a rozvržení místností od počátku byly dva základní konstrukční typy. V Itálii a nejstarších provinciích byla nejrozšířenějším typem vila s peristylem, která měla ve středu domu atrium nebo peristyl jak vnitřní, tak zahradní, ze kterého se vcházelo do ostatních místností. (Obrázek 12) Tento typ navazoval na řecké a helénistické domy a byly podle něj stavěny většinou paláce a vily ve městech. Zvláště v provinciích byla rozšířena vila s portikem, která nemá peristyl, ale je axiální, tudíž se většina místností nachází po stranách portiku nebo tvoří z portiku jednotlivá křídla. Vily s portikem se objevují od raného císařství, ale předobrazem byl pravděpodobně řecký dům s koridorem. Portikové vily byly nejvíce rozšířeny u menších venkovských staveb. Portikus měl v některých případech dvě patra nebo mohl být i polokruhový (např. Tetingen)¹⁵ (Obrázek 13). Hlavní místnost byla přístupná přes portikus, který byl obrácen směrem do krajiny. Později byl portikus po stranách opatřen věžovitými křídly s místnostmi – risality, které vytvořily nový typ portikové stavby s risality v celkovém tvaru U. Nárožní risality více či méně vystupovaly po stranách portiku do popředí a tím také chránily samotný portikus.

Někdy se tyto základní typy dále dělí na konkrétnější typologii a často jsou nazývány jménem svého typického představitele, jak je tomu i v případě vil podél Mosely. Co se týká konkrétnější typologie, má každá provincie svou vlastní terminologii. V oblasti Mosely je typologie stanovena a nazvána podle vily v Bollendorfu – typ Bollendorf a podle vily ve Wittlichu – typ Wittlich. Důležitým aspektem je také chronologické řazení, neboť každý typ

---

¹⁵ SWOBODA, Karl M. *Römische und romanische Paläste : Eine architekturgeschichtliche Untersuchung*. 3. erw. Aufl. Wien : Böhlau, 1969. Die Portikusvilla, S. 48.

se postupem doby vyvíjel a může se tedy dnes zdát, že první fáze výstavby byla velmi podobná.

Obecně se dá říci, že všechny tyto vily mají některé architektonické prvky společné. Jsou to ty prvky, bez kterých by se neobešla ani velká císařská, ani malá venkovská vila. Jedná se o pozemek s odpovídající rozlohou, ubytovací prostory jako ložnice a společenskou místnost, lázeňský trakt, kuchyni a jídelnu, nezbytné hospodářské prostory, dvůr nebo zahradu a také latríny. Rozvržení místností bylo však individuální.

Důležitým pro každou vilu byl lázeňský trakt, který mohl být součástí domu nebo se mohl nacházet v jeho nejbližší blízkosti. Lázeňský trakt standardně obsahoval zpravidla v řadě za sebou *apodyterium* (převlékárnu), *frigidarium* (studenou lázeň), *tepidarium* (teplou lázeň) a *caldarium* (horkou lázeň). V luxusnějších vilách byly některé místnosti zdvojeny a bylo zde i *sudatorium* (potírna). Samozřejmostí bylo také *praefurnium* (topeniště), které se často obsluhovalo z vnější strany. Základním prvkem vyhřívání lázeňského traktu i minimálně jedné společenské místnosti bylo *hypokaustum* (topný systém), který začínal *praefurniem* s přepážkou na popel a pohyblivým okénkem pro regulaci teplého vzduchu, a pokračoval topným kanálem s dalšími přepážkami, které rozdělovaly teplo do různých částí vily. Topné kanály vedly pod podlahou do dalších místností, z nichž některé (hlavně lázeňské) byly vyhřívány i *tubuli* (dutými cihlami ve zdech vedoucími teplý vzduch). V některých místnostech bylo *hypokaustum* ukončeno velkým podpodlažním prostorem, který vyhříval místnost odspodu.¹⁶ (Obrázek 14)

Římskými vilami a problémy spojenými s polohou a uspořádáním obytných a zvláště hospodářských místností se ve svých Deseti knihách o architektuře zabývá i Vitruvius. Podle něj je důležité, aby budova měla dostatečný přístup světla a aby měla kompozici dle světových stran. Ložnice neboli *cubicula* a knihovny by měly být orientovány na východ, lázně a zimní jídelny na západ, ateliéry, dílny a letní jídelny na sever. Lázně a kuchyně by měly být blízko sebe, protože obě využívají topné zařízení. V některých částech vily byly sklepy – *ergastulae*. U luxusnějších vil by se mělo dbát také na to, aby nevznikly potíže při praktických činnostech. (Vitruvius, *De architectura libri decem*, VI, 4 – 6)

V římských vilách se také nacházela zahrada (*hortus*), a to jak okrasná, tak užitková nebo s léčivými bylinami. Mezi tyto rostliny patřily růže, hyacinty, lilie, cypřiše, platany nebo vavříň.¹⁷

¹⁶ BRÖDNER, Erika. *Wohnen in der Antike*. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1989. Ausstattung der römischen Wohnungen, s. 106 - 124. ISBN 978-3-534-01374-6.

¹⁷ MIELSCH, Harald. *Die römische Villa : Architektur und Lebensform*. München : C. H. Beck, 1987. Die Gärten, s. 117 - 121. ISBN 978-3-406-31576-3.

Důležité pro všechny obytné stavby bylo vnitřní vybavení, které se nám v některých případech dochovalo alespoň ve fragmentech jako archeologický materiál. Dveře byly dvoukřídlé dřevěné nebo v některých luxusních vilách bronzové a obsahovaly 4 panty (*cardines*), petlice, zámky i domovní zvonky (kruhy). Okna měla vnější okenice nebo *lapis specularis*, selenidové destičky, které tlumily světlo a poskytovaly tak dobrou ochranu proti slunci. Postele (*cubile*) byly většinou dřevěné a na nich se nacházela matrace (*torus*), polštář i deka. Podobně tomu bylo u křesílek. Stolky byly většinou kamenné, bronzové nebo dřevěné. Ve vile se také nacházely šatní skříně nebo truhly a drobnosti jako držáky na lampy. Součástí každého římského domu bylo také i *lararium*.¹⁸

Další významnou složkou vnitřního vybavení byly nástěnné malby a mozaiky. Obě se odvozovaly od vkusu a majetnosti majitele. Nástěnné malby dělíme do tzv. čtyř pompejských stylů a barevná škála procházela téměř všechny barvy od bílé, černé po purpurově červenou a modrou. Mozaiky byly buď geometrické, nebo figurální, a výzdobná témata byla tudíž velmi široká (geometrické vzorce, rostlinné motivy, mytologická témata, gladiátorské hry atd.). Mozaiky byly většinou mramorové a skládaly se ze zlomků zvaných *tessellae*.

5.2. Pars rustica

Primárním účelem římských vil, a to jak v centrální Itálii, tak v provinciích, byla hospodářská činnost. Uvnitř rozsáhlého ohraničeného pozemku se nacházelo velké množství budov sloužících různému účelu. Pro každý účel byla většinou vystavěna jedna budova (např. stáje, sýpky, lisovny).

Ve *villae rusticae* se pěstovaly nejrůznější plodiny a chovala různá zvířata. Postupně se v celé říši, pokud to situace dovoľovala, přistupovalo k specializovaným provozům (*praedia*), kde zpracovávaly převážně komodity na vývoz do měst a zásobování vojska. Tato specializace dovolila určit rozlohu pozemku, zvyšování výnosů i specializaci a počet pracovníků, většinou otroků. *Villae rusticae* tedy můžeme rozdělit na *latifundiae* (velkostatky) a *coloni* (samostatné malé statky). Rozhodující pro výběr plodin a chov zvířat byly přírodní podmínky a potřeby obyvatel, i když v některých případech byla chována spíše na okrasu i exotická zvířata. Mezi plodiny pěstované ve vilách patřily obilí, olivy, vinná réva a další plodiny, ale také ovoce jako fíky, hrušky, jahody, datle nebo granátová jablka. Chovnými zvířaty byly krávy, prasata, ovce, kozy, ale v některých vilách se chovalo i malé domácí zvířectvo, tzv. *pastio villatica*, mezi které patří slepice, husy, jeřábi, holubi, pávi a ryby. Ryby se chovaly v rybnících i uměle vybudovaných nádržích neboli *vivariae* a *piscinae*

---

¹⁸ BRÖDNER, Erika. *Wohnen in der Antike*. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1989. 340 s. ISBN 978-3-534-01374-6.

většinou u přímořských vil. Aristokratické vily byly vybaveny na okrasu i voliérymi se zpěvnými a okrasnými ptáky a ve své blízkosti i *roborarii* a *leporarii* s divokými zvířaty.¹⁹

Vily sloužily také k zásobování vojenských jednotek, a to převážně vily v provinciích. Samotná legie potřebovala za jeden rok kolem 2100 tun obilí a pomocné sbory 200 – 300 tun, k tomu se musí připočítat spotřeba civilního obyvatelstva. Podle výnosnosti polností bylo k zajištění ročního přísunu potravin potřeba kolem 3000 ha obdělávané plochy (přibližně 50 – 100 ha pro každou vilu). Tato plocha odpovídá produkci 30 – 50 *villae rusticae* střední velikosti.²⁰

Podle Vitruvia bylo důležitým aspektem pro stanovování rozmístění jednotlivých místností a staveb zdravotní a hygienické hledisko a také fakt, že by měly budovy korespondovat s plochou obdělávaných polností i počtem dobytka. Přípravna dobytka s ohništěm by měla být na teplém místě, a to například u dobytčích stájí, jejichž koryto by mělo být umístěno směrem k ohni a zároveň na východ z důvodu ovladatelnosti i pověřivosti. Tato maštal by měla mít šířku mezi 10 a 15 stopami a délku minimálně 6 stop. Konírna má být zřízena na nejteplejších místech, ale směrem od ohně, aby se koně neplašili. Další hospodářské místnosti jako lisovna by měly být v blízkosti ohniště. Sklep na olej by měl být v teplé části domu a otočen na jih, naopak vinný sklípek by měl být v chladné části a otočen okny na sever. Sýpky na obilí by měly být orientovány na sever nebo severovýchod, protože tak plodiny déle vydrží a neplesniví. Navíc by se sýpky, sklady obilí i pekárny měly kvůli nebezpečí požáru stavět jako samostatné budovy. (Vitruvius, *De architectura libri decem*, VI, 6)

---

¹⁹ MIELSCH, Harald. *Die römische Villa : Architektur und Lebensform*. München : C. H. Beck, 1987. Die landwirtschaftlichen Grundlagen, s. 9 – 36 s. ISBN 978-3-406-31576-3.

²⁰ BERNHARD, Helmut. Die römische Geschichte in Rheinland-Pfalz : Rekrutierung und Besoldung. In CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. s. 98. ISBN 978-3-933203-60-1.

6. O vilách podél Mosely obecně

V oblasti Mosely je nejrozšířenějším typem vila s portikem a nárožními risality. Tento typ vily má pravouhlý půdorys s portikem na čelní stěně a přinejmenším na čelních rozích k portiku přiléhající dvě věžovitě konstrukce – risality. V některých vilách byl portikus lehce vyvýšen a přístupný byl po schodech, přičemž pod ním i risality se nacházely sklepní prostory.

Pravouhlý půdorys navazoval na galské hospodářské osídlení (viz Mayen), a není tudíž zcela jasné, na kolik šlo o čistě římské vlivy. Tím byl vytvořen tzv. galo-římský typ, který byl v oblasti Mosely mimořádně oblíben.

Rozdíl mezi moselskými vilami není v typologii tak markantní a vždy se jedná o formu portikové vily s risality. Typologii utváří hlavně velikost a uspořádání vil. V oblasti Mosely jsou dva základní typy portikových vil: jedná se o typ Bollendorf podle vily v Bollendorfu, která patřila mezi středně velké vily, a o typ Wittlich podle vily nalezené ve Wittlichu, která patřila mezi velké luxusní vily.

Většina vil podél Mosely nevykazovala přítomnost atria ani peristylu, a to především kvůli klimatickým podmínkám. Jedinými výjimkami jsou luxusní vily v Echternachu a Konzu. Obdobná vila v Nennigu je svou výstavbou v okolí ojedinělá a obsahovala jak portikus a boční risality, tak peristyl a atrium (viz Nennig).

V 1. století po Kr. byly kamenné konstrukce vil ještě velmi vzácné, ale od počátku 2. století po Kr. se objevovaly stále častěji, až dřevěné konstrukce vytlačily úplně i z hospodářských budov. Potvrzují to nálezy kamenolomů dokládající růst životního standardu symbolizujícího rostoucí blahobyť, který s sebou přinášela romanizace.²¹

Vnitřní zdi měly vápennou nebo štukovou omítku s geometrickými motivy v ohraničených polích, které tvořily dojem perspektivy. Výzdoba se skládala často z červených pásů na bílém pozadí, okrových na zeleném, hnědých na okrovém a zelených na červeném pozadí. Stylizované nebo realistické květinové motivy, zvířecí a mytologické motivy byly umístěny v malých obrázcích, které dělaly dojem zavěšených obrazů.²²

Každá vila měla, i když většinou jen ve vytápěných místnostech, na podlaze mozaiku. Podle velikosti, kvality i počtu mozaik se dá také určit honosnost vily a postavení jejích majitelů. Nejstarší mozaiky byly černobílé s geometrickými nebo stylizovanými rostlinnými motivy. Později, převážně v luxusních vilách, se objevovaly figurální mozaiky a jejich

²¹ TERNES, Charles-Marie. *Die Römer an Rhein und Mosel : Geschichte und Kultur*. 2. Aufl. Stuttgart : Reclam, 1976. Der zivile Wohnungsbau, s. 113. ISBN 978-3-15-010254-1.

²² TERNES, Charles-Marie. *Die Römer an Rhein und Mosel : Geschichte und Kultur*. 2. Aufl. Stuttgart : Reclam, 1976. Im Innern der Villen ..., s. 128. ISBN 978-3-15-010254-1.

výzdoba se různila také podle vkusu majitele. Celkově se dá říci, že v oblasti Mosely převládají geometrické motivy buď černobílé nebo v barevném provedení: červená, černá, světlemodrá, žlutá a zelená.²³

Dalším základním elementem římských vil podél Mosely bylo hypokaustové vytápění. Od začátku 2. století po Kr. měly místní vily jednu nebo i více vyhřívaných místností. Vyhřívána byla rovněž místnost lázeňského traktu, především *caldarium*. V oblasti Porýní a Mosely se velmi často alespoň v prvních fázích objevovaly domy jen s *caldariem*, *frigidariem* a *apodyteriem*. Teprve ve 3. a 4. století po Kr. se budovaly opravdové lázně se všemi místnostmi. Řazeny byly podle dvou způsobů uspořádání: za sebou v řadě ležící místnosti a vany nebo vany a navazující místnosti bez pevného pořádku podle proměnlivého plánu. Uvnitř mnoha van se našly stupínky, na kterých se sedělo, a tudíž voda sahala jen do pasu.²⁴

Rozdíl mezi moselskými a ostatními oblastmi byl také v přírodních podmínkách, které odrážely výběr pěstovaných plodin. Moselské vily se specializovaly převážně na pěstování vinné révy, obilí a chov skotu.

Do této kapitoly zařadím konkrétní popis obou základních typů moselských vil: typ Bollendorf a typ Wittlich. Ostatní vily obsahují vždy prvky jedné z těchto vil a jejich přesnému popisu se věnuji v kapitole *Jednotlivé vily podél Mosely*.

6.1. Bollendorf

Na jihozápad orientovaná římská vila s nárožními risality a rozměry 26,5 x 23,5 m²⁵ se nachází v okrajové části obce Bollendorf nad místním zámekem a hned vedle nové zástavby na svahu nad údolím říčky Sauer. Vila byla postavena na přelomu 1. a 2. století po Kr. a prošla dvěma přestavbami. Opuštěna byla po ničujícím požáru na konci 4. století po Kr. Její základové zdi byly plně odkryty a zakonzervovány (částečně již v roce 1907²⁶), dnes jsou opatřeny dřevokovovou konstrukcí a zpřístupněny. Střed vily (Obrázek 15) tvoří obytná místnost o rozměrech 17 x 11 m (H), ve které se nacházelo ohniště s kuchyňským zařízením (H). Na jihozápadních rozích obytné místnosti byly připojeny nárožní risality (1, 4), každý s jednou místností. Mezi nimi byl portikus (2) ve tvaru U, který byl přístupný po schodech (3)

---

²³ KÜNZL, Ernst. Kunst und Kunsthandwerk : Mosaik und Wandmalereien. In CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. s. 202. ISBN 978-3-933203-60-1.

²⁴ TERNES, Charles-Marie. *Die Römer an Rhein und Mosel : Geschichte und Kultur*. 2. Aufl. Stuttgart : Reclam, 1976. Im Innern der Villen ..., s. 133 - 135. ISBN 978-3-15-010254-1.

²⁵ CÜPPERS, Heinz. Bollendorf. In SÖLTER, Walter, et al. *Das römische Germanien aus der Luft*. Bergisch Gladbach : Gustav Lübbe Verlag, 1981. s. 202. ISBN 3-7857-0298-1.

²⁶ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Bollendorf, s. 338 - 340. ISBN 978-3-933203-60-1.

z pískovcových bloků. Schody stojí přímo uprostřed a vytvářejí na přední straně osovou souměrnost. Pod portikem a risality se nacházel sklep přístupný z hlavní místnosti. (Obrázek 18, 19)

V zadní části stavby se přes celou šíři nacházela podlouhlá hospodářská místnost (18), která sloužila jako sklad nářadí a zásob. Na kratší východní straně byly dveře ven a dodnes jsou tam k vidění otvory po pantech. Na západní straně byla v blízkosti ohniště zřízena odpadní jáma (16). Na severním zadním rohu budovy se nacházela asi 12 m² velká místnost (15) vzniklá při přestavbě, která sloužila jako ložnice. (Obrázek 20) Hned vedle byla jediná místnost domu, která byla vybavena hypokaustem, s rozměry 4,35 x 2,9 m²⁷ (13). Pravděpodobně byla v zimním období obytnou společenskou místností. (Obrázek 21)

Na levé straně budovy mezi vyhřívanou místností a západním risalitem byly 4 malé místnosti, které tvořily lázeňský trakt vybudovaný při přestavbě v poslední čtvrtině 3. století po Kr., což dokládá nález malého měďáku císaře Tetrica (268 – 273 po Kr.)²⁸. Místnosti byly řazeny stejně jako u větších lázní, a to v řadě za sebou v pořadí *apodyterium* (6), *frigidarium* (8,9), *tepidarium* (10) a *caldarium* (12). Mezi *frigidarium* a risalitem se nacházel odtokový kanál (Obrázek 22) a také latrína (7). Horký vzduch byl veden díky hypokaustu z *praefurnia* (14) na severozápadní stěně obytné místnosti, ze kterého se vyhříval i zimní pokoj.

Podle fragmentů omítky lze dokázat přítomnost štukových zdí, převážně pompejské červeně a pastelových barev.²⁹

6.2. Wittlich

Jihovýchodně od Wittlichu na pravém břehu řeky Lieser se nachází rozsáhlá třítraktová římská vila, podle které byl nazván luxusnější a rozsáhlejší typ římské vily nalézající se v oblasti podél Mosely.

Zajímavostí je, že vila ve Wittlichu kopíruje terén a zakřivení řeky, což ale může také být dáno její rozlohou s rozměry 140 x 28 m. Její umístění ve svahu také umožňuje rozmístění místností do dvou pater, přičemž horní patro středního traktu se nacházelo jen 2,5 m nad úrovní zahrady. Tato vila je považována za největší římskou vilu na sever od Alp.³⁰ Postavena byla v 2. polovině 2. století po Kr. a opuštěna okolo roku 350 po Kr. po zničení Franky.

V roce 1819 se při pozemních pracích poblíž břehu řeky narazilo na římské zdivo. Archeologické práce v té době vedl Carl Friedrich Quednow a objeveny byly tři vytápěné

²⁷ STEINER, Paul. *Die Villa von Bollendorf*. Trier : Lintz, 1922. 59 s.

²⁸ STEINER, Paul. *Die Villa von Bollendorf*. Trier : Lintz, 1922. 59 s.

²⁹ CASPAR, Arthur. *16 Ausflüge zu den alten Römern an Mosel und Rhein*. Essen : Magnus, 1985. Die Villa rustica, s. 101 – 105. ISBN 978-3-88400-198-1.

³⁰ FAUST, Sabine, et al. *Führer zu archäologischen Denkmälern des Trierer Landes*. Trier : Rheinisches Landesmuseum, 2008. Wittlich, s. 77 - 78. ISBN 978-3-923319-73-2.

místnosti lázeňského traktu, klenbové chodby a 77 m dlouhá zeď. Quedrow také odkryl přední část severního traktu s portikem. Po prozkoumání byly zdi zasypány, ale místo se stalo známým a přilákalo různé hledače pokladů, kteří si odnesli předměty jako jehlice do vlasů, náramky, lahvičky od mastí, mince a údajně i tři zlaté prsteny. Při amatérských vykopávkách i při častých záplavách a změně koryta řeky také došlo k poničení zdiva stavby na několika místech. Kvůli špatnému stavu začalo Rheinisches Landesmuseum v Trevíru v letech 1904, 1905 a 1907 se záchrannými pracemi, jejichž cílem bylo odkrytí střední a severní části stavby, které potvrdilo, že se jedná o římskou vilu. Byly také odkryty některé místnosti jižního křídla, ale kvůli nedostatku finančních prostředků byla stavba opět zasypána. Návrhy na záchranu a zakonzervování vily předložil architekt Claus Mehs roku 1933 a uveřejnil přitom i své náčrtky budovy (Obrázek 23). Mezi lety 1940 až 1941 došlo k další etapě výkopových prací, a to z důvodu plánované stavby dálnice. Trasa dálnice byla nejprve kvůli významnosti nálezu přeložena, ale v 60. letech se z finančních důvodů trasa vrátila na původní místo překrývající jižní trakt vily a byla postavena dálnice A1 (Obrázek 24). V roce 1972 bylo jižní křídlo vily zničeno ukotvením sloupů pro dálniční most. Další archeologické práce byly prováděny ještě v roce 1983, kdy došlo k opětovnému odkrytí místností středního traktu. V té době zde byl odhalen i sklep a zadní portikus. Střední trakt byl zakonzervován, zastřešen ochranou dřevěnou konstrukcí a zpřístupněn, část zdiva až do výšky 2-3 m byla dostavěna z místního červeného pískovce.³¹ (Obrázek 25)

Tato vila (Obrázek 26) byla tvořena ze tří velkých částí stavby (střední, severní a jižní trakt), předního (10) a zadního (11) portiku spojujícího všechny trakty a dvěma zahradami. Vstupní portikus měl 5,5 m vysoké toskánské sloupy.

Hlavní a obytnou část vily tvořil střední trakt (1 – 9) s čelním štítem, který nejspíše přečníval přes portikus. Střední trakt byl z pohledu od řeky dvoupatrový (Obrázek 27, 28), přičemž v přízemí se nacházely dva sklepní prostory s hliněnou klenbou o výšce asi 4,5 m, které sloužily k uchování zásob. Těmto prostorům odpovídaly v horním patře dva velké reprezentativní sály, z nichž jeden měl rozměry 12,5 x 13,5 m. Vzadu ve vyšší úrovni se nacházely 3 menší kuchyňské a hospodářské prostory. Ložnice byly umístěny v horním patře, které bylo přístupné po schodišti, a byly orientovány směrem do svahu. V přízemí na úrovni sklepních prostor jsou po stranách dochované dvě velké apsidové místnosti, kterým v horním patře odpovídaly dvě exedry.

---

³¹ ZAHN, E. *Führer zu vor- und frühgeschichtlichen Denkmälern : Band 33*. Mainz : Philipp von Zabern, 1977. Wittlich, s. 236 - 242. ISBN 3-8053-0302-5.

Severní dvoupatrový trakt (12 – 35) byl lázeňským zařízením s *apodyteriem*, *frigidariumem*, *tepidariumem* a *caldariumem* s připojeným vyhřívaným pokojem, ale našlo se zde i několik obytných místností se zbytky maleb. Již v první stavební fázi byl vystavěn osmiboký pavilon, jehož účel není dosud plně objasněn. V lázních byly až 80 cm široké odvodňovací kanály. V druhé fázi byly lázně výrazně zvětšeny.³²

V dolním patře jižního třípatrového traktu (41 – 56) byla velká stáj, v jejíž zadní části, která byla vytesána do stráně, se dochovaly dlaždice a rošty pro otepi slámy a hnojiště. Rošt z pískovce umožňoval ve stájích rychlé čištění. Byla zde také dochována kamenná krmná koryta pro koně. (Obrázek 29) Celé spodní patro bylo opatřeno 5 m vysokou klenbou. Po straně vedlo schodiště se 6 schody k o něco výše položeným místnostem s apsidami, hospodářským místnostem, sýpkám a zadnímu portiku. V horním patře se nacházely ubytovací prostory pro otroky. Některé z těchto místností byly podle nálezů hypokausta vyhřívané a mohly sloužit jako malá lázeň. Na stěnách chodeb se dochovaly fragmenty barevné omítky. Jihovýchodní stěna měla geometrické vzory na červeném podkladu, severozápadní stěna nesla lineární malbu na bílém podkladu. Jelikož tato chodba neměla dveře, je interpretována jako schodiště s dřevěnými schody spojující stáje a obytné patro.

Celkem se hypokaustum našlo v několika místnostech severního lázeňského traktu, na zadní straně středního traktu a také na zadní straně jižního traktu.

Po obou stranách zahrady byly velké miskovitě zakončené kanály (Obrázek 30), které sloužily k odvádění dešťové vody ze střechy přes padací šachtu pod sklepními prostory do Lieseru.

Před středním traktem vily se nacházel dřevěný most přes říčku Lieser.

Kromě keramických střepů z 1. poloviny 3. století po Kr. byly nalezeny různé kovové díly, zbytek kostěného hřebene, malý stříbrný talíř o průměru 9 cm s dvěma vyrytými jmény (Obrázek 31), zlatý prsten s oválným zeleným kamenem a vyobrazením ženské postavy a kamej. Již roku 1850 zde byl objeven zlatý prsten se lvy nebo panterou, který ale ze soukromé sbírky přešel do sbírek Britského muzea.³³

V 80. letech byla asi 250 m na severovýchod od vily objevena malá vedlejší budova se schodišťovou vanou. Na jejím dně byly nalezeny fragmenty keramiky a tři bronzové mince z 2. – 1. poloviny 4. století po Kr. Nedaleko se nacházela i studna, kde bylo nalezeno bronzové ucho z dřevěné truhličky.

---

³² CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Wittlich, s. 671 - 672. ISBN 978-3-933203-60-1.

³³ ZAHN, E. *Führer zu vor- und frühgeschichtlichen Denkmälern : Band 33*. Mainz : Philipp von Zabern, 1977. Wittlich, s. 236 - 242. ISBN 3-8053-0302-5.

7. Jednotlivé vily podél Mosely

Následující plán ukazuje rozmístění římských vil podél Mosely v kontextu osídlení. (Obrázek 32)

7.1. Remerschen

Na levém břehu Mosely mezi obcemi Schengen a Remich byly nalezeny v rozestupu přibližně 1 km pozůstatky několika římských vil (fragmenty zdí, římské cihly a keramické střepy). Z nich nejlépe prozkoumaná je vila mezi Wintringenem a Remerschenem na poli zvaném „Op Mecheren“ na břehu Mosely. Vila zaujímala plochu asi 5 ha. Celý vilový komplex včetně *pars urbany* byl z větší části zničen při těžbě štěrku.

V roce 1970 zde byly Lucemburským muzeem objeveny a prozkoumány zbytky z částečně podsklepené stavby, ve kterých se našlo mimo jiné na 200 mincí převážně ze 4. století po Kr. Dále zde byly nalezeny různé nástroje potřebné k rybolovu jako háčky na ryby, zátěž sítě, lodní hák, filetovací jehlice. Ve sklepě bylo také objeveno mnoho kostí a ploutví ryb.

Tato vila byla však významná zejména vinařstvím a obchodem s vínem, což dokládá monumentální náhrobek (8,60 x 5,35 m) rodiny majitele vily nacházející se asi 80 m od budovy. Náhrobek je zdoben různými výjevy z každodenního života vinaře. (Obrázek 33) Doba vzniku je datována do poloviny 2. století po Kr. V blízkosti se nachází další hrobový okrsek (17,3 x 5,1 m), kde byly nalezeny 2 žárové hroby z 3. případně 4. století po Kr., patřící s největší pravděpodobností k této vile. O 300 m dále byla objevena další nekropole z pozdně římské, která patrně patřila k sousední vile.³⁴

7.2. Borg

Tato vila s celkovou rozlohou 7,5 ha byla objevena v roce 1900, ale výkopové práce začaly až roku 1987, kdy se rozhodlo o její konzervaci, částečné rekonstrukci a zpřístupnění veřejnosti. Jedná se o největší římský vilový komplex v oblasti řek Saar a Mosely. *Pars urbana* se nacházela v obezděném vilovém okrsku o velikosti 350 x 110 m s velkou hlavní vstupní branou (Obrázek 34), za kterou se nacházely hospodářské budovy.³⁵ (Obrázek 35) Římská vila byla postavena na místě starší dřevěné stavby (17,8 x 10,4 m).³⁶ Kamenná

³⁴ KRIER, Jean. *Führer zu vor- und frühgeschichtlichen Denkmälern : Band 34*. Mainz : Philipp von Zabern, 1977. Das Grabdenkmal eines römischen Winzers an der Mosel bei Remerschen, s. 256 - 258. ISBN 3-8053-0303-3.

³⁵ MIRON, Andrei. Die römische Villa von Borg. In MIRON, Andrei, et al. *Das Badegebäude der römischen Villa von Borg*. Merzig : Kulturstiftung für den Landkreis Merzig-Wadern, 1997. s. 11 - 23. ISBN 3-923754-32-9.

³⁶ BRÜCK, Joachim. Die Villa von Borg. In BINSFELD, W., et al. *Führer zu vor- und frühgeschichtlichen Denkmälern : Band 34*. Mainz : Philipp von Zabern, 1977. s. 112 - 119. ISBN 3-8053-0303-3.

novostavba (90 x 60 m) (Obrázek 36) byla postavena okolo roku 50 po Kr. a skládala se z centrálního obytného a reprezentativního křídla a lázeňské budovy, které jsou seskupeny kolem velkého dvora. Zde se nacházel podlouhlý asi 30 x 10 m velký bazén (*piscina*), v němž se patrně chovaly ryby, a vedl přes něj pravděpodobně dřevěný můstek. Voda z bazénu byla sváděna kanálem a používána ke splachování záchodů. Reprezentativní část vily měla uprostřed hlavního traktu přijímací sál s plochou 100 m² a černobílou mozaikovou podlahu. Po obou stranách sálu byly úzké koridory, které patrně tvořily schodiště do vyššího patra. (Obrázek 38) Severozápadní křídlo budovy bylo původně díky částečně hypokaustové podlaze využíváno hlavně v zimě, ale po prvních germánských útocích z 2. poloviny 3. století po Kr. se jeho účel začal měnit. Další místnost vybavená hypokaustem měla funkci udírny.

Na jihozápadě se nacházel lázeňský dům (Obrázek 37), který byl nejprve samostatný, ale později byl přestavován a zvětšován, až byl nakonec připojen k hlavnímu traktu budovy. V těchto místnostech byly objeveny fragmenty barevné mozaikové podlahy (Obrázek 39) a na některých místech také fragmenty nástěnných maleb (Obrázek 40) v pompejském stylu.

K nálezům z této vily patří např. stříbrná lžička, zlatý prsten s gemou z karneolu a zlatý lunulový závěsek (Obrázek 41), fragmenty koňského postroje, bronzové sošky Merkura a Amora, několik kovových částí vozu a nástrojů a mince různého datování.

Vila byla podle nálezů keramiky, mincí a skleněných nádob opuštěna v poslední čtvrtině 4. století po Kr.

Tato vila je ale zajímavá především svým současným využíváním, protože byla znovu zrekonstruována a byl zde zřízen Archeologický park ilustrující život v římské vile. Rekonstrukce byla postavena na dochovaných zakonzervovaných základech s pomocí železobetonové konstrukce. Rekonstrukce tak po vnější stránce odpovídá antickému originálu s použitím římských střešních tašek a jedná se v podstatě o ideální model v měřítku 1:1 (Obrázek 42). Nejdříve bylo vystavěno pravé boční křídlo s lázněmi, dále hlavní budova s velkým sálem, poté levé boční křídlo s hospodářskými místnostmi a kuchyní³⁷ (Obrázek 43)

Vedle postranní části vily se nachází užitková zahrada s rostlinami užívanými v místní taverně. (Obrázek 44)

7.3. Nennig

V roce 1852 objevil místní obyvatel na své zahradě fragment z mozaiky zobrazující Iva. Při následných archeologických pracích, na kterých spolupracoval Johann Nikolaus von Wilmsowsky, byla odkryta zbývající část velké mozaiky a další zdi patřící římské vile.

---

³⁷ *Die römische Villa Borg : Rekonstruktion* [online]. 2008 [cit. 2011-08-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.villaborg.de/rekonstruktion.asp>>.

Vila se nacházela na mírně stoupajícím svahu na kraji obce Nennig. Areál vily, podle Alfonse Kollinga spíše paláce neboli *praetoria*, se skládal z obytné budovy s risality, dvou vedlejších staveb, *cryptoporticu* o délce asi 256 m s kulatými pavilony na severovýchodním a jihozápadním konci a samostatně stojící lázeňské budovy s 5 apsidami. (Obrázek 45)

Obytná budova o délce 140 m byla téměř ze všech stran obklopena portikem, který byl přerušen postranními risality dosahujícími výšky až 4 pater. Mezi nimi ležel 77,5 m dlouhý dvouposchodový čelní portikus s pískovcovými dlaždicemi. (Obrázek 46, 47) Ve středu budovy byl *oecus* (slavnostní místnost) s rozměry 16 x 10 m ohraničený galerií přístupnou po schodišti. Zde se nacházela 160 m² velká mozaika s mramorovou fontánou. Po stranách *oecu* byly další malé i velké místnosti, přičemž reprezentativní část se nalézala především na severní (levé) straně budovy. Zde se nacházel dvoupátrový peristylový dvůr (M) (Obrázek 48), na jehož kraji byla postavena fontána, dále zde bylo množství obytných i obslužných místností. Vlevo od peristylového dvora se nacházelo atrium (C, D), které bylo přístupné chodbou (L), v místnostech na okolo peristylu i atria byly ložnice (O – R), kuchyně (E, N), hospodářské místnosti (H – K) a chodba pro kuchyňský personál (A).

V jižním traktu (Obrázek 49 – 51) se nacházelo 6 menších místností a 1 velká sloužící jako společenská místnost (a – g), kterou spojovala zahnutá chodba (X) s jídelnou (h). Vedle malé kuchyně s *praefurniem* byla malá místnost s mozaikou a hypokaustem. V jižním risalitu se nalézaly další obytné místnosti, z nichž některé měly mozaikové podlahy (o – v).

Celá budova byla ohraničena portikem (B) s korintskými a toskánskými sloupy.

Podle vybavení vily se jednalo o luxusní vilu. Sloupy, schody i zdi byly z místního šedého a červeného pískovce. Horní patro však na odlehčení stavby bylo z větší části dřevohlinité a pokryté vápennou omítkou.

Z vedlejších staveb nemohla být prozkoumána severní, a to kvůli novodobému kostelu a hřbitovu, které se zde nacházejí. Jižní vedlejší stavba (w – y) byla nejspíše domem pro hosty a byla dlouhá 26 m.

Lázeňská budova (*balnea*) na jižním konci vilového okrsku měla rozměry 29 x 32 m a byla jednou z největších volně stojících vilových lázeňských budov na území dnešního Německa. (Obrázek 52) Lázně měly 7 místností s celkem 5 apsidami. Ve třech místnostech se nacházely vany, z nichž ta největší měla rozměry 8, 24 x 7,82 m a byla téměř 60 cm hluboká, takže se o ní dá již hovořit jako o malém bazénu. Tři místnosti byly také vyhřívané hypokaustem. Uspořádání místností bylo následující: vstupní předsíň (A), *apodyterium* (B), *frigidarium* (C), *caldarium* (E, F), *tepidarium* (H) a uprostřed se nacházelo *praefurnium* (D).

Vany byly napouštěny pomocí vyrovnávací komory vytesané ve skále. Topilo se zde dřevěným uhlím, jehož pozůstatky byly objeveny právě v *prae furniu*.³⁸

Západně od obytného domu mezi ním a lázněmi byla 250 m dlouhá a 8,8 m široká kolonáda, která byla na koncích zakončena kruhovými pavilony o průměru 12 m. Doloženy jsou nejméně dvě stavební fáze, ale účel tohoto prostoru není zcela zřejmý.

Asi 500 m západně od vily leží dva tumulové hroby (Grosser a Kleiner Malknopp) (Obrázek 53), které velmi pravděpodobně patřily majitelům vily a pocházejí z konce 2. století po Kr. V roce 1985 byly prozkoumány a částečně znovu zasypány. Přitom byl rekonstruován kousek obvodové zdi. Dva topoly poukazují na chrámový okrsek, který zaujímá plochu 94 x 100 m a dnes ho přetíná silnice. Pravděpodobně poloha na Mosele vedla k tomu, že byl používán jako kamenolom a stavební materiál z něj byl použit pro jiné stavby.

Nejvýznamnějším nálezem v této vile je již výše zmíněná mozaika s celkovými rozměry 10,30 x 15,65 m, která je považována za jednu z největších a nejkrásnějších mozaik severně od Alp. Celkem je složena z 3 000 000 kousků. Při pohledu seshora vzniká dojem figurálně zdobeného koberce (7,79 x 11,93 m) na mramorových dlaždicích, který obsahuje scény z amfiteátru. (Obrázek 54) Mramorová podlaha byla tvořena z bílých a černých trojúhelníkovitých destiček ve čtvercovém vzoru, přičemž na zadní straně místnosti byl širší pruh mramoru. Okraj barevné mozaiky je složen ze čtverců, kosočtverců, lichoběžníků a trojúhelníků vyplněných květinovými a akantovými vzory. Hlavní výzdobné pole se skládá ze šesti velkých hvězdic, mezi které je umístěno sedm osmiúhelníkovitých obrazových polí. Uprostřed byly dva velké čtverce, z nichž jeden obsahoval další obraz a druhý osmiúhelníkovou mramorovou fontánu, ke které vedl z jihu pod podlahou kanál. Obraz ležící nejbližší ke vchodu byl zničen a nahrazen novodobým popisem, ale ostatní mají skvěle zachovalou barevnost. Výzdobná obrazová pole ukazují scény z gladiátorské arény. Jednotlivá pole vzbuzují dojem pseudoperspektivy a zároveň obrazy a ornamenty tvoří obrazovou jednotu. Ve čtvercovém hlavním obrazu je zobrazen *secutor* (těžkooděnc s dýkou) bojující proti *retiariovi* (gladiátor se sítí a trojzubcem) pod dozorem rozhodčího. (Obrázek 55) Šest oktagonů ukazuje různé dramatické okamžiky z gladiátorské arény. Na prvním z nich jsou vidět hudebníci, konkrétně hráči na vodní varhany a na tubu. (Obrázek 56) Další zpodobňují *bestiarie* bičující medvěda, který útočí na třetího gladiátora (Obrázek 57), dva muže bojující tyčemi a biči (Obrázek 58) a tygřici, která přemohla osla (Obrázek 60). Na

---

³⁸ KOLLING, Alfons. *Der römische Palast von Nennig*. 2., überarbeitete Auflage. München : Schnell und Steiner, 1986. 23 s.

druhé straně je *bestiarius*, který kopím smrtelně zranil levharta (Obrázek 59), a otrok vedoucí lva, který si hraje s oslí hlavou (Obrázek 61).

První restaurační práce na mozaice byly ukončeny v roce 1874 s pomocí keramické dílny Villeroy&Boch v nedalekém Mettlachu, která z tohoto důvodu vytvořila metodu fabrikace mozaikových kamínků. V roce 1960 musela být mozaika znovu zrekonstruována a opatřena ochrannou stavbou.³⁹

Po prozkoumání Rheinisches Landesmuseum v Trevíru byla mozaika datována do počátku 3. století po Kr. Kdy vznikla vila samotná, není zatím známé, protože se zde nenašly žádné datovatelné keramické střepy a jen 22 téměř neidentifikovatelných mincí.⁴⁰

7.4. Vierherrenborn

Při přípravě půdy k zemědělskému využití v obci Vierherrenborn byly podle leteckého snímkování odhaleny kontury římské vily. Při následných vykopávkách byl odkryt prostor obehnaný zdí s rozměry 120 m x 75 m (Obrázek 62), na jehož rozích stály stavby s jednoduchým půdorysem. Na západní a východní straně byly umístěny ohraničené plochy, které mohly sloužit jako domácí zahrada a ohrada pro zvířata. Prakticky uprostřed plochy se nacházela *villa urbana* s portikem a nárožními risality. Budova vily se skládala ze středního sálu, ke kterému byl na jihozápadě připojen lázeňský trakt s latrínou a odpadními kanály.

Na vnější straně okrsku byly na jihu rozeznatelné další tři stavby. Stavba, kde byly vykopány četné železné nástroje, nářadí a železná skládací židle, mohla být polní kovárna, která kvůli zvýšenému nebezpečí požáru byla raději posunuta dál od obytných místností.

V roce 1955 byla ve vzdálenosti asi 1 km objevena další římská vila. Půdorys obytné části je pravidelný (25 x 19 m) a ukazuje vstupní portikus s vystupujícími nárožními risality, za nimi je obývací sál a na severní straně chodbovitá místnost odpovídající svým členěním místnosti na jižní straně. Následujících 5 místností na západní straně sloužilo jako lázeňský trakt.

Od této vily byla jen 300 m vzdálena další vila, která byla prozkoumána v roce 1972 a měla vedle bočních risalitů lehce vtažený portikus. Na úzké jihovýchodní straně byl umístěn lázeňský trakt, ze kterého bylo dochováno *frigidarium* s apsidovou vanou.⁴¹

Ani jednu z těchto tří vil není možné datovat, protože se zde nenašel vhodný materiál, podle kterého by se dala určit přesnější doba vzniku a užívání těchto vil.

³⁹ KOLLING, Alfons. *Der römische Palast von Nennig*. 2., überarbeitete Auflage. München : Schnell und Steiner, 1986. 23 s.

⁴⁰ BERTEMES, Francois; ECHT, Rudolf. Nennig : Die römische Villa. In BINSFELD, W., et al. *Führer zu vor- und frühgeschichtlichen Denkmälern : Band 34*. Mainz : Philipp von Zabern, 1977. s. 140. ISBN 3-8053-0303-3.

⁴¹ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Vierherrenborn, s. 653 - 654. ISBN 978-3-933203-60-1.

7.5. Konz

Nad soutokem řek Saar a Mosely se nacházejí zbytky velké východo-západně orientované palácové vily objevené již Alexandrem Wiltheimem. V roce 1853 bylo trevírskou Společností pro užitečná bádání prozkoumáno ještě zdivo stojící jižně od farního kostela, v následujících letech byl při rozšiřování hřbitova prozkoumán lázeňský trakt. Při stavbě nového kostela v letech 1959 – 61 byl stanoven celkový půdorys vily (Obrázek 63), ale část zdiva musela být stržena. Z půdorysu bylo zjištěno, že se jedná velkou portikovou vilu s nárožními i středním risalitem. (Obrázek 64) Celkovou symetrii narušoval pouze západní lázeňský trakt. Střední trakt měl rozměry 84 x 34 m a jeho jádrem byl velký sál s apsidou přístupný od pavilonovité stavby středního risalitu. Po stranách sálu se nacházely dva dvory chráněné chodbami. Ve sklepech pod východní částí dvora bylo *praefurnium* vyhřívající hypokaustum. Dochovaly se malé části lázeňského traktu, a to části lázeňské konchy se zbytky dlážděného dna vany. Dále zde byly nalezeny podpěrné stěny s portikem a středním risalitem orientované směrem k Mosele, vstupní stěna středního sálu (Obrázek 65), odkud byl průchod k atriu a *praefurniu*, část hypokausta a zbytky krypty.⁴²

Vedle zbytků mramorové inkrustace se dochovaly fragmenty barevné omítky. Našel se zde i fragment diatretového skla, podle kterého se usuzuje na úzký vztah k císařskému dvoru v Trevíru.

Keramické střepy a mince je možno datovat do 1. poloviny 4. století po Kr., přičemž zničení nebo opuštění této vily spadá do 1. poloviny 5. století po Kr. Jméno této vily – latinsky *Contionacum* je zmíněno také v nařízeních Valentiniana I. z roku 371.⁴³

V současné době zde provádí výzkum Institut pro Klasickou archeologii trevírské univerzity. (Obrázek 66)

7.6. Wasserliesch⁴⁴

Při rozšiřování tehdejšího hřbitova v obci Wasserliesch byly roku 1856 odkryty první zbytky větší římské vily. Rozsáhlé výkopové práce nemohly být kvůli přítomnosti hřbitova provedeny, přesto bylo částečně von Wilmowskim prozkoumáno lázeňské zařízení (Obrázek 67). Některé stavební prvky (zdivo, mramorová podlahová krytina) byly použity na stavbu domu a také farního kostela před hřbitovem. Při stavbě železniční tratě Trevír – Metz byly v roce 1875 objeveny další půlkruhové pozůstatky vily, ale kvůli stavbě trati byly zničeny.

⁴² GOETHERT, K.-P. Die Villa in Konz. In BINSFELD, W., et al. *Führer zu vor- und frühgeschichtlichen Denkmälern : Band 34*. Mainz : Philipp von Zabern, 1977. s. 260 - 268. ISBN 3-8053-0303-3.

⁴³ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Konz, s. 425 - 426. ISBN 978-3-933203-60-1.

⁴⁴ *Gemeinde Wasserliesch* [online]. [cit. 2011-08-11]. Die Römische Villa von Wasserliesch. Dostupné z WWW: <http://www.wasserliesch.de/index.php?content_id=279&pos=|102|279&p_u=102>.

Roku 1982 byly po stržení starého hřbitova a k němu příslušející staré zástavby objeveny ještě části lázní s *caldarium*, *frigidarium* a hypokaustem, dalšími místnostmi, odvodňovacími kanály a mramorovými deskovými obklady vany. Na jejich místech byl ale postaven veřejný obecní park, přičemž část hlavního odvodňovacího kanálu byla ponechána na okraji parku a zakonzervována.⁴⁵

7.7. Echternach

V roce 1850 byla odkryta a prozkoumána malá část již téměř zapomenuté římské vily v části Echternachu zvané „Schwarzuecht“. Nalezena byla mozaiková podlaha (12 x 10 m) a osmiboká vana *frigidaria*. Kvůli nedostatku finančních prostředků byla ale opět zakopána.

Archeologické práce v rámci záchranného výzkumu byly prováděny od srpna 1975 do října 1976, a to z důvodu stavby velkého rekreačního areálu s rozsáhlými vodními plochami. (Obrázek 69) V současné době je vila zakonzervována a včleněna do tohoto areálu. Vilový okrsek měl velikost přibližně 1 ha, ale další vedlejší hospodářské budovy byly při letecké prospekci odhaleny na ploše až 5 ha. Obezděný vilový okrsek orientovaný v ose jihozápad – severovýchod byl pravouhlého tvaru s rozměry 220 x 320 m. (Obrázek 68)

Pars urbana prošla pěti stavebními fázemi. (Obrázek 70) V první stavební fázi měla rozměry 118 x 62 m s velmi symetrickým půdorysem. Střední trakt s postranními peristyly byl zepředu a zezadu obklopen portiky a po stranách se nacházely dva risality. Na konci východního i severního křídla s portiky stály dva pavilony. Před čelním portikem byl na 73,5 x 34 m velkém dvoře okrasný bazén (60 x 12 m) (Obrázek 72) obložený pískovcovými kvádry. Střední část středního traktu měla obdélníkový tvar s rozměry 48 x 14 m (bez portiků), ve kterém se nacházel přijímací sál (12,5 x 10,5 m) s mozaikou (Obrázek 73). Tato černobílá geometrická mozaika byla poničena po archeologických parcích v 19. století z důvodu chybějící konzervace. Uprostřed se nacházela malá osmiboká nádrž, která podobně jako u dalších podobných vil sloužila pravděpodobně jako fontána. Stěny tohoto přijímacího sálu byly pokryty mramorovými deskami a vlisy. Po obou stranách se nacházela řada obytných místností a kuchyně. Rámy zdejších dveří nebyly jako obvykle z pískovce, ale z pilovaných bloků sladkovodního tufu. Kromě hlavního přijímacího sálu byly ve středním traktu objeveny další dvě místnosti s mozaikovou podlahou. Jihovýchodní místnost (6,2 x 4 m) měla mozaikovou podlahu rozdělenou do jednotlivých kazet s rostlinnými motivy, která se dochovala téměř z poloviny. Na severozápadě se nacházela třetí místnost s mozaikou. Tato místnost měla hypokaustum, mezi jehož pilíři se právě našly fragmenty mozaiky.

---

⁴⁵ CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. Hamburg : Nikol, 2005. Wasserliesch, s. 574. ISBN 978-3-933203-60-1.

Všechny tři mozaiky pocházely patrně ze stejné dílny a byly geometrické. Kromě těchto tří místností byly mozaikami vybaveny nejméně další tři. V jižním peristylu (17 x 16,5 m) byla objevena velká vana (9,5 x 6,5 m) ohraničená pískovcovými deskami, která byla ze všech stran obklopena peristylem (Obrázek 74), ale tento peristyl byl v jedné z pozdějších fází částečně přestavěn. Jižní risalit (Obrázek 75) obsahoval pět lázeňských místností s hypokaustem. Na pravoúhlé *caldarium* navazovalo *tepidarium* s polokruhovou nikou a kruhové *sudatorium* se čtyřmi konchami. Lázně byly mnohokrát přestavovány. Západní risalit ležící symetricky k lázním obsahoval v první fázi velkou halu s polokruhovou apsidou, později bylo křídlo přestavěno na pravoúhlou budovu s velmi silnými zdmi (možná opevněná sýpka). (Obrázek 76)

Severní trakt byl již od jedné z prvních fází podsklepen. Strop tohoto sklepa byl nesen třemi sloupy (Obrázek 77). Jako ostatní části domu byly sklepní prostory přestavovány a tento první sklep sloužil později částečně jako přístup ke dvěma nově vybudovaným *prae-furniím*. Zadní část tohoto traktu byla v průběhu 3. století pravděpodobně využívána k řemeslné výrobě.

Na severovýchod vystupující křídla měla na svých koncích původně jen malé pavilony, které byly postupně zvětšovány a vybaveny mnoha vyhřívanými místnostmi. Podél postranních portiků byly umístěny kamenné odvodňovací kanály.

V dalších fázích prošla vila úpravami – zvětšením počtu místností i jejich plochy. V poslední, páté fázi měl střední trakt délku 133 m a šířku 80 m. Celkem se ve vile nacházelo minimálně 20 místností s hypokaustem a přibližně asi 10 van různých velikostí. Doloženo je také 6 mozaikových podlah, pozůstatky velkého množství mramorového obložení a fragmenty omítky a nástěnných maleb.

Datace podle nalezeného materiálu ukazuje dobu vzniku do 70. let 1. století po Kr. a dobu zániku do počátku 5. století po Kr. (na základě ojedinělých franckých nálezů). Doloženo je to hlavně díky nálezům 25 mincí pocházejících z 1. – 4. století po Kr. Mezi nálezy patří fragmenty mramorových architektonických prvků (vlysy s amforami, mušlemi, poloslupy), podlahové mozaiky a nástěnné malby. Nalezena byla také keramika, fragmenty skleněných nádob (i s řeckými nápisy), hliněná soška mateřského božstva, nůž na prořezávání vinné révy, perlový řetízek, několik klíčů a také hrot šipy ze železa.⁴⁶ (Obrázek 78)

Vilu v Echternachu můžeme díky její velikosti a míře luxusu zařadit k vilám v Nennigu a Konzu.

---

⁴⁶ METZLER, Jeannot; ZIMMER, Johnny; BAKKER, Lothar. *Ausgrabungen in Echternach*. Luxembourg : Publication du Ministère des Affaires Culturelles et de la Ville d'Echternach, 1981. 394 s.

7.8. Holsthum

V letech 1991 až 1993 provádělo Rheinisches Landesmuseum v Trevíru archeologický výzkum římské vily nalézající se jihovýchodně od obce Holsthum. Vila byla zřízena okolo roku 100 po Kr. v charakteristické poloze na svahu nad údolím řeky Prüm. Stavba s rozměry 47,4 m x 23,65 m (Obrázek 79) vykazuje charakteristické znaky pro zařízení tohoto typu. Jedná se o vilu s nárožními risality se symetrickým půdorysem a dopředu otevřeným portikem mezi 2 risality na čelní straně. Za vstupním portikem leželo jádro stavby s celkem 5 místnostmi. Z velké centrální místnosti vedly schody (Obrázek 80) s dobře dochovanými pískovcovými stupni do velkého sklepa pod prostřední třetinou portiku. Jeho zadní stěna byla dochována místy do výšky více než 2 m. Sloupy v rozích místností a před dlouhými zdmi sloužily jako podpěra pro střešní trámy.

V zásypu sklepa se našly četné části stavebních prvků, a to především bubny, baze a hlavice toskánských sloupů, které tudíž umožňují realistickou rekonstrukci portiku. V hodně rozčleněném severozápadním risalitu se nachází zcela zničený lázeňský trakt.

Užívání této vily trvalo podle nálezů až do 2. poloviny 4. století po Kr.⁴⁷

7.9. Newel

Při pracích na zarovnávání pole byly v letech 1962 a 1963 na poli „Könscherwies“ nalezeny četné zbytky trosek, které patřily spolu s nálezy na poli „Im Kessel“ k velké zemědělské usedlosti (*villa rustica*) s hospodářskými budovami, obytnou budovou (*pars urbana*) a hrobovým a kultovním okrskem. (Obrázek 81) Už roku 1843 se začalo s archeologickými pracemi z pověření trevírské Společnosti pro užitečné bádání a bylo objeveno lázeňské zařízení, jehož trosky vystupovaly homolovitě z povrchu. V závislosti na velikosti stavby a členitosti terénu koresponduje tato stavba se statky v Leiwenu, Weitersbachu nebo Meckelu, které byly sice vykopány a prozkoumány, ale dnes už nejsou na místě dochovány, protože zemědělské využití neumožnilo jejich zakonzervování.

Tato vila se nacházela ve velmi výhodné poloze poblíž křižovatky silnice spojující Trevír, Bitburg a Kolín nad Rýnem a silnice vedoucí přes Wittlich do Koblence. Pars urbana byla následnickou stavbou starší dřevěné stavby a byla tvořena jako široká risalitová vila s dlouhým portikem, který byl orientován na jihovýchod. Z hlavní místnosti jsou přímo přístupné jak sklep, tak lázeňský trakt na východě, zatímco západně orientované místnosti a místnosti v horním patře byly přístupné jen přes portikovou halu a tím byly vědomě odděleny privátní obytné a spací prostory od ostatních hospodářských částí vily. Velká plocha dvora

---

⁴⁷ FAUST, Sabine, et al. Führer zu archäologischen Denkmälern des Trierer Landes. Trier : Rheinisches Landesmuseum, 2008. Holsthum, s. 114 - 115. ISBN 978-3-923319-73-2.

byla přístupná od jihozápadní strany pevnou dlážděnou cestou. Stodoly a vozovny byly v místnostech na užších stranách (C – E a M – O), jak v rohu dvora (P) dokazuje zpevněné místo na mlácení obilí. Užší cesta do místností (G – L) ukazuje na využití těchto místností na stáje pro tažná zvířata a mléčný dobytek, přičemž na jedné straně bylo zvířatům zajištěno suché stání a na druhé straně bylo významně ulehčeno odklizení hnoje a zásobování čerstvou slámou.

Asi 90 m na sever leží ohraničený hrobový okrsek, při kterém se nacházel také galo-římský čtvercový chrám zasvěcený neznámému božstvu.

Za germánské invaze v 2. polovině 3. století byla tato vila stejně jako většina zemědělských usedlostí na venkově zničena. Na další osídlení poukazuje vybudování sušárny v oblasti portiku a také střepey a kování opasku. Vila a polnosti byly ve 2. polovině 4. století po Kr. obehnány dlouhou zdí. Invazí v době stěhování národů (5. století po Kr.) byla opět zničena a v následující době byla využívána jako kamenolom pro sídliště v Newelu, Butzweileru a Besslichu.⁴⁸

7.10. Oberweis

Asi 300 m severně od obce Oberweis byly na poli „Auf der Steinrausch“ viditelné četné shluky trosek, které se koncentrovaly na pravouhlé ploše o velikosti 500 x 200 m a označovaly tak rozlohu obezdění villy rustici. Villa urbana (Obrázek 82) byla objevena v letech 1877 – 1878, kdy zde prováděl výzkumy první ředitel trevírského muzea F. Hettner. Na pozůstatcích starší stavby (1 – 8), která dokládá počátek osídlení, byla vystavěna vila ve dvou stavebních fázích.

124 m dlouhá budova byla opticky rozčleněna různě vysokými střechami střední části domu. Při rozsáhlé přestavbě byly na západní straně připojeny na jihovýchod předsunutě risality, které tvořily jádro nové stavby na východní straně. Na východě se připojovala kuchyně a přípravná jídlá (33) s pecí stejně jako ve starší stavební fázi lázeňský trakt (34, 36 – 43). Portikus (13) na severní straně tvořil s bočním pavilonem jeden celek, na jižní straně byly vybudovány risality a velmi předsunutý lázeňský trakt, které spojovala chodba (12, 32) s jednotnou výškou střechy. V místnostech č. 14 a 24 byla schodiště vedoucí po obou stranách středního sálu do horního patra.

Do starší stavební fáze patřilo 6 mozaik s velmi jemnými barvami, které byly geometricky členěny do kruhových polí. V polygonálním rámci se zde objevovaly květinové rozety a zvířecí motivy, které jsou nyní vystaveny v Rheinisches Landesmuseum v Trevíru.

---

⁴⁸ CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. Hamburg : Nikol, 2005. Newel, s. 503 - 504, 506. ISBN 978-3-933203-60-1.

Po zničení požárem na přelomu 3. a 4. století po Kr. byla provedena nová výstavba se změnami a zvláště modernizací a zvětšením lázeňského traktu (52 – 61). Ve funkčním pořádku je lázeňský trakt od vily částečně oddělen. Vstup byl v místnosti 58, ze které se vstupovalo do dalších místností a k latrínám (60). Nalézalo se zde *apodyterium*, *frigidarium*, *tepidarium* a *caldarium* s velkými výklenky pro vanu a apsidou, přičemž některé místnosti byly ještě rozděleny napůl. *Praefurnium* bylo obsluhováno zvenku. Z této stavební fáze pocházejí zbytky mozaik a fragmenty maleb.

Podle kvalitních fragmentů maleb s částečně dochovanými figurálními scénami, štukových říms a mramorové inkrustace zdí se tato vila datuje ve své první fázi do 2. poloviny 1. století po Kr. Nálezy střepů dokládají její opuštění v polovině 4. století po Kr.

Při zemědělských pracích byly nalezeny votivní předměty a jména polí „Hunskirchhof“ a „Hunnenkirchhof“ poukazují na chrám a hrobový okrsek místních obyvatel.⁴⁹

7.11. Kenn

Na pravém břehu Mosely v centru obce Kenn byly při různých stavebních pracích již od raného 19. století nalézány pozůstatky rozsáhlé římské vily s mnoha mozaikovými podlahami. V roce 1987 byl objeven komplikovaný systém přírodních i odpadních kanálů, které jsou dnes dochovány a zpodobněny v dláždění.⁵⁰

V roce 1988 se při dalších stavebních pracích přímo před Vlastivědným muzeem narazilo na tři sklepní místnosti (cca 23 x 4,4 m) ležící v řadě za sebou, které patřily také této vile a dnes jsou jejím jediným dochovaným pozůstatkem. (Obrázek 83) Sklep byl přístupný dřevěným schodištěm vzniklým okolo roku 178 po Kr. Všechny tři místnosti sklepa byly bíle omítnuté a převážně v nikách a kolem oken měly červeno-okrové geometrické obrazce. (Obrázek 84, 85) Na několika místech se také našla figurálně zdobená omítka. Po vpádech Germánů od roku 275 po Kr. byly sklepy zaplněny sutí z nahoře ležících místností. Mezi nálezy z této suti patří zbytky pískovcových a mramorových sloupů a zbytky desek zeleného mramorového obložení, které ukazují na relativně bohaté a kvalitní vybavení vily. Podle dalších nálezů objevených v suti v prostorách sklepa je využívání vily datováno do období od 2. poloviny 2. století do třetí čtvrtiny 3. století po Kr.⁵¹

⁴⁹ CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. Hamburg : Nikol, 2005. Oberweis, s. 513 - 514. ISBN 978-3-933203-60-1.

⁵⁰ CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. Hamburg : Nikol, 2005. Kenn, s. 410. ISBN 978-3-933203-60-1.

⁵¹ FAUST, Sabine, et al. Führer zu archäologischen Denkmälern des Trierer Landes. Trier : Rheinisches Landesmuseum, 2008. Kenn, s. 130. ISBN 978-3-923319-73-2.

Nálezy stříbra a olova ze západního sklepa dokládají, že se v 5. století po Kr. v ruinách západního sklepa nacházela lokální mincovna.

7.12. Longuich

Při rozorávání mezí byly v březnu 1984 ve vzdálenosti asi 600 metrů jihozápadně od obce Longuich na poli zvaném „Im Päsch“ objeveny rozsáhlé pozůstatky zdi velké římské *villy urbany*. Zdi nemohly být z nejrůznějších důvodů prozkoumány a z obavy před rozkradením a znehodnocením byly opět zakopány. Od dubna 1987 byly zbytky římské stavby vykopány v rámci záchranných prací, zdi konzervovány a částečně znovu vybudovány do současného stavu. (Obrázek 86)

Vila v Longuichu patří podle dochovaných dispozic, i když je vykopána zatím jen třetina, k typu velkých městských vil jako je vila v Nennigu a Wittlichu. Charakteristické pro tento typ vil jsou 3 křídla budovy, která byla spolu spojena portiky. (Obrázek 87) Dosud však bylo odkryto jen východní křídlo budovy (ca. 28 x 15 m). (Obrázek 88) Jednotlivé koncentrace cihel navíc v okolí prokázaly další vedlejší budovy. Na sousedním pozemku, který byl archeologicky prozkoumán v létě roku 1987, se našly části východní ohradní zdi areálu, malá brána, vodovod a dvě vedlejší budovy, jejichž funkce zůstává nejasná. Pod větší vedlejší budovou byly objeveny kúlové jamky z předchozích dřevěných staveb, které se podle nalezených keramických střepů dají datovat do poloviny 1. století po Kr. Vybudování vily samotné spadá do 1. poloviny 2. století po Kr.

Vilu v Longuichu lze bezpochyby zařadit do skupiny bohatých římských vil v okolí Trevíru. Po Kennu, Schweichu, Fellu, Mehringu a Pölichu je vila v Longuichu šestou vilou v blízkém okolí Trevíru, ve které bylo možno prokázat existenci římské vily s jednou nebo více mozaikami.

V nejstarší fázi se jednalo o vilu s nárožními risality a peristylem. Nejspíše na konci 2. století po Kr. byla provedena přestavba. Nová budova odpovídá typu Wittlich. Podle povrchových stop se rozkládala západním směrem do délky okolo 110 m a šířky 28 m.

Doposud se průzkum omezoval především na východní trakt budovy a navazující portikus. (Obrázek 89) Tato část domu je považována za lázeňský trakt, který byl v průběhu obývání vily několikrát přestavován a obsahoval více než 10 místností. Místnost č. 1 (Obrázek 90) tvořilo *caldarium*, ke kterému původně patřily dvě vytápěné koupací vany (B1, B2). Vana B1 byla nalezena ve velmi dobrém stavu, přičemž se dochovaly kruhové pilíře hypokausta, na kterých celá stála, ale i četné *tubuli*. U druhé vany (B2) se zachoval jen odtokový žlab, který se v pozdějších přestavbách již nepoužíval. Při přestavbě byla jižní část místnosti č. 1 oddělena a pravděpodobně byla používána jako tepidarium s apsidálním

zakončením na jihu. Později také rozšířená místnost č. 2 sloužila jako *praefurnium* pro *caldarium* (R1) a místnost č. 3 sloužila pravděpodobně jako *sudatorium*. Z této místnosti se dochovala jen část topného systému. Místnost č. 4 (Obrázek 91) je *frigidarium* s vanou označenou jako B3. Podlaha se zachovala jen ve zbytcích bílých, šedých a černých mramorových destiček, že kterých byla zrekonstruována do původní podoby a vrácena na své původní místo ve vile (Obrázek 92). Z vany (B3) vedlo zcela dochované olovené potrubí k odpadní stoe. Z místnosti č. 4 bylo původně možné vstoupit do místnosti č. 5 (Obrázek 93), která sloužila ve starší fázi jako *apodyterium*. Do další stavební fáze se z této páté místnosti zachovalo topení, takže musela být podlaha zvednuta o více než 60 cm. Chodba ke *frigidariu* byla zazděna a vstupovalo se do ní přes místnost č. 11 přes tři schody. Na východní straně místnosti byl vybudován topný průduch z *praefurnia*, které bylo vtěsnáno do místnosti č. 9. *Tubuli* nebyly umístěny přes celou šířku zdi, ale jen párovitě připevněny do dodatečně vytesaných otvorů ve zdi, takže byla místnost vyhřívána s menší intenzitou. Funkce místnosti č. 9 zůstává po přestavbě neznámá. Místnost č. 6 sloužila, jak lze jednoznačně poznat z velkých pískovcových desek se zapracovanými odpadními stokami, jako latrína. Odtokový kanál z latríny vedl pod místností č. 5, kde zahýbal a pokračoval kolem *praefurnia* pod místností č. 9. Poté do tohoto kanálu ústily odpadní vody z jednotlivých van, takže byly veškeré exkrementy dostatečně spláchnuty vodou odtékající při a po koupeli. Nejasný je účel místnosti č. 7 ve starší fázi. Po přestavbě byla patrně oddělena a vymalována, ale nebyla vyhřívána a obsahovala přímý přístup ke *frigidariu* (4), zatímco přístup k místnosti č. 1 byl zazděn. Současně vzrostl význam místnost č. 10, která byla využívána jako chodba, protože po přestavbách jednotlivých místností jako latrína (6) nebo *apodyterium* (5) byly tyto místnosti přístupné jen přes tuto chodbu. Místnost č. 10 tvořila s místnostmi č. 11 a 14 peristyl okolo většího vnitřního dvora (12, 13). (Obrázek 94) Zdi místností 8a, 12, 13 a 14 patří jednoznačně k pozůstatkům starší risalitové vily typu Bollendorf a při přestavbě z konce 2. století po Kr. byly strženy.

Podle nálezů keramiky a skla dosáhla vila svého vrcholu ve 3. století po Kr. a v průběhu 4. století po Kr. postupně upadala kvůli vpádu Germánů v polovině 4. století po Kr.

Nálezový materiál na pozemku vily je v porovnání s jinými lokalitami skromný. Částečně je to z důvodu, že vila, jak je možno poznat z diskontinuity nalezeného keramického materiálu, byla od konce 11. nebo začátku 12. století do 16. století využívána jako kamenolom obyvateli obce Longuich a patrně sloužila ke stavbě jejich domů. V průběhu 16. století byly některé architektonické prvky použity v místním kostele (např. křtitelnice) a poté se na místo nálezu vily zapomnělo. Podstavec křtitelnice tvoří 83 cm vysoký kanelovaný

buben sloupu a nádržka vysoká 70 cm je vyhloubena uvnitř hlavice korintského sloupu se dvěma řadami akantového listí (třetí řada je osekána, ale patrně byla tvořena z volut). Obě části sloupu jsou z vápence a původně tvořily jeden sloup.

Vila v Longuichu byla s velkou pravděpodobností bohatá a dobře vybavená, což dokládají i další nálezy. Jedná se hlavně o zbytky bílého, šedého a černého mramoru z mozaikové podlahy, zbytky štuky, bohatě pomalované omítky zdí a skleněné mozaikové kamínky z nástěnné mozaiky, která obsahovala více než 15 barev (např. žlutá, světle a tmavě modrá, zelená a modrozelená). V jedné z koupacích místností byla, podobně jako ve vile v Pölichu, vystavena pískovcová soška sedící bohyně. Tato asi 40 cm vysoká soška byla bohužel poničena při polních pracích, takže její přesnější zařazení není možné. Na základě typu zpodobnění by však mohla patřit ke skupině mateřských bohyní.

Mezi drobné nálezy patří 2 mince z 3. století po Kr., nůž na prořezávání vinné révy, špička střely ze železa, kostěné vlasové jehlice a hlava z terakoty.

Za zmínku také stojí pozdně římský sarkofág (Obrázek 96), který byl objeven ve stejné době ve vzdálenosti 150 m západně od pozůstatků vily. Po objevu byl vyzvednut a odvezen na prozkoumání do muzea v Trevíru.

Tento sarkofág byl údajně částí většího hrobového okrsku patřícího k této vile. Podle nepodložených zpráv bylo několik sarkofágů zničeno při stavbě nedaleko ležící dálnice. Sarkofág byl vytvořen z červeného pískovce a dosahoval délky 2,27 m (vnitřní 2,0 m) a šířky 0,92 m (vnitřní 0,64 m). Výška vany (bez víka) je 0,78 m (vnitřní 0,61 m). Nahoře ležící víko bylo těžce poničeno buldozerem, ale přesto mohlo být později znovu složeno. Víko je o něco menší než vana sarkofágu s rozměry 2,18 x 0,91 x 0,46 m a má tvar sedlové střechy, která má uprostřed podélné strany krychlový výstupek a na rozích čtvrtkruhová akroteria. Dolní strana víka je soudkovitě vyhloubená. Sarkofág byl zvenku i zevnitř opracován obloukovými vrypy. Uvnitř sarkofágu ležela kostra mladé dívky přelitá vápnem. Vápno bylo v okamžiku svého použití téměř zatuhlé, protože pokrylo pouze kostru a ne tak, jak bylo obvyklé v trevírské oblasti, celou plochu sarkofágu. Negativní otisk vápencového lože umožňuje vedle kontur těla rozeznat oblečení mrtvé dívky. Vlevo od hlavy stála 12,4 cm vysoká kulová nádoba s trychtýřovým hrdlem ze světle zeleného skla. Na krku dívky bylo sklo se třemi tenkými vrypy datované do 4. století po Kr. Vedle pravé ruky leželo dno podlouhlé skleněné ampulky z tmavozeleného skla a u nohou měla dívka střepy terra sigillaty.

Sarkofág byl uložen pod nízkou hliněnou mohylou v hloubce více než 1,60 m, přičemž hlava směřovala na západ a nohy k východu. Je tudíž možné, že se jednalo o jeden z mála

pozdně římských tumulových hrobů, protože se po 2. století po Kr. takovéto pohřby v tomto regionu téměř nevyskytují. Dnes je sarkofág vystaven ve vilovém okrsku u parkoviště.⁵²

7.13. Mehring

Fragmenty zdí této vily byly objeveny již v 19. století, ale řádný archeologický výzkum probíhal teprve v letech 1983 až 1985 poté, co byla při stavebních pracích roku 1982 objevena *pars urbana*. V současné době se nachází v okrajové části obce Mehring na pravém břehu Mosely v části zvané „Kirchheck-Hostertmorgen“⁵³ mezi rodinnými domy a malými vinicemi. S výjimkou menších periferních oblastí, které zasahovaly do sousedních pozemků, je půdorys vily konzervován a některé stavební prvky první fáze jako portikus a oba nárožní risality a dále obytný prostor s mozaikou a hypokaustem a část lázeňského traktu jsou zrekonstruovány. (Obrázek 97, 98)

Vila byla postavena v 1. polovině 2. století po Kr. nedaleko římské silnice Trevír – Detzem – Neumagen. V první fázi měla rozlohu 28 x 23 m a patřila ke galo-římskému typu Bollendorf se dvěma nárožními risality a portikem (15 x 4 m). (Obrázek 99) Jihozápadní risalit i pod ním se nacházející sklep (Obrázek 100) jsou velmi dobře zachované. Za portikem byla hlavní obytná místnost s ohništěm (Obrázek 101) a okolo umístěnými obytnými místnostmi a ložnicemi.

Na konci 2. století po Kr. došlo k několika přestavbám (Obrázek 102) spojeným se vzrůstajícími životními potřebami majitelů. V této době byly přistaveny místnosti lázeňského traktu (Obrázek 103) – *apodyterium* (Obrázek 104), *caldarium* a *frigidarium* (Obrázek 105) a také latrína (Obrázek 106) (21 – 27) v severovýchodní části domu. Rozšířen a zvětšen byl portikus i oba risality (místnost 8 – 10 a případně 31 – 34). Dochovalo se také *praefurnium* (Obrázek 107) patřící k místnosti 3 s hypokaustem (Obrázek 108, 109), ve které se našla barevná mozaika složená z šestihranných destiček z bílého mramoru, kruhových destiček ze zeleného dioritu a pravoúhlých destiček z načervenalého porfyru. Tato místnost byla dále vyložena rýhovanými mramorovými pilastry a v dolní části zdí velkými černými mramorovými deskami. Dochovaly se také pozůstatky barevné omítky. O postavení a bohatství majitelů vypovídá i místo původu kamenin z mozaiky, například diorit pocházel z císařských dolů v Horním Egyptě a v okolí Trevíru se nachází jedině v trevírské bazilice.

Ve 3. století po Kr. měla rozlohu 48 x 29 m a více než 30 místností, a tudíž patřila k jednomu z největších vil v okolí Trevíru. Poté, co některé části vily byly okolo roku 355 po

⁵² GILLES, Karl-Josef. Kreis Trier - Saarb. 1989 : *Ein Jahrbuch. Trier, 1989*. Die römische Landvilla von Longuich, s. 200 - 205.

⁵³ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Mehring, s. 477 - 478. ISBN 978-3-933203-60-1.

Kr. zničeny při invazi Germánů, byly trosky vily v 2. polovině 4. století po Kr. částečně přestavěny a noví obyvatelé (pravděpodobně germánského původu) je používali při obhospodařování okolních polností. Jiný způsob myšlení a využívání vily dokládá použití hypokaustových cihel k jinému účelu a přestavba části lázeňského traktu. Díky germánskému znovuosídlení byla tato vila opuštěna později než ostatní, a to v průběhu 5. století po Kr.

Mezi zdejší nálezy patří stříbrné zubní párátka/ušní lžička (Obrázek 110), malá bronzová miska, fragment s okrajem tmavomodrého talíře dekorovaný zlatými lístky a hrozny. Z doby germánského využívání se dochovala část kostěného hřebene, zbytky kování opasku (Obrázek 111) a vojenské vybavení jako hrot kopí nebo vrhací sekera zvaná Franziska.⁵⁴

7.14. Pölich

Na kraji obce Pölich směrem na západ byly v roce 1887 odkryty výborně zachovalé pozůstatky bohatě vybaveného lázeňského zařízení římské vily (Obrázek 112). Více se z této velmi pravděpodobně luxusní vily (alespoň podle *frigidaria*) se bohužel nedochovalo.

Na mramorem vydlážděné chodbě se nacházela větší vana *frigidaria* (Obrázek 113) se stupínky na sezení podél tří stran. Na prodloužení užší strany byla vystavěna hluboká obdélníková vana vybavená vysokou přepážkou a na dlouhé straně se připojovala další hlubší vana. V prostoru mezi vanami, které k sobě přiléhaly svými rohy, byl dochován sokl vyzděný břidlicí. Vany a lehké dělicí zdi i schodovité přístupy byly obloženy dutými cihlami, podlaha a stěny byly obloženy velkoplošnými mramorovými dlaždicemi.

Kromě obdélníkových dlaždic byly ve vstupních prostorách použity také kosočtverečné desky, které vedle trojúhelníkových desek a obdélníkových pruhů z mramoru vytvářely geometrický vzor mozaiky.

K zásobování lázní stejně jako vily samotné byla v kopci vyhloubena zásobovací štola, která jímala vodu z výše položeného pramene a sváděla ji do údolí. V pochozích štolách, odborně vylámaných v břidličnaté hornině, jsou dochované krbovitě odvětrávací a kontrolní šachty.⁵⁵

Nenašly se bohužel žádné nálezy, podle kterých by se vila dala datovat.

---

⁵⁴ GILLES, Karl-Josef. *Funde und Ausgrabungen im Bezirk Trier : Heft 17*. Trier : Rheinisches Landesmuseum Trier, 1985. Die römische Villa von Mehring, s. 33 - 39. ISSN 0723-8630.

⁵⁵ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Pölich, s. 524 - 525. ISBN 978-3-933203-60-1.

7.15. Leiwen

Na vyvýšené rovině v části obce Leiwen, zvané „Hostert“, byly v roce 1980 vykopány a částečně zakonzervovány pozůstatky *villy rustici. Pars urbana* (Obrázek 114), označovaná jako budova A, s rozměry 31 x 20 m měla břidlicové zdi vyplněné hlínou. Doložena je nejméně jedna větší fáze přestavby a rozšíření. Na jižní straně byl zřízen lázeňský trakt s *caldarium* (1) vyhřívaným z místnosti č. 10, *tepidarium* (3) a *frigidarium* (13, 14). Odtokovým kanálem *frigidaria* byla splachována latrína v místnosti č. 12.

Severně sousedící budova B sloužila patrně jako sýpka a sklad. Ve východní části byla objevena sušárna na obilí ve tvaru T.

Ve vzdálenosti asi 60 m na západ byly odhaleny podlouhlé pravoúhlé půdorysy zdí, kterým předcházela malý izolovaně ležící sklep (patrně na zásoby). Objekt byl využíván podle nálezů střepeň ve 3. a 4. století po Kr.⁵⁶

Na poli „Zummethöhe“ by se pravděpodobně měla nacházet luxusní vila pro Livii, manželku císaře Augusta, která zde měla mít letní sídlo. Založena měla být při cestě Augusta do Galie. Podle pověsti je vesnice podle ní pojmenovaná, ale doposud se tato informace nepotvrdila. Ve 30. letech minulého století byly dále odkryty rozsáhlé základy *villy rustici* (48 x 28 m) s římskou studnou. Tato budova má pravděpodobně keltského předchůdce. Obývána měla být ve 3. – 5. století po Kr.⁵⁷

7.16. Horath

Východně od vesnice Horath (Obrázek 115) byly nedaleko tumulové hrobky, nazývané „Tönnchen“, u rozsáhlé archeologické lokality nazývané „In den Klosterwiesen“ nalezeny četné budovy patřící římské vile (Obrázek 116). V první fázi byla vystavěna malá risalitová vila, která byla po rozšíření a zvětšení přebudována na severní straně na lázeňský trakt. K lázním (8 – 14), které byly přímo dostupné chodbou (15b), bylo díky přestavbě přidáno druhé lázeňské zařízení (18 – 20) na východní straně hlavní místnosti (2). Tato hlavní místnost měla 2 toskánské sloupy, které po stranách držely stropní konstrukci. Na severozápadní straně ležela vedlejší místnost, přes ni byl přístupný sklep (7 b). Dodatečně přistavěná místnost (7) byla kovářskou dílnou s tavící pecí hruškovitého tvaru a vedle toho bylo několik malých komor pro práci kovářů. Po přestavbě měla vila typickou dispozici s předsunutým portikem a bočními risality.

⁵⁶ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Leiwen, s. 439. ISBN 978-3-933203-60-1.

⁵⁷ *Moseltouren : Ein Internet-Reiseführer* [online]. 2011 [cit. 2011-08-12]. 1.20 Leiwen an der Mosel. Dostupné z WWW: <<http://www.moseltouren.de/1-trier-bernkastel-kues/1-20-leiwen/index.html>>.

K vile patřila rozsáhlá vodní plocha – rybník na chov ryb obklopující na severní straně vilu. Rybník byl vybudován v místě spodního pramene, ale byl také doplňován malým potůčkem, který přitékal kamenným korytem pod domem ze shora.

Kotlina, v níž se vila nacházela, byla ohraničena valem zpevněným jílem. Vedle zbytku hospodářské budovy byla objevena třetí budova, kterou je možno považovat za nejstarší osídlení v této oblasti. Na vyvýšeném návrší nad údolím potoka byl nalezen masivní půdorys z křemencových úlomků a velkých břidlicových bloků zastřešený dřevěnou konstrukcí. Risality vystupující na východní straně byly spojeny s portikem, skládajícím se z dřevěných sloupů. K údolí a potoku byla předsazena druhá podpěrná a terasovitá zeď, kterou je možné díky zesílení ve střední části rekonstruovat jako vstupní schodiště se zdobenou dřevěnou stříškou.

Podle nálezů v nedaleko ležících hrobech se dá vila s jistotou datovat do 2. – 3. století po Kr.⁵⁸

7.17. Veldenz

Na podzim roku 1990 byly v centru obce Veldenz (u Hauptstrasse) provedeny sanační a rekonstrukční práce zájezdního hostince, při kterých byl pod budovou objeven lázeňský trakt rozsáhlé bohatě vybavené římské vily. Hostinec byl poté pojmenován „Villa romana“ (Obrázek 117). Jelikož vila stojí pod historickou zástavbou, nelze s přesností určit její rozměry. Šířka stavby je přibližně 60 m, ale délka není jasně stanovena. V každém případě se patrně rozprostírala přes původně zkoumaný pozemek lázní v severozápadním, severovýchodním a jihovýchodním směru. Nejasné také zatím zůstává, jestli byl vchod orientován k moselskému údolí (tedy na severozápad), nebo na jih ke kopcům Hunsrücku. Přesto ji Karl-Josef Gilles považuje za jednu z největších a nejlépe vybavených římských vil v kraji Bernkastel-Wittlich.

Během výkopových prací v letech 1990 – 91 bylo pod novějšími strukturami (středověkými a raně novověkými) odkryto 6 místností a 4 vany římských lázní vily (Obrázek 118), které patří ke dvěma různým stavebním fázím. Podle nalezených drobných artefaktů je možno datovat počátky těchto lázní do poloviny 2. století po Kr. Uprostřed 3. století nebo nejpozději na začátku 4. století po Kr. byl lázeňský trakt podroben větší přestavbě, protože v této době (pravděpodobně 2. polovina 3. století po Kr.) byla vila poničena během vpádu Germánů.

---

⁵⁸ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Horath, s. 395 - 6. ISBN 978-3-933203-60-1.

Z první fáze pochází čtyřbarevná (černá, šedá, bílá, červená) mozaiková podlaha, ze které byly objeveny četné fragmenty. Srovnatelné mozaikové podlahy se v okolí nacházejí velmi zřídka a dosud byly nalezeny jen v Bausendorfu a Noviandu. Ke starší stavební fázi patří také pravoúhlá koupací vana (1,8 x 1 m) a vana ve tvaru apsidy s poloměrem 1,4 m, ke které existuje v oblasti Trevíru jen málo paralel. Obě vany patřily patrně ke staršímu *frigidariu*. Po přestavbě byly postaveny mezi jinými dvě vyhřívané místnosti patřící patrně *caldariu* a také *tepidarium*. *Caldarium* (5,60 x 5,25 m) je obzvláště dobře dochované, neboť je možné rozeznat všechny funkční detaily topného systému. Vedle topného kanálu zakrytého cihlovou klenbou byly v této místnosti objeveny zbytky hypokausta (kruhové a čtvercové pilíře, částečně ještě s překrývajícími deskami a maltou) a topení ve zdi tvořené *tubuli*. Z *praefurnia* šel horký vzduch mezi pilíře hypokausta skrz *tubuli*, takže byly vyhřívány jak podlaha, tak stěny místnosti. Bezprostředně nad ohřívacím kanálem byla instalována asi 2 x 1 m velká koupací vana, podle které je místnost považována za *caldarium*. *Praefurnium* i *tepidarium* bylo obsluhováno z dlouhé úzké chodby, ve které byly patrně uloženy zásoby paliva.

Severozápadně od současného domu byly v zahradě odkryty další stavební prvky *frigidaria*, mezi nimiž byla 3,8 x 2 m velká koupací vana. Tyto nálezy byly bohužel při stavebních pracích silně poškozeny. Konzervovány však byly všechny části sklepních prostor domu – hypokaustum a pravoúhlá vana z první fáze.

V bezprostředním okolí odkrytých místností se podle předpokladů nacházelo *sudatorium*, *apodyterium* a latrína. Vlastní obytné prostory, které se pravděpodobně nalézaly dále východním nebo jihovýchodním směrem, byly s výjimkou dnešních ulic poškozeny středověkou zástavbou. To je vidět např. na sklepních klenbách některých domů, kde bylo znovu použito mnoho římských cihel.

K nálezům patří především skleněné a keramické střepy z 2. století – poloviny 4. století po Kr. Mezi nimi jsou zastoupeny hladké i drsné hliněné nádoby běžné potřeby, ale také černá firnisová keramika a terra sigillata. Dále byl nalezen ještě fragment kostěného hřebenu, zlomek náramku ozdobený vrypy z tmavomodrého skla, rukojeť postříbřené bronzové lžice a bronzová mince galského císaře, údajně Tetrica I. (271 – 274).

Lázně (Obrázek 119), a tedy i celá vila byly na základě datovaných spálených vrstev zničeny po polovině 4. století po Kr. zničeny při jednom z mnoha germánských vpádů.⁵⁹

---

⁵⁹ GILLES, Karl-Josef. Die römische Villa im Ostkern von Veldenz. *Schloss Veldenz : Festbuch 1993*. 1993, s. 84 - 88.

7.18. Kinheim

Při hloubení polní cesty na pravém břehu Mosely naproti Kinheimu na mírně se svažujícím terénu byla objevena frontální část risalitové římské vily (Obrázek 120). Výkopové práce trevírského muzea odkryly starší budovu s portikem, věžovitými a téměř čtvercovými bočními risality a s obytným i hospodářským prostorem, na jehož východní straně se nacházela chodba. V jihovýchodním rohu hlavní místnosti byly patrně zřízeny topeniště a ložnice, jak dokazují zbytky zdí. V západní části místnosti vyčnívala do prostoru apsida, která byla patrně součástí staršího lázeňského zařízení.

Tato starší vila byla z větší části zbořena a na jejím místě byla postavena novější větší vila se standardním členěním místností, která zaujímala téměř dvojnásobnou plochu. Na vstupní portikus navazovaly po stranách nárožní risality stojící na západě zcela volně. Střední část vstupního portiku vedla do velké obývací místnosti, ke kterému se připojovaly na východě čtyři místnosti a dále další široká a dlouhá místnost. Jižní část domu má vedle portikového koridoru rovněž členění na nárožní risality. Ze dvora byly na jihovýchodním rohu obsluhovány dva pokoje s hypokaustem. Na západní straně byl lázeňský trakt vyhříván z místnosti č. 2, který ve sledu místností 21, 19, 20 s apsidou tvoří *frigidarium* s předsíní, zatímco místnost č. 18 a 17 byla rekonstruována jako *tepidarium* a *caldarium* s hypokaustem a volně stojící vanou. Na jihovýchodě se nacházela místnost č. 3 s hypokaustem a *praefurniem*, ke které byla připojena na masivním základu stojící vana přístupná po schůdcích, která však patrně neměla odtok.

V sutinách z místnosti č. 8 byla nalezena kamenná socha boha Sucella (v. 81 cm, š. 39 cm) držícího vedle bednářského kladiva a dvou soudků velký hrozen a považovaného za patrona vegetace a dobré sklizně vína.⁶⁰

7.19. Löslich

První zmínky o objevu pozůstatků římské vily (Obrázek 121) v části „Hinterwald“ na hranicích území obcí Löslich a Wolf u cesty⁶¹, která zde možná byla už v antice, se objevují v roce 1927. O pět let později byla nedaleko objevena zeď z římské doby obsahující cihlový oblouk nad průtokem vody. Dále došlo k objevu podlouhlého pravoúhlého prostoru s vnitřními rozměry 20 x 11 m, který vykazoval na severovýchodní zdi 1,15 m široký dveřní otvor. Jak ukázaly pozdější intenzivní výkopové práce, jednalo se o centrální část hlavní

⁶⁰ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Kinheim, s. 414. ISBN 978-3-933203-60-1.

⁶¹ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Löslich, s. 451 - 452. ISBN 978-3-933203-60-1.

budovy – *pars urbana*, označované jako stavba I. Další archeologické práce probíhaly až v letech 1973 – 1975 a 1978 pod vedením W. Binsfelda a A. Neyses.

Celkem byla na mírně se svažujícím svahu nad potokem Kluckertbachem odkryta rozsáhlá vila s mnoha hospodářskými budovami, chrámem a hrobovým okrskem v počtu 11 staveb.

Pars urbana – budova I (Obrázek 122) patří stejně jako většina vil v moselské oblasti do skupiny portikových vil s nárožními risality. Vila má 9 místností a dva sklepní prostory. Místnost 1 byla vstupním portikem s rozměry 13,65 x 3,40 m a do současnosti se z ní dochovaly jen zbytky stylobatové zdi. V linii 21-21 lze rozeznat více než 0,50 m vysokou zeď z cihlových desek, ale její účel nebyl odhalen. Mohla patřit k dřívější fázi zástavby. Místnost 2 byla centrální místností s rozměry 20 x 11 m, ve které se nacházelo několik vnitřních struktur – kúlové jamky (P2 – P5), topeniště (1,3 x 1,0 m) obložené břidlicovými deskami, zeď ve tvaru U o délce 3 m (B), dvě souběžné zídky z pískovce a břidlicových desek (D), snad tvořící kanál, hruškovitá prohloubenina jako možný pozůstatek pece (C). Tyto nálezy by mohly značit, že se v pravé části místnosti nacházela kuchyně. Dále bylo nalezeno *praefurnium* (A) patřící místnosti 6, volně ležící ohniště (F2), oválná jáma (G2) o velikosti 4 x 0,7 m, všechny obložené břidlicovými deskami. Nalezeny zde byly předměty nejrůznější provenience – zemědělské nástroje i nástroje domácí potřeby. Místnosti 3 a 4 jsou nárožními risality o přibližně stejné velikosti (cca 5 x 5 m), které navazovaly na portikus. Místnost 3 byla vybavena topeništěm (F1) obestaveným také břidlicovými deskami a byla zde objevena asi 0,80 m hluboká oválná jáma (G1). V místnosti 4 byly nalezeny pozůstatky již nepoužívaného hypokausta. Místnosti 5, 6 a 7 tvořily lázeňský trakt vily. *Tepidarium* se nacházelo v místnosti 5 (2,8 x 3,65 m). Na severní a západní zdi byly objeveny zbytky červeného pískovce, který není v oblasti těžen a musel být tedy dovážen z daleka. V rozích zdí bylo také odkryto hypokaustum a na západní stěně byly dva otvory, sloužící pravděpodobně jako kouřovody. Ve vedlejší místnosti (6) bylo *caldarium* s téměř dochovanou vanou (0,7 x 1,4 m) a hypokaustem jak v podlaze, tak ve zdech. Místnost 7 (2,4 x 2,7 m) sloužila jako *frigidarium* s připojenou malou apsidou, ve které byla půlkruhová vana. Na vrcholu apsidy se našla olověná trubka odvádějící vodu. Hliněná roura měla naopak do vany přivádět čistou vodu. Místnost 8 se nacházela na severozápadní straně stavby a velikostí (19,3 x 3,4 m) byla podobná portiku. Místnost 9 (1,45 x 3,3 m) ležela na východním konci místnosti 8 a byla odkryta jen částečně.

Za zmínku také stojí dva sklepní prostory – sklep A a B. Sklep A byl přístupný z místnosti 8, ale nacházel se mimo samotnou vilu. Objeveny byly dvě šachty vedoucí světlo

a vzduch a více než 5 nik. Zdivo bylo z břidlice, ale zeď byla omítnuta červenou omítkou technikou rybí kosti. Sklep B byl umístěn přímo pod vilou v její západní části a měl dvě niky a také dva otvory pro světlo. Zajímavostí je, že se zde našlo velké množství hypokaustových cihel, fragmenty červené, bílé a černé omítky a pozůstatky snad skříně nebo truhly.

Vila měla nejméně tři stavební fáze. V poslední fázi bylo pravděpodobně opuštěno od využívání vily k bydlení, protože lze dokázat nepoužívání lázeňského traktu a absenci latrín nebo přípravný jídlu. Vila byla definitivně opuštěna v 2. polovině 4. století po Kr. po zničení požárem.

Pod *pars urbanou* byla v uměle rozšířeném korytě potoka vyhlazená skála, ve které byla vytvořena nádrž na jímání vody z potoka. O pár metrů níže po proudu potoka se nacházel vodní mlýn na obilí, což dokládá nalezený mlýnský kámen velkých rozměrů.

Nedaleko vily se nalézalo dalších 7 budov, topeniště (IX) a neobezděný kultovní okrsek (X). V hospodářských budovách byly provozovány nejrůznější činnosti. Budova II (Obrázek 123) sloužila v pozdně římské době podle A. Neyses jako lisovna vína. Dokládá to nález větší lisovací nádrže (A) a malé jímací nádrže (B). Dále zde byla topeniště (F1 – F5) se zbytky *tubuli*, omítky, kamenů, cihel, břidlice i mlýnských kamenů. Později byly nad touto lisovnou objeveny ještě 4 nádrže. Archeobotanické průzkumy také prokázaly výskyt vinných hroznů a potvrdily hypotézu o pěstování vinné révy na pozemku této vily i existenci lisovny vína.

Budova III (Obrázek 124) byla pravděpodobně dodatečným topeništěm se třemi ohništi (F1 – F3). Budova IV, přezdívaná pivovar, má také jako budova II dvě místnosti. Nachází se v něm velká nádrž, odtokový kanál, sušárna s ohništěm, zbytky zlomeného mlýnského kamene. Buď sloužila podobně jako místnost III jako sušárna nebo také mohla sloužit jako pozdně antický pivovar. Budova V se nachází těsně vedle budovy VI a byla využívána jako budovy VII a VIII jako dílna, kovárna a také vozovna, v budově VI se našly zbytky dřevěného uhlí a železa i fragmenty okenního skla, takže její účel není zcela jasný. Budova VII patrně sloužila také jako udírna. 65 m severozápadně od *pars urbany* stojí budova IX, kterou tvoří apsidovitá zeď. Vzhledem ke své velikosti mohla sloužit jako studna nebo kašna.

Podél budov V, VI, VII a X procházela silnice, která dnes tvoří hranici mezi územími Löslichu a Wolfu. Těsně na této hranici a u cesty je 800 m² velký obezděný okrsek, v jehož vnitřní ploše leží malý čtvercový chrámek (X). Pravoúhlé obezdění (XI) označuje tumulový hrob, ve kterém mohly být ukryty pozůstatky žárových pohřbů. K tomuto okrsku lze připočítat také hrobové pole na severovýchodní straně.

Nálezový materiál je velmi bohatý i díky dochovaným hospodářským budovám. Našlo se zde mnoho fragmentů keramiky z rozmezí od konce 1. století po Kr. do 2. poloviny 4. století po Kr. Tato keramika se našla jak na území *pars urbany*, tak i v hospodářských budovách. Za zmínku stojí nejstarší nalezená mísa se zahnutým okrajem z poloviny 2. století po Kr., která se našla v jedné vrstvě s jednouchým džbánem pocházejícím z 2. poloviny 4. století po Kr. Byl objeven jediný exemplář terra sigillaty z této vily. Pocházel z poloviny 2. století po Kr. a nesl kolek Publia (PVBLIVS). V areálu byl také nalezen firnisový pohár s úzkým hrdlem, který obsahoval řadu různých mincí užívaných až do roku 351 po Kr. Mimo tento numismatický nález byly objeveny ještě 2 mince z roku 352 po Kr., jeden Hadriánův sestercius a 16 trajánských mincí. Velmi zajímavým nálezem je také nález hliněné formy na výrobu mincí, která byla používána již v době Keltů.

V *caldariu* se našly dvě cihly s kolkem datovatelné do 4. století po Kr. Malá cihla nese kolek ADIVTE a větší CAPI.

Dalšími častými nálezy jsou úlomky okenního skla a železné předměty jako hřebíky, zohýbané kusy železa, části stroje, bronzové zvonky, klíč a železné nástroje (fragment srpů, motyčky a radlice). Kromě okenního skla se našly také fragmenty různých skleněných nádob.⁶²

7.20. Weitersbach

Při mýcení lesa byla na severovýchodě Weitersbachu muzeem v Trevíru prozkoumána a znovu zasypána rozsáhlá *villa rustica* (Obrázek 125). Místo nálezů se nachází v zemědělské krajině před lesní oblastí „Weitersbacher Strut“ vpravo od silnice do Stipshausenu a ještě dnes je patrné jako lehké zvlnění terénu. Obezděný okrsek o rozloze 9842 m² (79 x 125 m, případně 132 m) byl orientován v ose východozápad. V jižních rozích okrsku byly jednoduché pravouhlé hospodářské stavby (objekt D se sušárnou ve tvaru T, objekt B sloužící patrně jako sýpka). Objekt C byl ohraničen zídka a patrně byl používán jako zeleninová a květinová zahrada. Hlavní budova prošla třemi stavebními fázemi. V základní dispozici se jedná o vilu s portikem a velmi vystouplými nárožními risality.

V první stavební fázi měla vila portikus orientovaný na východ. Hlavní a obytné místnosti byly přístupné axiálním vstupem a kryty dvěma úzkými risality odpovídajícími místnostmi. Dlouhá chodbovitá místnost byla také umístěna na zadní straně a umožňovala přístup po schodech do sklepa na jihozápadním rohu.

---

⁶² MORAITIS, Anastasia. *Der römische Gutshof und das Gräberfeld bei Lösnich*. Trier : Rheinisches Landesmuseums Trier , 2003. Der Gutshof bei Lösnich, s. 9 - 46. ISBN 3-923319-54-1.

Ve druhé stavební fázi byl přístavbou k hlavní a střední místnosti výrazně zvětšen objem stavby. Portikus na čelní straně byl přestavěn na sloupovou chodbu, boční risality byly jako část čelního portiku zrušeny a přesunuty a byly vystavěny nové nárožní risality. V jižním risalitu byla zřízena lázeň s příslušným topeništěm a s místnostmi vybavenými hypokaustem (1 – 7). Severní risalit měl čtyři místnosti, jejichž využití je nejasné. Místnost č. 20 byla vyhřívána a místnost č. 21 měla pevnou dlážděnou podlahu. Západní koridor byl zrušen, sklep byl proto přístupný novým schodištěm z hlavního sálu. Západní strana byla, patrně z reprezentativních důvodů, rozčleněna dvěma vystupujícími risality.

Ve třetí stavební fázi byl otevřený portikus zazděn a vznikla tak uzavřená chodba. Místnost č. 8 byla vybavena hypokaustem a v místnosti č. 22 byly instalovány udírna a sušárna. Za stejným účelem jako měl risalit byly na západní straně přidány menší komory (26 a – c). Na severu dvora byly vybudovány dvě volně stojící hospodářské budovy – budova E s několika ohništi a budova F se sušárnou ve tvaru T.

První fázi je možno datovat přibližně do doby okolo roku 100 po Kr., kdy vznikla vila patrně jako následovník staršího dřevěného obydlí. První přestavbu, a tudíž druhou fázi, je možno doložit v 2. polovině 2. století po Kr. Po zničení ve 2. polovině 3. století po Kr. je možno druhou přestavbu považovat spíše na nové vybudování. Vila nebyla od poloviny 4. století po Kr. využívána a postupně se rozpadla.⁶³

7.21. Briedel

V okolí obce Briedel se nachází více římských vil, které byly nalezeny díky výkopovým pracím i písemným pramenům. Největší z těchto vil byla objevena roku 1867 ve vzdálenosti 1,2 km jižně v tzv. „Briedeler Heck“ (Obrázek 126) na poli poblíž samoty Margaretenhof na lehce se svažujícím severozápadním svahu. *Villa urbana* byla zcela odkryta v roce 1875 Ernestem aus'm Weerthem. Příslušné vedlejší hospodářské budovy nebyly bohužel prozkoumány. Nadzemní zdi *villy urbany* s rozměry 41,6 x 26,3 m se dochovaly v průměru do výšky 0,5 metru, sklepní zdi do výšky 3 m a tloušťka zdí se pohybovala v rozmezí 0,6 a 0,8 m. Vila měla podle půdorysu celkem 32 místností. Čelní stěnu budovy tvořil portikus mezi dvěma lehce vystupujícími nárožními risality s místnostmi 5 a 7. Zejména místnost 5 vykazuje zvláště nápadité a reprezentativní vybavení. Před vstupem do domu byl velký vnější dvůr, který zaujímal šířku celé budovy. Portikus byl přístupný přes rampu a z něj se šlo do centrálního pravděpodobně otevřeného vnitřního dvora (4) o velikosti 11,5 m². Okolo tohoto peristylu se nacházely obytné místnosti a ložnice, z nichž alespoň místnost 9 a

---

⁶³ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Weitersbach, s. 663 - 665. ISBN 978-3-933203-60-1.

13 byly vybaveny hypokaustem. Z peristylu vedly schody (6) do sklepních místností umístěných pod portikem (1, 2, 3, a 7). Západní křídlo budovy bylo kvůli silné erozi půdy na úpatí velmi špatně dochováno. V některých místnostech se zajisté nacházel lázeňský trakt, ale jejich přesný účel již nelze určit.

Neobvyklé rozložení vily s čelní stranou na sever může podle vykopávek poukazovat na větší přestavbu a rozšiřování stavby a s tím také možná souvisí nové zřízení lázeňského traktu.

Starší a menší předstupující stavba, jejíž základy byly integrovány do pozdější stavby, byla původně orientována na jih, jak bylo zvykem. Místnost 15 a 18a tedy mohly tvořit nárožní risality a místnost 18 portikus.⁶⁴

Zdivo dochované jen v základech sestávalo převážně z prachovce a na to navazovala kamenná zeď z břidlice. Budova byla také patrně pokryta břidlicovými střešními deskami (*tegulae* a *imbrices*).⁶⁵ Nalezeno bylo rovněž několik kusů z dřevěné střešní konstrukce. Zbytky okenního skla a červeně omítnuté zdi se zelenými bíle orámovanými lištami poukazují na bohatou vybavenost vily.

Hospodářské místnosti se nacházely v trochu níže položené části budovy. Bylo zjištěno, že zde byla kuchyně s kamny a také sklepní prostory, ve kterých bylo uschováno množství keramiky a dokonce i nádoby se zbytky obilí a kostmi.

Vedle obvyklé spotřební keramiky byly nalezeny mimo jiné fragmenty nádob z terra sigillaty a skla, malá stříbrná lžice s rozetovým zdobením, spirálovitě formovaný náramek z modrého skla, velký bronzový medailon císaře Hadriána (117 – 138 po Kr.) a několik mincí ze 4. století po Kr. (převážně císařů Maximinia a Maximina).⁶⁶

Vila byla s velmi velkou pravděpodobností zničena během vpádu Germánů.

7.22. Lutzerath

Přibližně 2 km jihovýchodně od obce Lutzerath se na poli přímo u silnice do Kennfusu nacházejí dva mohylové hroby, z nichž jeden je velmi poškozen, a druhý, s průměrem téměř 40 m a výškou 1 m, se nazývá „Tonhügel“. Asi 350 m severovýchodně od něj byly na poli zvaném „Neuroll“⁶⁷ u pramene potoka objeveny rozptýlené pozůstatky břidlicových zdí

⁶⁴ VON BERG, Axel, et al. *Cochem - Zell: Landschaft an der Mosel*. Stuttgart : Konrad Theiss Verlag GmbH, 2005. Briedel: Römischer Gutshof (villa rustica) südlich von Briedeler Heck, s. 91 - 93. ISBN 3-8062-1953-2.

⁶⁵ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Briedel, s. 349. ISBN 978-3-933203-60-1.

⁶⁶ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Briedel, s. 349. ISBN 978-3-933203-60-1.

⁶⁷ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Lutzerath, s. 457 - 458. ISBN 978-3-933203-60-1.

a fragmenty římských cihel a keramiky, které dříve patřily římské vile. Vila ležela v mírném jihozápadním svahu nedaleko římské silnice vedoucí přes Hunsrück. Byla velmi poničena při každoročních zemědělských pracích a z toho důvodu je datace téměř nemožná. Výše zmíněné hrobky patřily zajisté obyvatelům vily.⁶⁸

7.23. St. Aldegund

Asi 200 m jižně od pozdně římských komorových hrodek se mezi lety 1940 a 1957 při pracích na vinicích a v roce 1985 při stavbě kanálů v okolí Moseluferstrasse narazilo na římské artefakty. Konkrétně se jednalo o zdi z lámaného kamene, zbytky malty, kousky cihel a také o hypokaustum. Tyto nálezy patřily k dřívější velké *ville rustice*, která se nacházela v jižní části města St. Aldegund v oblasti ústí malého potoka do Mosely.

Keramické střepy a četné úlomky skla ze sídelní jámy vily datují nálezy do první poloviny 5. století po Kr. Pravděpodobně se jednalo o zbytky ze sklářské dílny, která byla součástí vily. Mezi vzácnější nálezy patří dva římské olovené pruty s délkou 55 a 68 cm.⁶⁹

7.24. Cochem

V severovýchodní městské části Cochem-Cond na pravém břehu Mosely se nacházejí v nové zástavbě v Conder Marku zbytky římské vily. Jednotlivé budovy ležely nad úrovní záplavové zóny v mírném úbočí na dolní terase Mosely a byly obehnané přibližně pravouhloú zdi, která však byla na mnoha místech při připojování nových staveb rozdělena a částečně poničena. Základové zdi hlavní budovy (*pars urbana*) byly z lámaných kamenů nespojených maltou a patrně se jednalo o stavbu na kamenném základu. Ještě dnes lze tyto pozůstatky vily vidět na malé lesní parcele. Vedlejší hospodářské budovy (*pars rustica*) byly pravděpodobně převážně ze dřeva, protože po nich nezůstaly hmatatelné stopy.

V areálu vily bylo nalezeno mnoho fragmentů keramiky a cihel, ale také bronzové úlomky a podběrák na ryby z olova. Nálezy dokládají užívání vily převážně v pozdním 3. a ve 4. století po Kr.⁷⁰

7.25. Ulmen

Přibližně 3,3 km severovýchodně od Ulmenu se nacházejí na jednom z jihovýchodních svahů v oblasti lesa „Hochpochten“ stopy rozsáhlé *villy rustici* (Obrázek 127). Do dnešní

⁶⁸ VON BERG, Axel, et al. *Cochem - Zell: Landschaft an der Mosel*. Stuttgart : Konrad Theiss Verlag GmbH, 2005. Lutzerath: Grabhügel und römischer Gutshof (villa rustica), s. 140. ISBN 3-8062-1953-2.

⁶⁹ VON BERG, Axel, et al. *Cochem - Zell: Landschaft an der Mosel*. Stuttgart : Konrad Theiss Verlag GmbH, 2005. St. Aldegund: Römischer Gutshof (villa rustica) im südlichen Ortsbereich, s. 175 - 176. ISBN 3-8062-1953-2.

⁷⁰ VON BERG, Axel, et al. *Cochem - Zell: Landschaft an der Mosel*. Stuttgart : Konrad Theiss Verlag GmbH, 2005. Cochem: Römischer Gutshof (villa rustica) in der Conder Mark, s. 102 - 103. ISBN 3-8062-1953-2.

doby zůstala ve vysokém bukovém lese ještě ohradní zeď a několik budov, které byly zkoumány roku 1929 dřívějším Provinciálním muzeem v Bonnu.

Villa rustica se rozkládá na pravouhlé ploše o rozloze 154 x 241 m. Na severozápadě se nacházela *villa urbana* s rozměry cca 75 x 25 m. Na čelní podlouhlé jihovýchodní straně byly vystavěny předsunuté nárožní risality. Jednotlivé vedlejší budovy hospodářského zázemí (stáje, přístřešky, dílny a stodoly) byly postaveny podél obou dlouhých zdí ohraničení areálu. V jihovýchodní části areálu se našel otevřený malý rybník, který je dnes zanesený bahnem.

Na místě severozápadní strany *pars urbany* bylo v novověku vybudováno polokruhové opevnění s dvojitým příkopem.

V souvislosti s římskou vilou stojí za zmínku také čtyři zničené tumulové hrobky, které se nacházejí 150 m od severovýchodního rohu ohrazení u silnice vedoucí ke „Kölnische Höfe“. S velkou pravděpodobností se jedná o hrobky obyvatelů vily a jejich rodinných příslušníků.⁷¹

Také přesná datace této vily je z důvodu malého množství nálezového materiálu obtížná.

7.26. Bruttig – Fankel

Na území obce Bruttig, na poli zvaném „Im Wertchen“, se nachází římská vila, která byla pravděpodobně známá již dlouhou dobu. Vila leží na lehce se svažujícím jižním svahu před prudkým srázem spadajícím k Mosele. V současné době je místo částečně porostlé křovinami a překryté hromadami šterku, a tudíž je částečně archeologicky znehodnoceno. Nad zemí je možné ojedinele rozeznat ještě topografickou situaci zdí.

Objeveno bylo jen několik úlomků cihel a keramiky z 2. a 3. století po Kr. Kromě toho byly nalezeny ještě malé bronzové mince z 2. poloviny 3. století (zvláště vydané za vlády Tetrica II. a Claudia II.) a také mince ze 4. století po Kr.⁷²

7.27. Klotten

Severovýchodně od Annischerhofu na Klottenerbergu byla roku 1889 odkryta tehdejší Provinciální muzeem v Bonnu *villa rustica* (Obrázek 128). Vila ležela na mírně se svažujícím jihovýchodním svahu mezi údolím potoka Dorte na západě a údolím potoka Feller na východě poblíž pramene a malé hráze.

---

⁷¹ VON BERG, Axel, et al. *Cochem - Zell: Landschaft an der Mosel*. Stuttgart : Konrad Theiss Verlag GmbH, 2005. Ulmen: Römischer Gutshof (villa rustica) im Hochpochtenwald, s. 194 - 195. ISBN 3-8062-1953-2.

⁷² CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Bruttig-Fankel, s. 350. ISBN 978-3-933203-60-1.

Uvnitř čtyřhranného obezděného areálu usedlosti, který měl na severovýchodní straně délku asi 105 m, byla *pars urbana* a okolo ní byly rozmístěny dvě vedlejší budovy. Obvodové zdi budovy byly 0,6 – 0,9 m tlusté a dochovaly se do výšky 0,7 m. V podsklepených prostorách vily stálo zdivo z lámaného kamene ještě do výšky 2 m. *Villa urbana*, jejíž čelní stěna byla orientovaná na jihovýchod, se skládala z pravoúhlého jádra o velikosti přibližně 31 x 13 m a několika pravděpodobně pozdější přístaveb, mezi něž patřily oba nárožní risality ve frontální části budovy, z nichž jižní byl podsklepen. Na východní straně budovy bylo připojeno lázeňské zařízení, k němuž byla vodovodem přiváděna voda z blízko ležícího pramene. V severní části budovy byly umístěny dvě místnosti vybavené hypokaustem. Topné zařízení se skládalo ze společného *praeefurnia* a 0,75 m vysokých hypokaustových sloupků z cihlových desek kruhového a v horních vrstvách čtvercového půdorysu, na kterých byla položena podlaha místnosti z 0,2 m silné vrstvy cihlových úlomků.

Hospodářské budovy se nacházely v severovýchodní části dvora a v jejím východním rohu.

Při vykopávkách byly nalezeny fragmenty keramických nádob, hliněných lamp, železných nástrojů a dále bronzová spona, bronzové kování, několik mincí, cihel a 1 m dlouhý fragment sloupu z čedičové lávy.⁷³

7.28. Kollig

200 m západně na severním výjezdu z obce Kollig se nachází římská *villa rustica*, která byla objevena na základě drobných nálezů a nálezů zbytků zdí. Její stav však neumožňuje bližší zkoumání.

Za pozornost stojí nález kamene ozdobeného sochami, který je nyní součástí sousedního usedlosti. Kromě toho zde byl nalezen zlatý prsten.⁷⁴

7.29. Mayen

V mayenském městském lese na poli „Im Brasil“ se nachází již delší dobu známá římská vila (Obrázek 129), která byla objevena na základě stavebních prací při úpravě cesty. V letech 1922 a 1923 zde byly prováděny systematické výkopové práce. Nejprve byly objeveny dobře dochované zbytky hospodářské budovy, kterou můžeme nazvat seníkem nebo zásobárnou. V těchto místech byly také nalezeny památky předřímské doby, a to zejména zřetelné zbytky zástavby z doby laténské. Z toho je možno usoudit na historickou a politicko-

---

⁷³ VON BERG, Axel, et al. *Cochem - Zell: Landschaft an der Mosel*. Stuttgart : Konrad Theiss Verlag GmbH, 2005. Klotten: Römischer Gutshof (villa rustica) beim Annischerhof, s. 128 - 129. ISBN 3-8062-1953-2.

⁷⁴ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Kollig, s. 424. ISBN 978-3-933203-60-1.

hospodářskou kontinuitu osídlení v této oblasti. Okolo se nachází v úzké mělké proláklíně další budovy různých velikostí a funkcí.

Čelní stranou *pars urbana* (Obrázek 130) směřuje na jihojihovýchod a zadní stranou je zahloubena do severního svahu. Vila prošla více stavebními fázemi (Oelmann, který zde provázel výkopové práce, mluví až o 8 fázích). První fáze byla ještě čistě křulová stavba z laténské doby, na kterou byla postavena pozdější římská vila. Poslední fáze ukazují na tradiční typologii římských vil v moselské oblasti, i zde se jedná o portikovou vilu s nárožními risality typu Bollendorf. V této fázi měla vila rozlohu 28 x 15 m. V centrální místnosti byla kuchyně a ohniště, okolo byly obytné místnosti a ložnice. Místnosti na západní straně byly určeny jako lázeňský trakt a místnost s celopodlažním hypokaustem mohla být ložnicí. Rohová místnost na jihovýchodě vykazuje jako jediná pevný vápencový nátěr a byla pravděpodobně jídelnou.

Vedlejší hospodářské budovy leží na východ téměř ve stejné ose a naproti obytné stavbě. Západní stavba nebyla zcela odkryta. Další dvě neoznačené, ale dobře dochované jednopokojové budovy se nacházejí na východním konci obezděného areálu. Oblast mezi hlavní a východní vedlejší budovou byla ze všech stran obklopena zdí a patrně nebyla zastřešena a jednalo se tedy možná o zahradu. Kanálový systém pro čerstvou vodu z nedalekého pramene i odpadní vodu křížil celý areál.

Všechny budovy byly zhotovené z břidlice, která zde byla obvyklá většinou ve formě malých opracovaných nebo také neopracovaných kvádrů z kamenolomu. Na stěnách byla vápenná omítka nesoucí ojediněle zbytky červeného a bílého šuku. Zlomky okenního nazelenale bílého skla dokazují, že okna byla částečně zasklena. Střechy této *villy rustici* byly pokryté převážně taškami, jen zřídka břidlicí.

Využívání tohoto areálu k obývání i hospodářské činnosti se dá datovat již od doby laténské a přetrvalo díky římské vile až do 2. poloviny 4. století po Kr. To potvrzují i nálezy asi 30 římských mincí od Augusta po Gratiana a četné nálezy keramiky.

Malou budovu na jihovýchodě považuje Oelmann za malý chrámek. Na to poukazují četné nálezy terakotových figurek, hliněných masek, vykuřovadel i miniaturních votivních nádobek.⁷⁵

Další bohatá *vila urbana* s pozoruhodným lázeňským traktem byla objevena v roce 1862 v městské části Allenz. (Obrázek 131) Z této vily se dochovaly kanelované sloupy, četné

---

⁷⁵ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Mayen, s. 472 - 473. ISBN 978-3-933203-60-1.

fragmenty mramorové podlahy a fragmenty fresek zobrazující větvičky pomerančovníku, hmyz nebo ptáky.⁷⁶

7.30. Thür

Bezprostředně jihovýchodně od statku Fraukirch nedaleko obce Thür byly při leteckém snímkování objeveny obrysy velké římské vily (Obrázek 132). Na leteckém snímku bylo zřetelně rozeznatelné základní schéma *vily rustici*. Pravoúhlý areál byl obehnán zdí, *pars urbana* se nacházely na jeho úzké severozápadní straně. Po obou stranách obezděného areálu stálo okolo volného prostoru více budov, z nichž asi 10 je viditelných ze vzduchu. Jedná se s velkou pravděpodobností o hospodářské budovy.⁷⁷

7.31. Winningen

Poloha vily byla známa již od roku 1901, ale teprve při stavbě dálnice A61 na trase Krefeld – Ludwigshafen roku 1971 byl areál poprvé archeologicky prozkoumán. Vila se nachází nad příkrým svahem hlubokého údolí Mosely. Zajímavostí je, že *pars urbana* byla zakonzervována a začleněna do areálu dálničního odpočívadla Moseltal. (Obrázek 133)

Celková plocha *villy rustici* byla původně 100 x 100 m, což znamená, že patřila k menším až středním vilám. Na třech stranách byl vilový okrsek obezděn.

Centrálně položená *pars urbana* (30 x 20 m) odpovídá obvyklému rozvržení, tj. jedná se o portikovou vilu s nárožními risality. (Obrázek 134) Ve východní části se nacházejí lázně, kam byla přiváděna vodovodem čerstvá voda z pramene místního potoka. Odpadní voda byla odváděna do údolí. Jinak lázeňský trakt odpovídá klasickému schématu lázní (Obrázek 136, 137). V západní části vily se nacházel malý sklep a také vyhřívaná místnost. Další sklep (Obrázek 138) byl nalezen jižně od domu a rovněž zakonzervován.

Vila byla obývána převážně ve 2. a 3. století po Kr., přičemž byla pravděpodobně opuštěna v průběhu 4. století po Kr. kvůli častým vpádům germánských kmenů. Přestavby vily nejsou podle půdorysu prokazatelné. Při vykopávkách se narazilo rovněž na starší stopy zástavby z druhé poloviny 1. století po Kr.

Další odkryté vedlejší budovy sloužily patrně jako řemeslnické dílny nebo hospodářské budovy se sýpkami.⁷⁸

⁷⁶ GILLES, Karl-Josef. *Geschichte von Mayen*. Hans Schüller, Franz-Josef Heyen. Mayen : Geschichts- und Altertumsverein von Mayen, 1991, s. 63. ISBN 3-930821-06-0.

⁷⁷ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Thür, s. 574. ISBN 978-3-933203-60-1.

⁷⁸ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Winnigen, s. 669 - 670. ISBN 978-3-933203-60-1.

7.32. Bassenheim⁷⁹

V Bassenheimu se nachází římská *villa rustica*, která byla objevena již v roce 1885. Dnes jsou na pozemku této vily patrné zbytky budov (především *pars urbana*) a rozsáhlé hypokaustum.

V okolí se vyskytovaly četné římské hroby, které však byly částečně nebo úplně zničeny při těžbě pemzy.

7.33. Koblenz – Am Remstecken

Tato římská vila se nachází v dnešním koblenckém městském lese na jižním úpatí vyvýšeniny. Uvnitř pravoúhlého vilového okrsku s rozměry 146 x 73 m se nalézají pozůstatky minimálně 4 budov. (Obrázek 139) Na východní straně se nacházela přístupová brána. První výkopové práce proběhly již roku 1900 a odkryly část obvodového zdiva jedné z budov s nálezy keramiky a několika augustovskými mincemi. V roce 1989 byly odkryty hospodářské budovy v jihovýchodním rohu a mezi lety 1991 a 1992 byla vykopána polovina hlavní budovy.

Pars urbana (Obrázek 140, 141) leží v západní polovině obezděného areálu v blízkosti severní zdi a jedná se o jižně orientovanou portikovou vilu s nárožními risality. Jihovýchodní risalit, část portiku a sklepní prostory jsou stále dobře patrné pod vrstvou lesní půdy a nebo byly odkryty a zakonzervovány.

Risalit, který byl hlavním objekt výzkumů v roce 1991, je podsklepený. Sklep (Obrázek 142, 143) (4,8x 3 m) je dobře dochovaný a vede k němu schodiště. Sklepní zdi 4 a 9 jsou dochované až do výšky 2 m, ale prakticky nevystupují nad úroveň terénu. Zdi byly silné 0,6 – 0,8 m a skládaly se z lámaného kamene a prachovce. Na různých místech jsou zbytky omítky se spárami tvořícími imitaci pravidelných kvádrů. V západní stěně jsou tři niky hluboké 0,3 – 0,4 m, které patrně sloužily jako odkládací plochy na nádoby nebo lampy. Jižní a západní zeď vykazuje v pravidelných rozstupech otvory. Ty jsou malé a nacházejí se ve výšce 1,3 m nad podlahou sklepa. Podlaha sklepa byla tvořena z udusané hlíny. Diagonálně přes celý prostor vedl úzký kanálek. Podél západní zdi se ve sklepě se nachází 5 plochých muld, které vypovídají o účelu sklepa. Jednalo se patrně o zásobní sklep, čemuž odpovídá i množství nalezených zvířecích kostí.

Na severu se nacházelo pravděpodobně dřevěné schodiště a před ním ležely tři desky z břidlicové podlahy. V místnosti nad sklepem se našlo množství omítky, částečně s figurálními a florálními motivy v červené, bílé, zelené a žluté barvě. Mistrnost 1 a chodba 1 tvořily

---

⁷⁹ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Bassenheim, s. 329. ISBN 978-3-933203-60-1.

jihovýchodní roh obytné budovy. Bezprostředně u risalitových zdí se nacházel portikus, ze kterého se mnoho nedochovalo. Změna stavební techniky od malých říčních kamínků ve východní části stavby k velkým blokům pokrytým hliněnou maltou zatím nebyla vysvětlena. Požár, jehož pozůstatky dokládají propad obytné místnosti do sklepa, nastal v polovině 3. století po Kr.

Na severu je vnitřní dvůr ohraničen místnostmi 4 a 5. Místnost 4 měla rozměry 3 x 2 m a její barevná výzdoba přecházela od bílé k červené a šedé. Místnost 5 odpovídá šířkou místnosti 4, ale je delší a o půl metru hlubší než místnost 4. Měla také růžový nátěr a obsahovala malé hypokaustum. Střeby zde nalezené pocházejí z období od konce 1. století po Kr. Patrně zde proběhlo více stavebních fází, a to převážně v severní části budovy. Jsou zde zastoupeny i nálezy z časného 4. století po Kr., ale nic nepoukazuje na to, že osídlení trvalo déle než přes polovinu 4. století po Kr.

Hospodářská budova (15,3 x 12,2 m) se nachází se na jihovýchodním rohu a archeologicky byla prozkoumána v roce 1989. Stavební technika byla stejná jako u *pars urbana*. Vchod do budovy byl patrně uprostřed severní zdi. Ve východní části budovy se nacházelo několik kamen. Budova prošla také dvěma stavebními fázemi. Ve starší fázi měla budova čtvercové podpory, v mladší fázi byla jižní zeď stržena. Nálezy z budovy jsou datovatelné od 1. poloviny 1. století až do 4. století a vzbuzují dojem, že budova sloužila jako sklad pro zemědělské produkty.

V areálu se našly další budovy, a to v severovýchodním rohu malá budova o rozměrech 12,9 x 9, 2 m s hliněnou podlahou a další budova poblíž severozápadního rohu měla rozměry 18 x 11,4 m. Severně od hospodářské budovy byla ještě jedna malá stavba.

Dřevěná fáze stavby pochází z 1. poloviny 1. století po Kr., kamenná stavba následuje na konci 1. nebo začátku 2. století po Kr. Během 1. poloviny 3. století po Kr. byla postavena obvodová zeď okrsku. Přibližně v polovině 3. století po Kr. *pars urbana* vyhořela, ale byla obnovena a dále využívána do 4. století po Kr. Poté následoval další požár a od 2. poloviny 4. století po Kr. byla vila nejspíše opuštěna.

Nedaleko vily se nacházejí dva římské hroby.⁸⁰

7.34. Mülheim-Kärlich

Na území Mülheim-Kärlichu se nacházejí celkem dvě římské vily.

První z nich byla objevena v roce 1977 při těžbě pemzy na poli zvaném „Im Weikert“. Jednalo se o vilu střední velikosti (typ Bollendorf). Vila má pravděpodobně rozměry

---

⁸⁰ HUNOLD, Angelika. Römische Villa Am Remstecken. In: *Berichte zur Archäologie an Mittelrhein und Mosel* 4. 1995

38 x 18 m, ale částečně zasahuje do sousedních pozemků na severu a jihu, které nemohou být prozkoumány. Odkryty byly tři sklepní místnosti, přičemž sklep 1 byl složen ze dvou místností a obsahoval fragmenty barevné omítky. Dále byly objeveny dvě místnosti s hypokaustem a topný kanál. Obvodová zeď těchto místností byla z větší části zbořena a místnosti byly vyplněny její sutí. Vila byla podle dosavadních nálezů využívána od 1. do 3. století po Kr.⁸¹

Druhá z vil byla objevena také během těžby pemzy roku 1983 v městské části zvané Depot. Tato vila byla větší a měla rozměry 70 x 35 m (Obrázek 144). Odkryty byly 3 místnosti s hypokaustem a lázeňská místnost s hypokaustem (pravděpodobně *caldarium*) a dobře dochovanou vanou. (Obrázek 145) V obezděné půlkruhové vaně, která byla uvnitř vyzděna vápennou maltou s cihelnou drtí, se našly fragmenty nástěnné malby s rostlinnými ornamenty ze stropních částí. Obvodové zdi se dochovaly do výšky 0,8 m. Na základě nálezů byla vila využívána od 1. do 3. století po Kr. Pod římskou zástavbou byly nalezeny ještě pozůstatky halštatské a laténské stavby, které dokládají kontinuitu osídlení.⁸²

---

⁸¹ CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. Mülheim-Kärlich, s. 486 - 487. ISBN 978-3-933203-60-1.

⁸² WEGNER, Hans-Helmut. *Führer zu archäologischen Denkmälern in Deutschland 12 : Koblenz und der Kreis Mayen-Koblenz*. Stuttgart : Konrad Theiss, 1986. Römische Villa, s. 133 - 134. ISBN 3-8062-0462-4.

8. Závěr

Stavby v každé oblasti mají svá místní specifika, a to nejen klimatická, ale i sociální a ekonomická. Klimatické podmínky jsou částečně podobné, ale v mnohém se odlišují od podmínek v Itálii, Británii nebo na Předním Východě. To utváří charakteristickou podobu typů vil, uspořádání místností i vybavení. Vždy záleží na konkrétním místě a době, ve které stavba vznikala, a na jejím primárním účelu. Časté jsou nálezy přestaveb, na kterých je vidět, že stavba byla postavena v určitém období a pak se postupně upravovala a přistavovala podle potřeb obyvatel. Ani římské vily podél Mosely nejsou výjimkou.

Všechny vily v co největší míře dodržují schéma čelního portiku orientovaného na jih nebo jihovýchod. Pokud byly zcela výjimečně orientovány na sever, byly příčinou této změny geografické podmínky.

Vily podél Mosely byly zakládány hlavně za účelem obhospodařování okolních polností a jejich majiteli byli lidé, kteří odešli do provincie za lepším životem nebo to byli vojenští vysloužilci, kteří za odměnu dostali parcelu v provincii, ve které sloužili. V pozdějších dobách se sem stěhovaly i střední vrstvy nebo vysídlenci z jiných oblastí. V některých případech vznikaly vily v blízkosti kastelů, aby mohly primárně zásobovat vojenské tábory.

Z hlediska vývojových stupňů vil můžeme rozeznat několik fází. V první, nejstarší fázi výstavby se jednalo se o částečně dřevěné stavby, takže jejich výskyt odvozujeme pouze nepřímo z nálezů spojovacího materiálu a kúlových jamek. V další fázi byl stále více používán místní pevnější materiál: kámen, břidlice, tuf, říční štěrk a další, přičemž nejpoužívanějším materiálem byla břidlice. Z této doby již pochází značné množství nálezů. V některých případech, zvláště u luxusních vil, je doloženo použití mramoru dováženého z různých oblastí, v jednom případě dokonce až z Egypta. U vil malé a střední velikosti převládal jako vnitřní obkladový materiál pískovec.

Všechny vily prošly během své existence několika fázemi přestavby, při kterých se vily zvětšovaly a měnila se mnohdy i dispozice místností. Obecně je časové určení jednotlivých fází poměrně obtížné. V podstatě můžeme rozlišit tři příčiny přestaveb. Jednou z nich byla skutečnost, že již přestaly vyhovovat při plnění svých primárních hospodářských povinností. Druhou příčinou je touha po větším pohodlí a luxusu zejména spojená s růstem movitosti majitele vily. Třetí příčinou byly válečné konflikty – vpády germánských kmenů, při kterých byly některé vily silně poničeny a musely být znovu vybudovány. Velmi pravděpodobnou se však jeví spíše kombinace všech tří příčin. S jistotou lze říci, že existence

vil spadá do období od konce 1. do konce 4. století po Kr. a největšího rozmachu dosáhly v 2. a 3. století po Kr.

V německé terminologii se vžily názvy *villa rustica*, *urbana* nebo *romana*, mimo jiné podle toho, jestli se v dané lokalitě našly i stopy hospodářských budov. Některé vily v oblasti Mosely (např. Nennig) se mohou měřit ve své velikosti s vilami italskými. Většina z nich ale sloužila svému primárnímu účelu – hospodářskému, a tudíž byly spíše malé nebo střední velikosti. Dva základní typy (typ Bollendorf a typ Wittlich) mají společný základ – portikovou vilu s risality, ale liší se svým uspořádáním místností, velikostí a vybavením. Ostatní vily v oblasti jsou založeny na jednom z těchto dvou typů, přičemž typ Bollendorf zde výrazně převládá a je považován za galo-římský typ, protože jeho vývoj se zakládal na původním galském venkovském osídlení.

V celém okolí Mosely se do dnešní doby zachoval nespočet staveb z římské doby. Dodnes zde můžeme vidět opevnění (např. Bitburg, Kordel a Neumagen), chrámy (např. Bäsch/Dhronecken, Pelm a Tawern), vodovody (např. Pölich), lisovny vína (např. Erden, Piesport a Traben-Trarbach), vily (např. Bollendorf, Konz, Longuich, Wittlich, Echternach a Leiwen) a vici (např. Tawern), hroby a náhrobky různého typu (např. Igel, Strotzbüsch, Nehren, Remerschen a St. Maximin). Monumentální stavby v Trevíru se do dnešních dob dochovaly také díky tomu, že byly využívány od raného středověku jako obytné budovy nebo kostely. Některé stavby se bohužel nedochovaly i z toho důvodu, že jejich kamenné a cihlové součásti byly použity na nové stavby, převážně ve středověku. Lázeňské trakty jsou mnohdy tím jediným, co se z vil zachovalo.

Římské vily měly pozitivní dopad na kulturu v dané lokalitě. Mimo města zprostředkovávaly kontakty mezi římským a původním, případně germánským obyvatelstvem. Římané přinesli do oblasti některé aspekty ze svého společenského, kulturního i hospodářského života, což výrazně přispělo k rozvoji oblasti.

Oblast kolem Mosely ještě není stoprocentně prozkoumána a nové vily jsou stále objevovány při rozorávání zemědělských polí, pod středověkou a moderní zástavbou. Důležitou roli při jejich objevech hraje také letecká archeologie, díky které se podařilo takto několik vil objevit.

Použitá literatura

O oblasti obecně

Autoatlas Deutschland 2012/2013 : 1:200 000. Ostfildern : MAIRDUMONT, 2011. 211. ISBN 978-3-8264-2215-7.

HELD, Heinz. *Die Mosel : von der Mündung bei Koblenz bis zur Quelle in den Vogesen ; Landschaft, Kultur, Geschichte*. Köln : DuMont, 1984. 320 s. ISBN 3-7701-1379-9.

Dějiny území

BERNHARD, Helmut. Die römische Geschichte in Rheinland-Pfalz. In CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. s. 39 - 168. ISBN 978-3-933203-60-1.

CASPAR, Arthur. *16 Ausflüge zu den alten Römern an Mosel und Rhein*. Essen : Magnus, 1985. Das linksrheinische Gebiet zu Römerzeit, s. 9 - 17. ISBN 978-3-88400-198-1.

FAUST, Sabine, et al. *Führer zu archäologischen Denkmälern des Trierer Landes*. Trier : Rheinisches Landesmuseum Trier, 2008. Sichtbares und Unsichtbares, s. 11 - 27. ISBN 978-3-923319-73-2.

HELD, Heinz. *Die Mosel : von der Mündung bei Koblenz bis zur Quelle in den Vogesen ; Landschaft, Kultur, Geschichte*. Köln : DuMont, 1984. 320 s. ISBN 3-7701-1379-9.

SIGNON, Helmut. *Die Römer zwischen Köln, Bonn und Trier*. Frankfurt am Main : Societäts-Verlag, 1977. 229 s. ISBN 978-3-7973-0298-4.

TERNES, Charles-Marie. *Die Römer an Rhein und Mosel : Geschichte und Kultur*. 2. Aufl. Stuttgart : Reclam, 1976. Die Römer am Rhein, s. 21 - 39. ISBN 978-3-15-010254-1.

Dějiny výzkumů v oblasti

DECKER, Karl-Viktor; SELZER, Wolfgang. Römerforschung in Rheinland-Pfalz. In CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. s. 13 - 38. ISBN 978-3-933203-60-1.

Obecně o římských vilách

BERNHARD, Helmut. Die römische Geschichte in Rheinland-Pfalz : Rekrutierung und Besoldung. In CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. s. 98. ISBN 978-3-933203-60-1.

BRÖDNER, Erika. *Wohnen in der Antike*. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1989. 341 s. ISBN 978-3-534-01374-6.

MIELSCH, Harald. *Die römische Villa : Architektur und Lebensform*. München : C. H. Beck, 1987. 181 s. ISBN 978-3-406-31576-3.

SWOBODA, Karl M. *Römische und romanische Paläste : Eine architekturgeschichtliche Untersuchung*. 3. erw. Aufl. Wien : Böhlau, 1969. 328 s.

TERNES, Charles-Marie. *Die Römer an Rhein und Mosel : Geschichte und Kultur*. 2. Aufl. Stuttgart : Reclam, 1976. Der zivile Wohnungsbau, s. 108 - 137. ISBN 978-3-15-010254-1.

VITRUVIUS. *Deset knih o architektuře*. Alois Otopalík. 3. vydání. Praha : ARISTA, 2001. Kniha VI, s. 217 - 223. ISBN 80-86410-23-4.

O římských vilách podél Mosely obecně

CASPAR, Arthur. *16 Ausflüge zu den alten Römern an Mosel und Rhein*. Essen : Magnus, 1985. Die Villa rustica, s. 101 - 105. ISBN 978-3-88400-198-1.

CÜPPERS, Heinz. Bollendorf. In SÖLTER, Walter, et al. *Das römische Germanien aus der Luft*. Bergisch Gladbach : Gustav Lübbe Verlag, 1981. s. 202. ISBN 3-7857-0298-1.

CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. 710 s. ISBN 978-3-933203-60-1.

FAUST, Sabine, et al. *Führer zu archäologischen Denkmälern des Trierer Landes*. Trier : Rheinisches Landesmuseum, 2008. Wittlich, s. 77 - 78. ISBN 978-3-923319-73-2.

STEINER, Paul. *Die Villa von Bollendorf*. Trier : Lintz, 1922. 59 s.

TERNES, Charles-Marie. *Die Römer an Rhein und Mosel : Geschichte und Kultur*. 2. Aufl. Stuttgart : Reclam, 1976. Der zivile Wohnungsbau, s. 108 - 137. ISBN 978-3-15-010254-1.

ZAHN, E. *Führer zu vor- und frühgeschichtlichen Denkmälern : Band 33*. Mainz : Verlag Philipp von Zabern, 1977. Wittlich, s. 236 - 242. ISBN 3-8053-0302-5.

Jednotlivé vily podél Mosely

BINSFELD, W., et al. *Führer zu vor- und frühgeschichtlichen Denkmälern : Band 34*. Mainz : Philipp von Zabern, 1977. 299 s. ISBN 3-8053-0303-3.

CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. Hamburg : Nikol, 2005. 710 s. ISBN 978-3-933203-60-1.

FAUST, Sabine, et al. *Führer zu archäologischen Denkmälern des Trierer Landes*. Trier : Rheinisches Landesmuseum, 2008. 206 s. ISBN 978-3-923319-73-2.

GILLES, Karl-Josef. *Funde und Ausgrabungen im Bezirk Trier : Heft 17*. Trier : Rheinisches Landesmuseum Trier, 1985. Die römische Villa von Mehring, s. 33 - 39. ISSN 0723-8630.

GILLES, Karl-Josef. *Kreis Trier - Saarburg 1989 : Ein Jahrbuch. Trier, 1989*. Die römische Landvilla von Longuich, s. 200 - 205.

GILLES, Karl-Josef. *Geschichte von Mayen*. Hans Schüller, Franz-Josef Heyen. Mayen : Geschichts- und Altertumsverein von Mayen, 1991, s. 63. ISBN 3-930821-06-0.

GILLES, Karl-Josef. *Die römische Villa im Ostkern von Veldenz*. Schloss Veldenz : Festbuch 1993. 1993, s. 84 - 88.

HUNOLD, Angelika. *Römische Villa Am Remstecken*. In: *Berichte zur Archäologie an Mittelrhein und Mosel 4*. 1995

KOLLING, Alfons. *Der römische Palast von Nennig*. 2., überarbeitete Auflage. München : Schnell und Steiner, 1986. 23 s.

METZLER, Jeannot; ZIMMER, Johnny; BAKKER, Lothar. *Ausgrabungen in Echternach*. Luxembourg : Publication du Ministère des Affaires Culturelles et de la Ville d'Echternach, 1981. 394 s.

MIRON, Andrei. Die römische Villa von Borg. In MIRON, Andrei, et al. *Das Badegebäude der römischen Villa von Borg*. Merzig : Kulturstiftung für den Landkreis Merzig-Wadern, 1997. s. 11 - 23. ISBN 3-923754-32-9.

MORAITIS, Anastasia. Der römische Gutshof und das Gräberfeld bei Löslich. Trier : Rheinisches Landesmuseums Trier , 2003. Der Gutshof bei Löslich, s. 9 - 46. ISBN 3-923319-54-1.

VON BERG, Axel, et al. *Cochem - Zell: Landschaft an der Mosel*. Stuttgart : Konrad Theiss Verlag GmbH, 2005. 224 s. ISBN 3-8062-1953-2.

WEGNER, Hans-Helmut. *Führer zu archäologischen Denkmälern in Deutschland 12 : Koblenz und der Kreis Mayen-Koblenz*. Stuttgart : Konrad Theiss, 1986. Römische Villa, s. 133 - 134. ISBN 3-8062-0462-4.

Internetové zdroje

Die römische Villa Borg : Rekonstruktion [online]. 2008 [cit. 2011-08-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.villaborg.de/rekonstruktion.asp>>.

Gemeinde Wasserliesch [online]. [cit. 2011-08-11]. Die Römische Villa von Wasserliesch. Dostupné z WWW: <http://www.wasserliesch.de/index.php?content_id=279&pos=|102|279&p_u=102>.

Moseltouren : Ein Internet-Reiseführer [online]. 2011 [cit. 2011-08-12]. 1.20 Leiwien an der Mosel. Dostupné z WWW: <<http://www.moseltouren.de/1-trier-bernkastel-kues/1-20-leiwen/index.html>>.

Seznam příloh

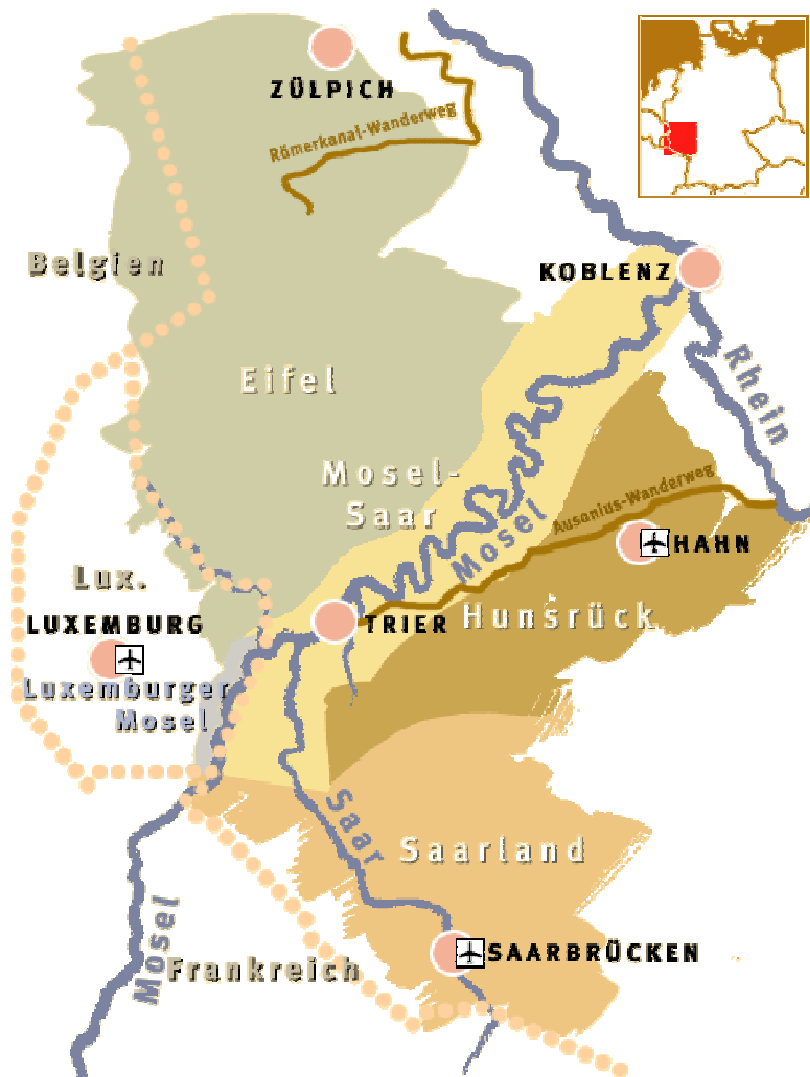
Obrázek 1: Ilustrující mapa oblasti okolo Mosely ve mnou zkoumané části	79
Obrázek 2: Mosela od pramene k ústí	80
Obrázek 3: Keltské osídlení podél Mosely	81
Obrázek 4: Mapa západních římských provincií s místními kmeny	82
Obrázek 5: Osídlení v oblasti mezi Moselou a Rýnem	83
Obrázek 6: Osídlení od konce 3. do poloviny 4. století po Kr.	84
Obrázek 7: Moselské a rýnské provincie	85
Obrázek 8: Římské diecéze a prefektury	85
Obrázek 9: Osídlení v oblasti v 2. polovině 4. století po Kr.....	86
Obrázek 10: Osídlení v 5. století po Kr.	87
Obrázek 11: Tabula Geographica od Alexandra Wiltheima.....	88
Obrázek 12: Schéma římského domu s atriem a peristylem podle Vitruvia	88
Obrázek 13: Vila s polokruhovým portikem (Tetingen)	89
Obrázek 14: Schéma hypokausta s prouděním horkého vzduchu	89
Obrázek 15: Půdorys vily v Bollendorfu	90
Obrázek 16: Bollendorf, model vytvořený podle vykopávek z roku 1908.....	90
Obrázek 17: Model vily v Bollendorfu	90
Obrázek 18: Bollendorf, sklepní prostory	91
Obrázek 19: Bollendorf, pohled ze sklepních prostor na schodiště.....	91
Obrázek 20: Bollendorf, ložnice (místnost č. 15).....	91
Obrázek 21: Bollendorf, místnost s hypokaustem	91
Obrázek 22: Bollendorf, odpadní stoka	91
Obrázek 23: Rekonstrukce vily ve Wittlichu podle Clause Mehse	92
Obrázek 24: Wittlich, poloha vily a dálnice A1	92
Obrázek 25: Wittlich, současný stav.....	93
Obrázek 26: Wittlich, půdorys vily.....	93
Obrázek 27: Wittlich, spodní patro se sklepními prostory	93
Obrázek 28: Wittlich, vstup do spodního patra	93
Obrázek 29: Wittlich, stáj v jižním traktu s krmnými koryty.....	94
Obrázek 30: Wittlich, odvodňovací kanál	94
Obrázek 31: Wittlich, nálezy - malý stříbrný talíř	94
Obrázek 32: ArcGIS mapa římských vil podél Mosely.....	95
Obrázek 33: Remerschen, náhrobek vinaře, v pozadí vila	96
Obrázek 34: Borg, vstupní brána do vilového okrsku	96
Obrázek 35: Borg, celkový plán římské vily	96
Obrázek 36: Borg, půdorys s rozmístění místností.....	97
Obrázek 37: Borg, rekonstrukce caldaria	97
Obrázek 38: Borg, rekonstrukce schodiště	97
Obrázek 39: Borg, fragmenty skla a mozaiky	98
Obrázek 40: Borg, fragmenty nástěnných maleb.....	98
Obrázek 41: Borg, nálezy zlatých prstenů z lunulového závěsku	98
Obrázek 42: Borg, celkový pohled	98
Obrázek 43: Borg, rekonstrukce kuchyně	99

Obrázek 44: Borg, užitková zahrada.....	99
Obrázek 45: Římská vila v Nennigu.....	99
Obrázek 46: Nennig, rekonstrukce podle Myliuse	100
Obrázek 47: Nennig, plánky vily	100
Obrázek 48: Nennig, pozůstatky peristylu	100
Obrázek 49: Nennig, jižní trakt - současný stav	100
Obrázek 50: Nennig, jižní trakt - současný stav	101
Obrázek 51: Nennig, jižní trakt - současný stav	101
Obrázek 52: Nennig, rekonstrukce a půdorys lázeňské budovy.....	101
Obrázek 53: Nennig, tumulový hrob "Malknopp"	102
Obrázek 54: Nennig, gladiátorská mozaika.....	102
Obrázek 55: Nennig, mozaika - secusor a retiarius	103
Obrázek 56: Nennig, mozaika – hudebníci	103
Obrázek 57: Nennig, mozaika - gladiátoři bičující medvěda	103
Obrázek 58: Nennig, mozaika - bojující gladiátoři.....	103
Obrázek 59: Nennig, mozaika - gladiátor zabíjející levharta	103
Obrázek 60: Nennig, mozaika - tygřice zabíjející osla	104
Obrázek 61: Nennig, mozaika - otrok vedoucí lva	104
Obrázek 62: Půdorys vily v obci Vierherrenborn objevené leteckým snímkováním	104
Obrázek 63: Konz, půdorys císařské letní vily	105
Obrázek 64: Konz, rekonstrukce	105
Obrázek 65: Konz, pozůstatky středního traktu	106
Obrázek 66: Konz, zdívo lázeňského traktu při arch. pracích	106
Obrázek 67: Wasserliesch, půdorys lázeňského traktu římské vily.....	106
Obrázek 68: Echternach, <i>villa rustica</i>	107
Obrázek 69: Echternach, letecký pohled na odkrytou vilu.....	107
Obrázek 70: Echternach, přehled stavebních fází.....	108
Obrázek 71: Echternach, model.....	109
Obrázek 72: Echternach, současný stav bazénu	109
Obrázek 73: Echternach, mozaika z přijímacího sálu.....	110
Obrázek 74: Echternach, peristyl s vanou	110
Obrázek 75: Echternach, jižní risalit s peristylem	110
Obrázek 76: Echternach, západní risalit	111
Obrázek 77: Echternach, sklep	111
Obrázek 78: Echternach, nálezy - spona, přívěšek, postříbřená lžice a hrot šípu.....	111
Obrázek 79: Holsthum	112
Obrázek 80: Holsthum, schody ze sklepa.....	112
Obrázek 81: Newel, plánky vilového okrsku s chrámem	112
Obrázek 82: Oberweis, <i>pars urbana</i>	113
Obrázek 83: Kenn, vstup do sklepa	113
Obrázek 84: Kenn, vnitřní uspořádání sklepa.....	113
Obrázek 85: Kenn, centrální sklepní místnost.....	113
Obrázek 86: Longuich, znovu vybudování římské vily.....	114
Obrázek 87: Longuich, rekonstrukce.....	114

Obrázek 88: Longuich, pohled na lázeňský trakt	114
Obrázek 89: Longuich, půdorys lázeňského traktu	115
Obrázek 90: Longuich, místnost 1 s vanou	115
Obrázek 91: Longuich, místnost 4	115
Obrázek 92: Longuich, geometrická mozaika	116
Obrázek 93: Longuich, místnost 5 s hypokaustem	116
Obrázek 94: Longuich, pohled na lázeňský trakt a portikus.....	116
Obrázek 95: římská vila v Longuichu.....	117
Obrázek 96: Longuich, sarkofág mladé dívky.....	117
Obrázek 97: Mehring, čelní strana vily	117
Obrázek 98: Mehring, pohled zezadu	117
Obrázek 99: Mehring, pláněk vily z poloviny 2. století po Kr.	117
Obrázek 100: Mehring, sklep v době odkrytí	118
Obrázek 101: Mehring, centrální místnost	118
Obrázek 102: Mehring, půdorys vily v 3. století po Kr.	118
Obrázek 103: Mehring, pohled na lázeňský trakt	118
Obrázek 104: Mehring, apodyterium.....	118
Obrázek 105: Mehring, frigidarium.....	119
Obrázek 106: Mehring, latrína	119
Obrázek 107: Mehring, praefurnium	119
Obrázek 108: Mehring, místnost s hypokaustem.....	119
Obrázek 109: Mehring, hypokaustum v místnosti 3.....	119
Obrázek 110: Mehring, zubní párátka/ušní lžička	120
Obrázek 111: Mehring, nález přezky opasku	120
Obrázek 112: Pölich, půdorys lázní.....	120
Obrázek 113: Pölich, dochované vany vykládané mramorem	120
Obrázek 114: Leiwen „Hostert“, půdorys vily	120
Obrázek 115: Horath, mapa římských nálezů v okolí	121
Obrázek 116: Horath, půdorys vily.....	121
Obrázek 117: Veldenz, hostinec Villa romana	122
Obrázek 118: Veldenz, půdorys odkrytých lázní.....	122
Obrázek 119: Veldenz, současný stav	122
Obrázek 120: Kinheim, půdorys	123
Obrázek 121: Löslich, nálezová situace.....	123
Obrázek 122: Löslich, pars urbana	124
Obrázek 123: Löslich, budova II	124
Obrázek 124: Löslich, budova III	125
Obrázek 125: Weitersbach, nálezová situace	125
Obrázek 126: Briedel, půdorys vily urbany v „Briedeler Heck“	126
Obrázek 127: Ulmen, nálezová situace vily	126
Obrázek 128: Klotten, nálezová situace	127
Obrázek 129: Mayen, nálezová situace	127
Obrázek 130: Mayen, půdorys a rekonstrukce stavebních fází	128
Obrázek 131: Mayen, vila u Allenzu	128

Obrázek 132: Thür, nálezová situace.....	128
Obrázek 133: Winnigen, celkový pohled	129
Obrázek 134: Winnigen, půdorys	129
Obrázek 135: Winnigen, současný stav	130
Obrázek 136: Winnigen, lázeňský trakt	130
Obrázek 137: Winnigen, lázeňský trakt – vana	130
Obrázek 138: Winnigen, sklep.....	130
Obrázek 139: Koblenc „Am Remstecken“	131
Obrázek 140: Koblenc „Am Remstecken“, současný stav	131
Obrázek 141: Koblenc „Am Remstecken“ ,současný stav	131
Obrázek 142: Koblenc „Am Remstecken“, sklep.....	132
Obrázek 143: Koblenc „Am Remstecken“, sklep.....	132
Obrázek 144: Mülheim-Kärlich, půdorys	132
Obrázek 145: Mülheim-Kärlich, současný stav)	132

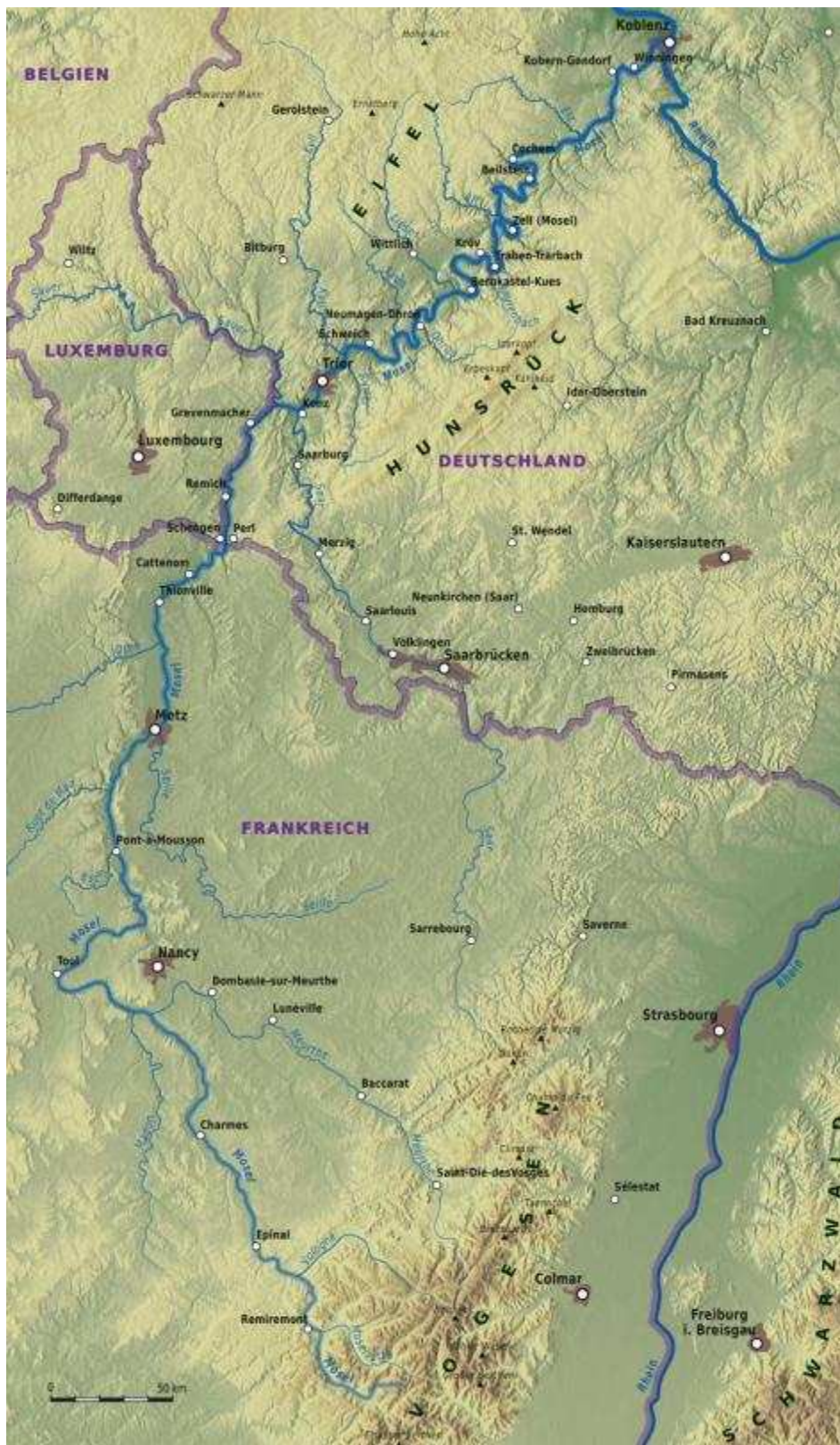
Obrazová příloha

Obrázek 1: Ilustrující mapa oblasti okolo Mosely ve mnou zkoumané části

(zdroj: [http://www.strassen-der-roemer.de/cgi-](http://www.strassen-der-roemer.de/cgi-bin/cms?_SID=NEW&_sprache=de&_bereich=artikel&_aktion=detail&idartikel=100497)

[bin/cms?_SID=NEW&_sprache=de&_bereich=artikel&_aktion=detail&idartikel=100497](http://www.strassen-der-roemer.de/cgi-bin/cms?_SID=NEW&_sprache=de&_bereich=artikel&_aktion=detail&idartikel=100497); 2. 1. 2010)

Obrázek 2: Mosela od pramene k ústí

(zdroj: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b0/Verlaufskarte_Mosel.png; 25. 8. 2011)

Obrázek 3: Keltické osídlení podél Mosely

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 48)

Obrázek 4: Mapa západních římských provincií s místními kmeny

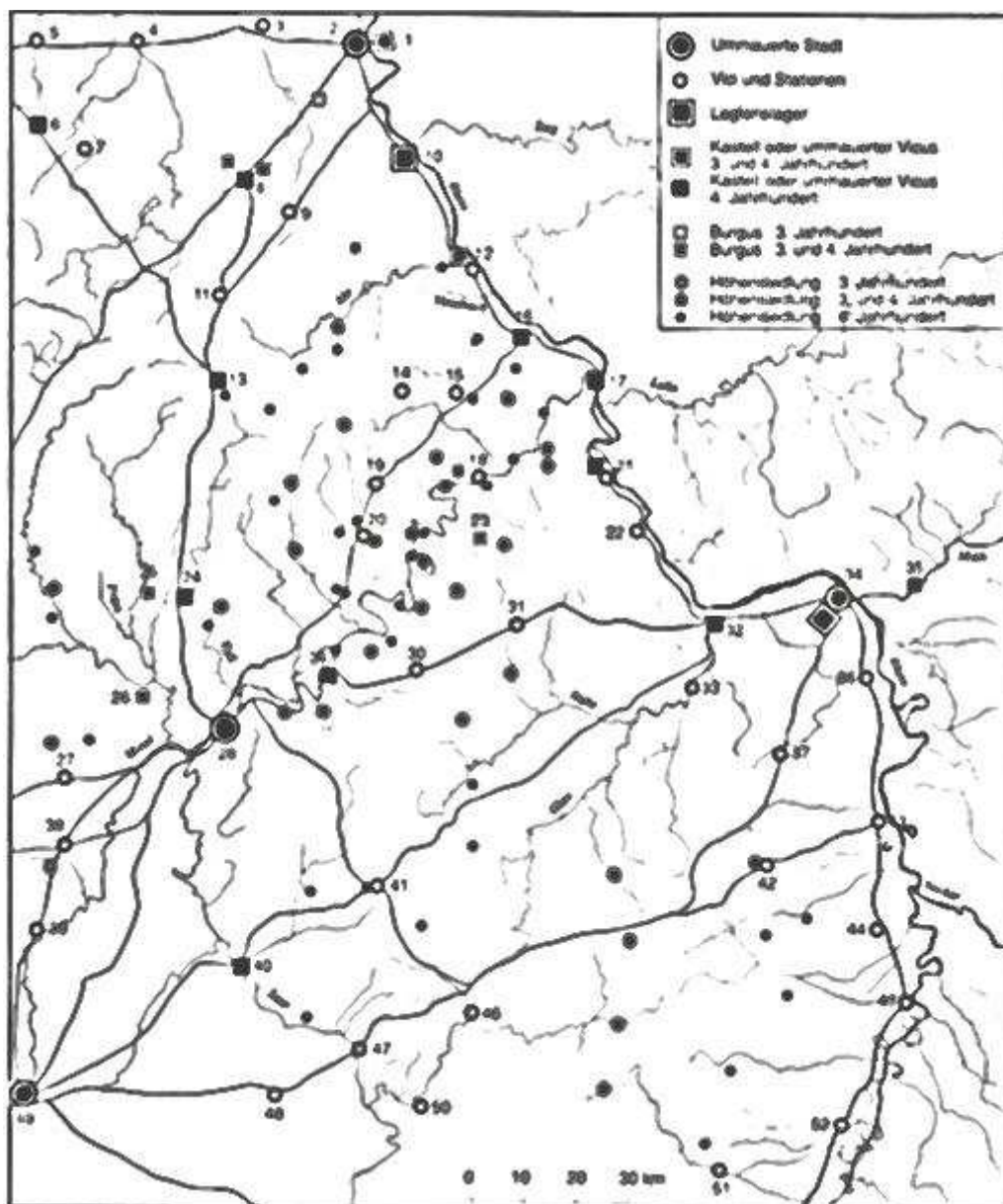
(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 75)

Obrázek 5: Osídlení v oblasti mezi Moselou a Rýnem

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 111)

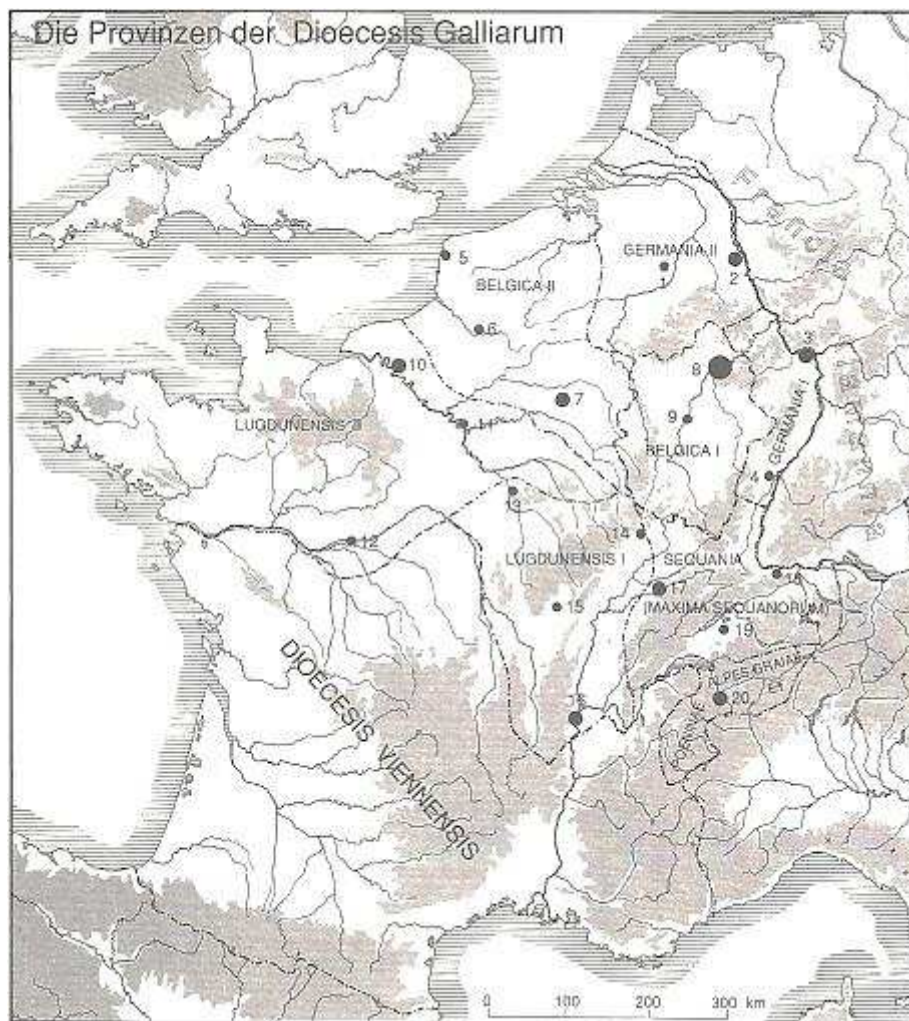

Obrázek 6: Osídlení od konce 3. do poloviny 4. století po Kr.

14 Nachtsheim, 15 Mayen, 17 Koblenz 18 Karden, 19 Alfien, 20 Bad Bertrich, 23 Mittelstrimmig, 24 Bitburg, 26 Echternach, 27 Niederanven, 28 Trevír, 29 Neumagen, 30 Belginum, 31 Kirchberg, 38 Dalheim, 39 Garche, 49 Metz

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 134)

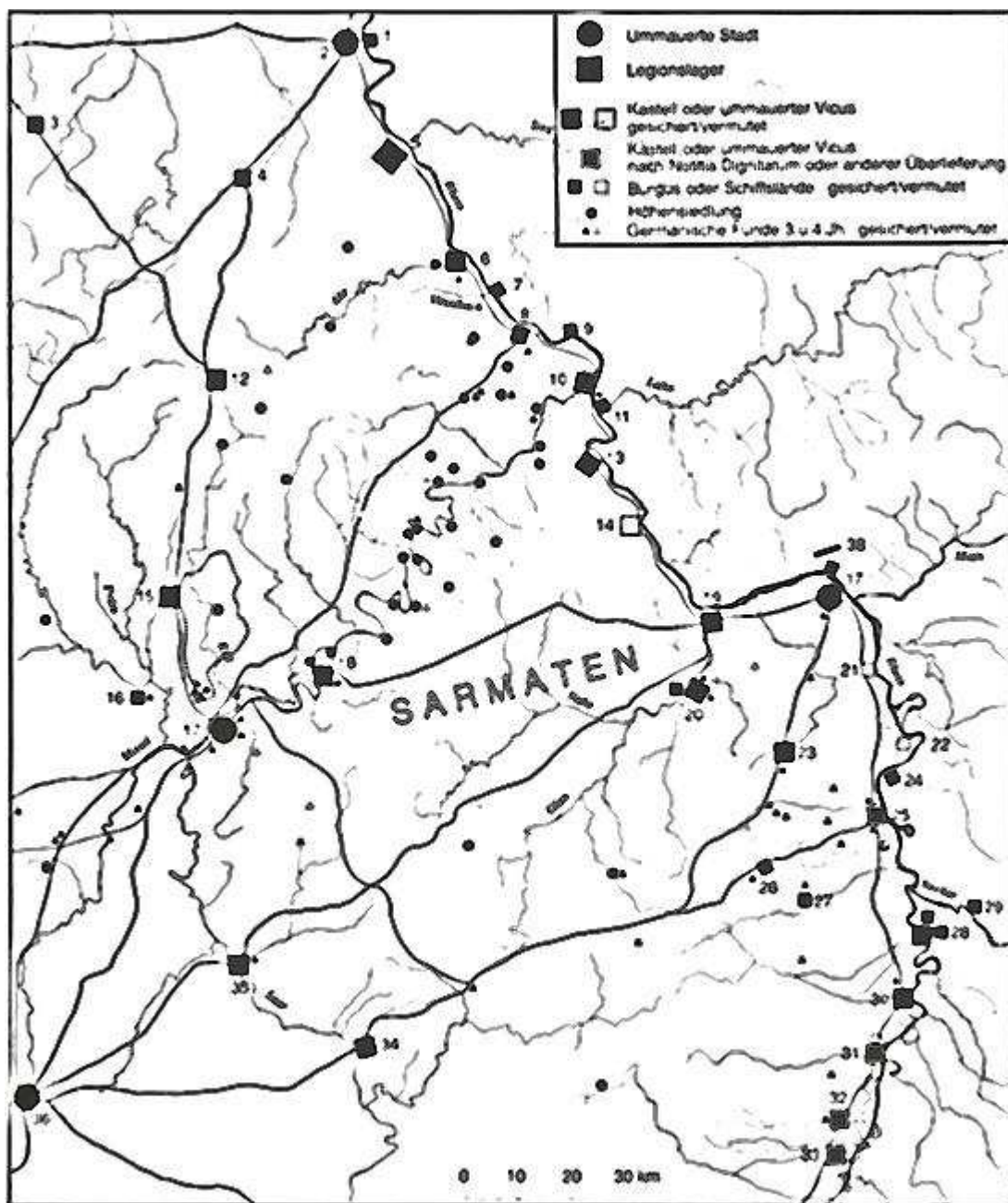
Obrázek 7: Moselské a rýnské provincie

(Zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 128)

Obrázek 8: Římské diecéze a prefektury

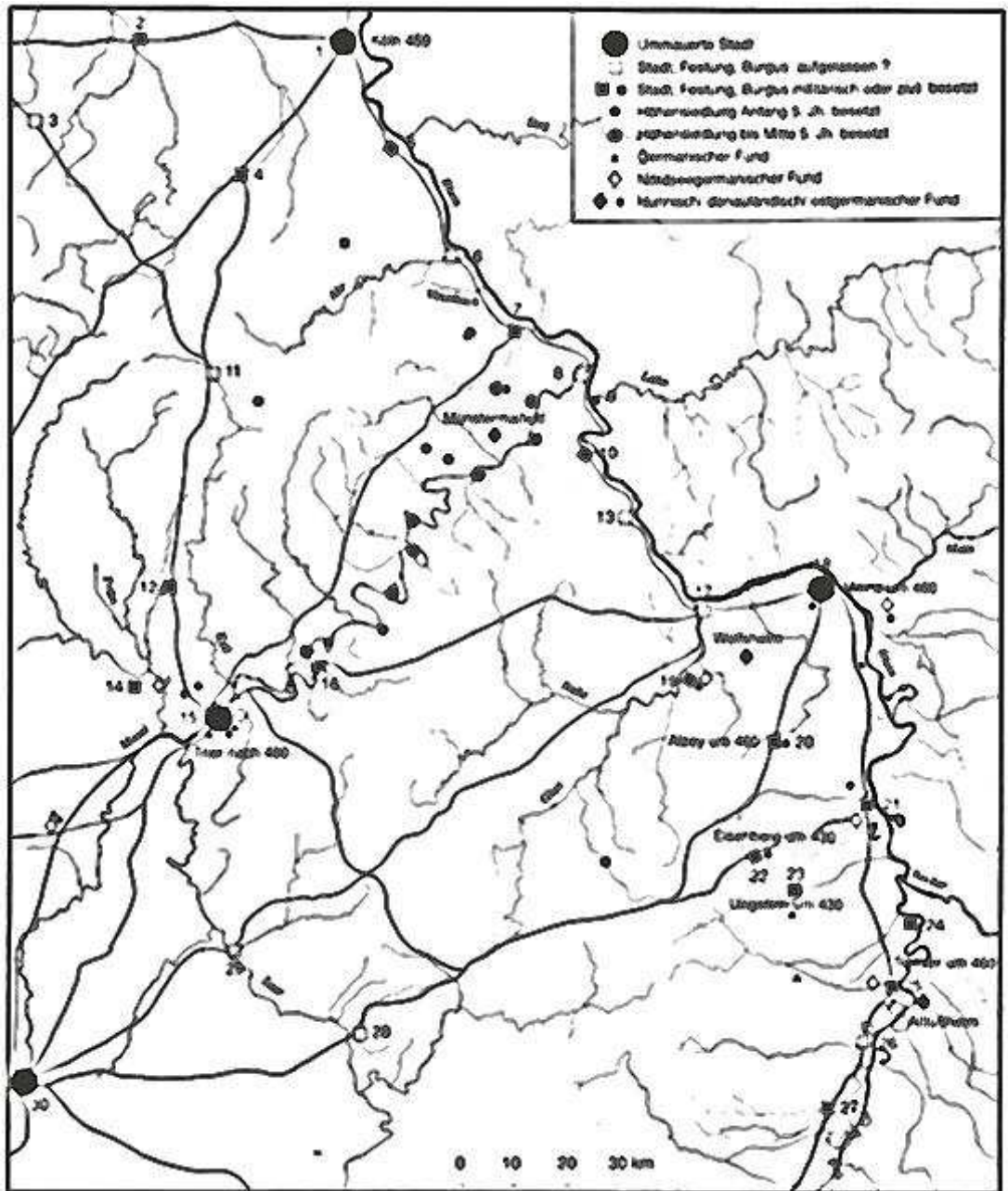
(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 127)

Obrázek 9: Osídlení v oblasti v 2. polovině 4. století po Kr.

2 Kolín n/R, 10 Koblenec, 11 Niederlahnstein, 15 Bitburg, 16 Echternach, 17 Trevír, 18 Neumagen, 36 Mety

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 143)

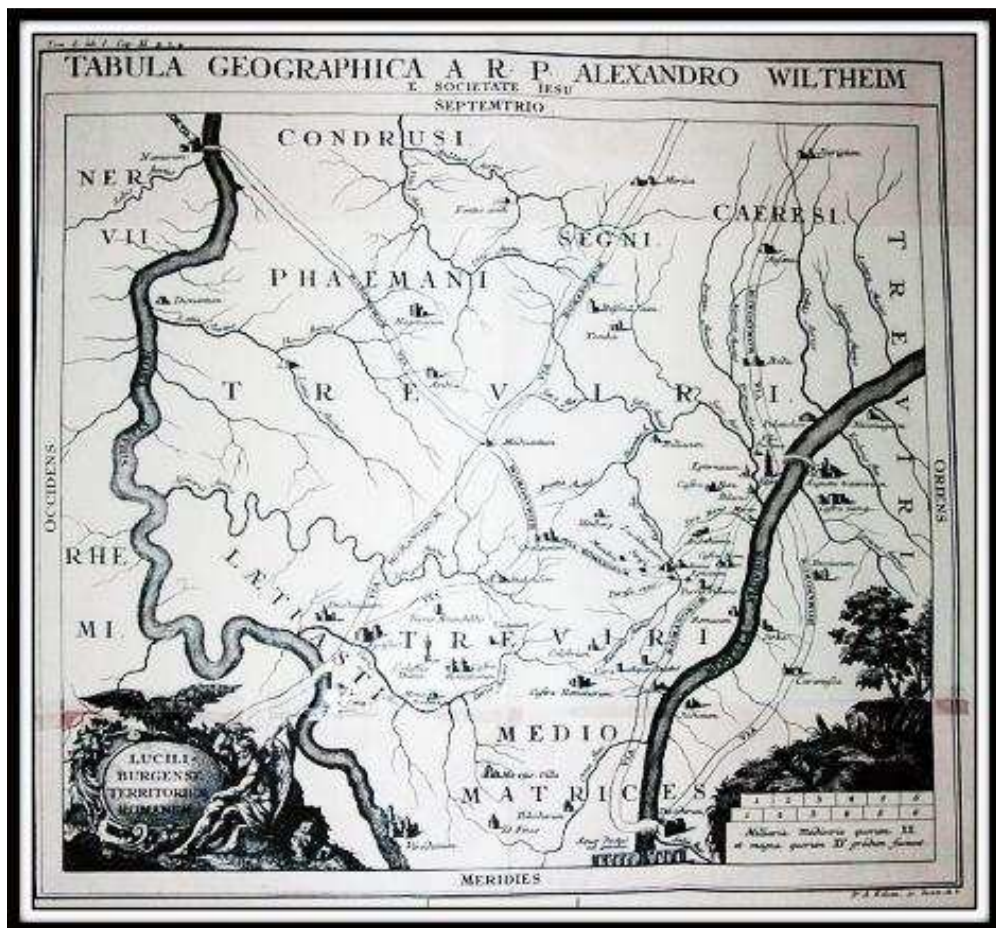

Obrázek 10: Osídlení v 5. století po Kr.

8 Koblenz, 9 Niederlahnstein, 12 Bitburg, 14 Echternach, 15 Trevir, 16 Neumagen, 30 Metz

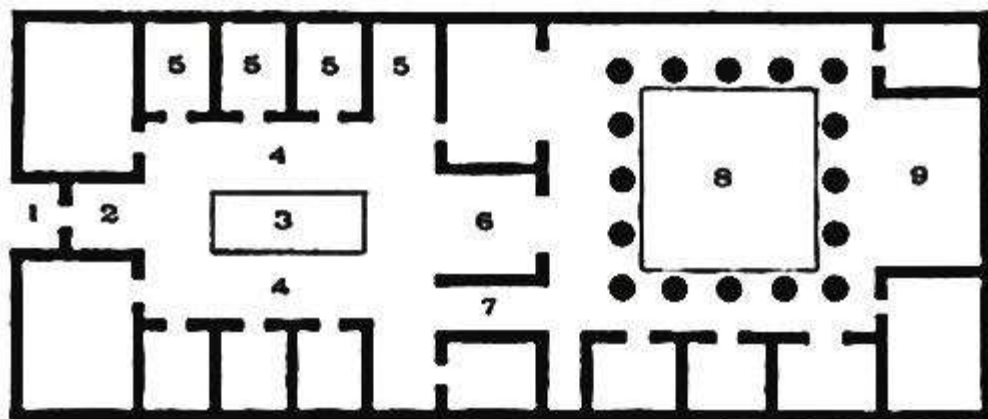
(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 162)

Obrázek 11: Tabula Geographica od Alexandra Wiltheima

(Zdroj: <http://www.flickr.com/photos/lomo56/5438453519/>; 27. 3. 2011)

Obrázek 12: Schéma římského domu s atriem a peristylem podle Vitruvia

1 vestibul, 2 fauces, 3 impluvium, 4 atrium, 5 alae, 6 tablinum, 7 chodba, 8 peristyl, 9 exedra

(zdroj: VITRUVIUS. Deset knih o architektuře. 2001. s. 214)

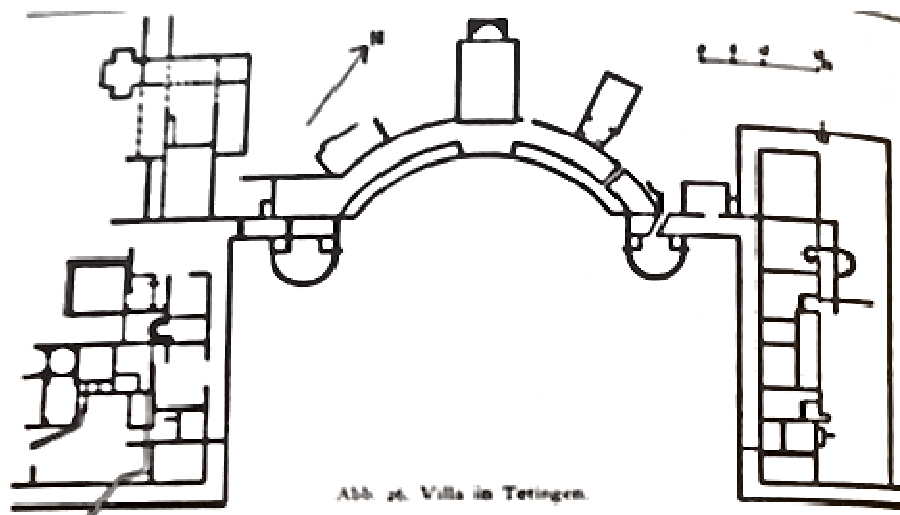
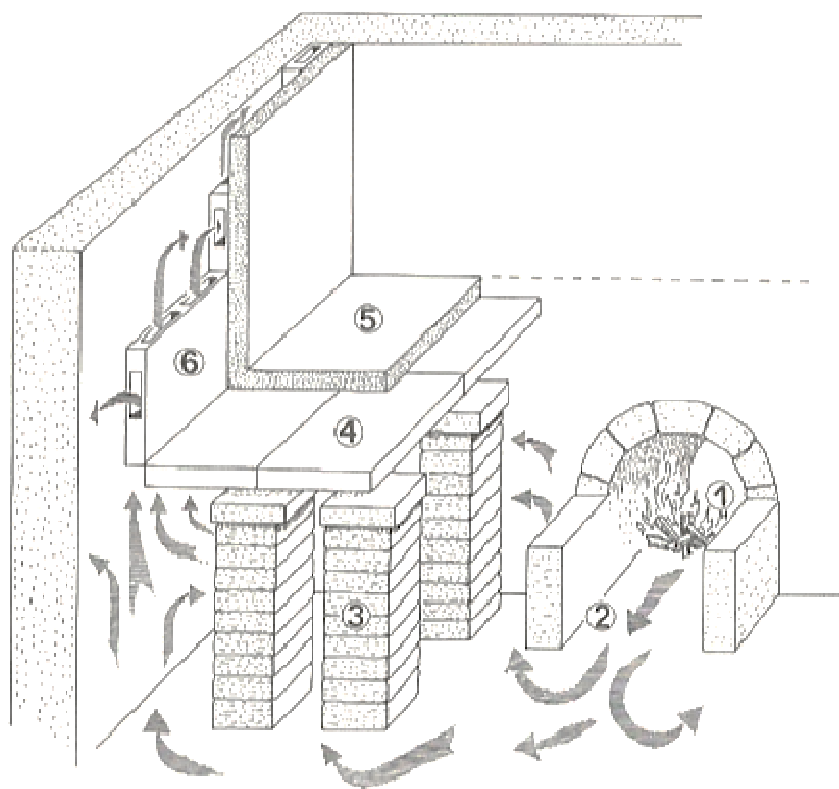

Abb. 26. Villa in Tetingen.

Obrázek 13: Vila s polokruhovým portikem (Tetingen)

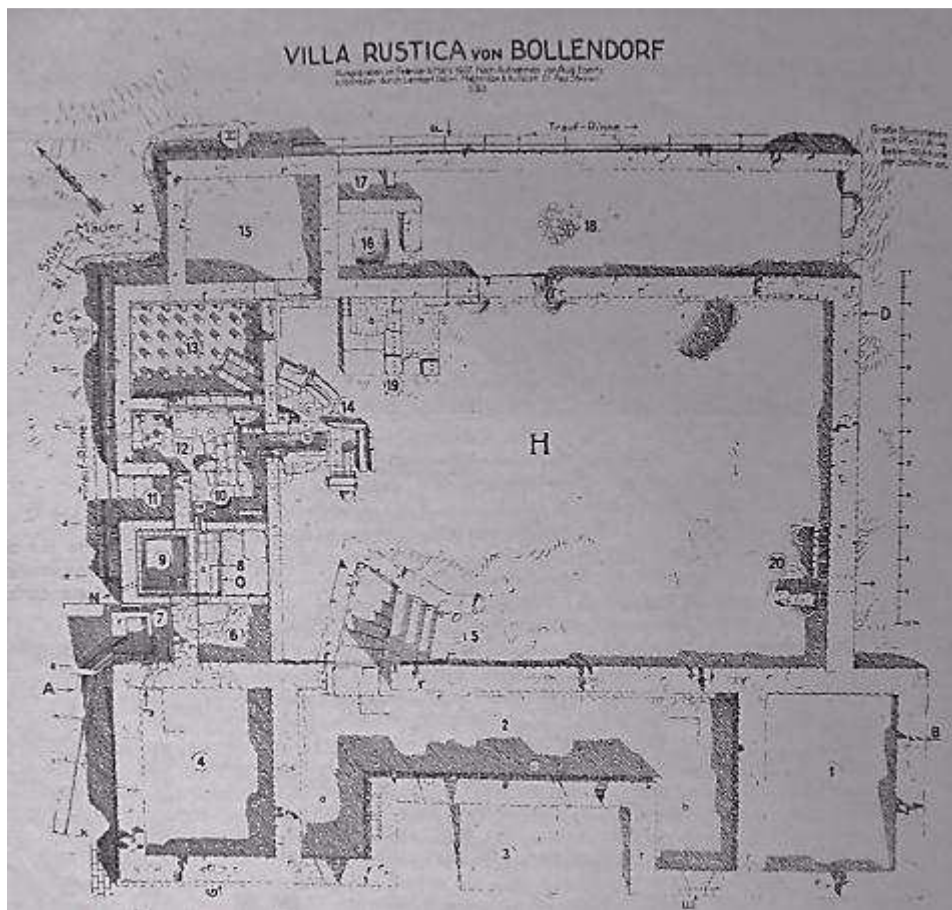
(zdroj: SWOBODA, Karl M. Römische und romanische Paläste. 1969. s. 48)

Obrázek 14: Schéma hypokausta s prouděním horkého vzduchu

1 topeniště, 2 topný kanál, 3 pilíře hypokausta (cihly besalis), 4 překryvné desky (suspensura), 5 podlaha, 6 tubuli

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 274)

Obrázek 15: Půdorys vily v Bollendorfu

H centrální místnost, **1 + 4** pokoje, **2** otevřený portikus, **3** přístupové schody, **5** schody do sklepa, **6** apodyterium, **7** latrína, **8 + 9** frigidarium, **10** tepidarium, **12** caldarium, **13** vyhřívaná místnost, **14** praefurnium, **15** ložnice, **16** odpadní jáma, **17** schodiště do horního patra, **18** hospodářská místnost, **19** ohniště

(zdroj: STEINER, Paul. Die Villa von Bollendorf. 1922. s. 4)

Obrázek 16: Bollendorf, model vytvořený podle vykopávek z roku 1908

Obrázek 17: Model vily v Bollendorfu

(zdroj: Rheinisches Landesmuseum Trier) (zdroj: Cüppers, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 339)

Obrázek 18: Bollendorf, sklepní prostory

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 19: Bollendorf, pohled ze sklepních prostor na schodiště

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 20: Bollendorf, ložnice (místnost č. 15)

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 21: Bollendorf, místnosti s hypokaustem

P vyhřívaná místnost, L caldarium

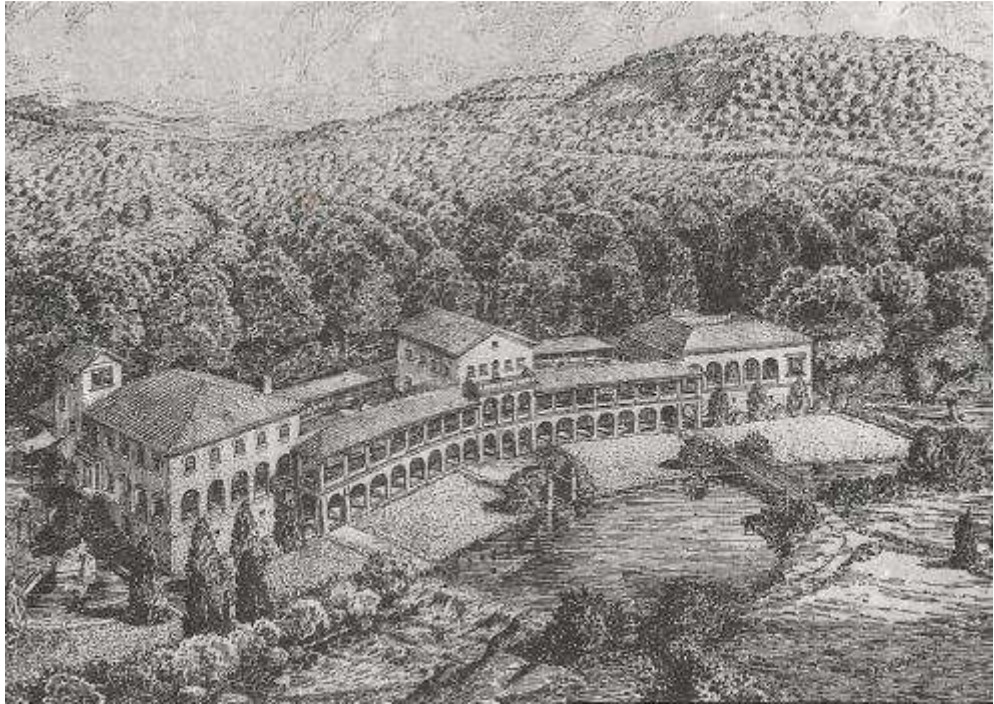
(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 22: Bollendorf, odpadní stoka

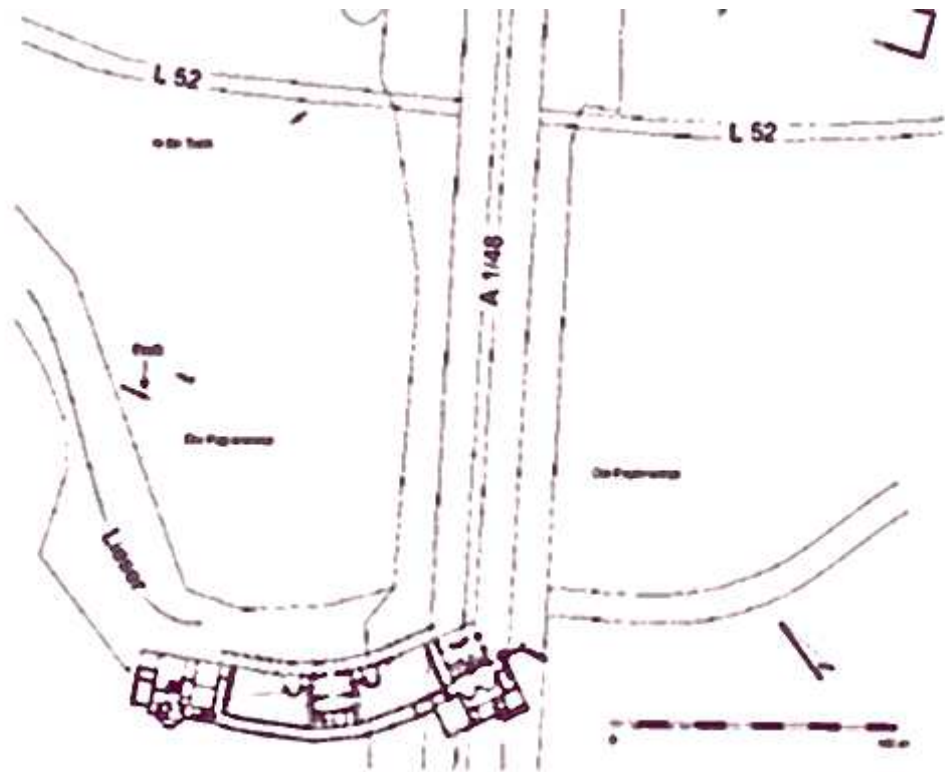
(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 23: Rekonstrukce vily ve Wittlichu podle Clause Mehse

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 672)

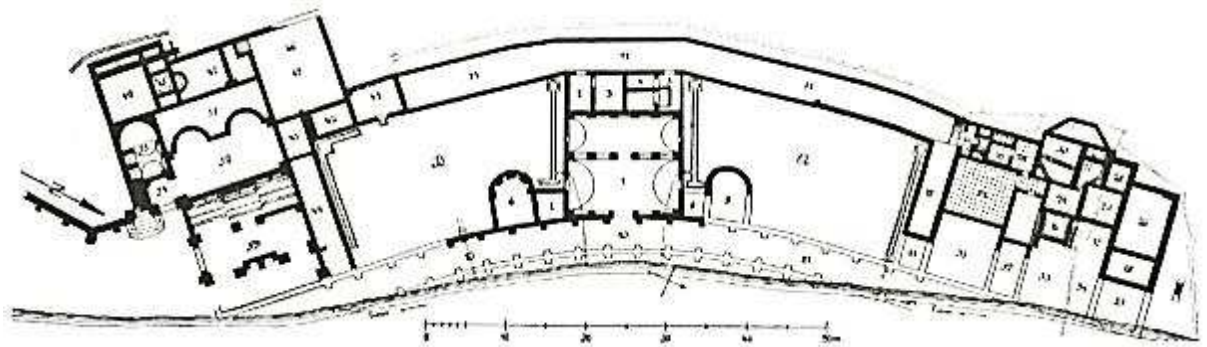
Obrázek 24: Wittlich, poloha vily a dálnice A1

(zdroj: THÖRNIG, H., ZÜHMER, T.. Rheinisches Landesmuseum Trier)

Obrázek 25: Wittlich, současný stav

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 26: Wittlich, půdorys vily

1 – 9 střední trakt (obytné místnosti), 10 – 11 potrikus, 12 – 35 severní trakt (lázně), 41 – 56 jižní trakt (hospodářský trakt)

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 671)

Obrázek 27: Wittlich, spodní patro se sklepními prostory

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 28: Wittlich, vstup do spodního patra

(zdroj: autor, 2010)

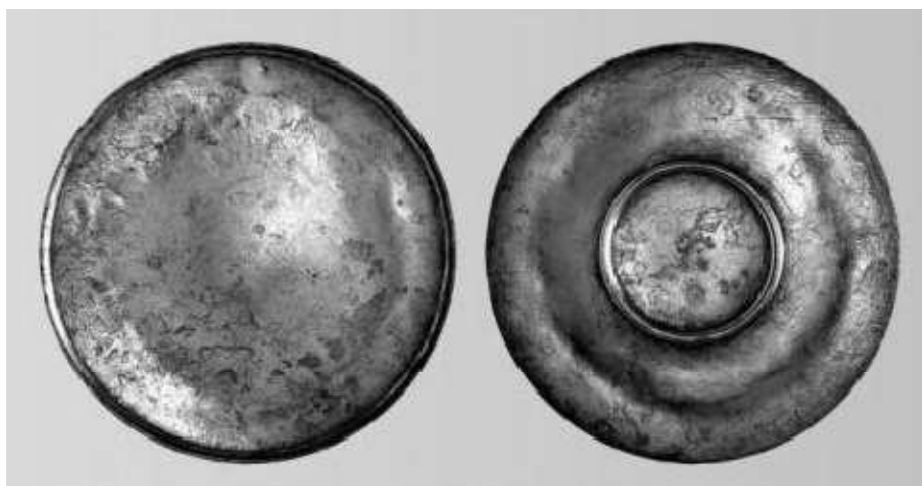

Obrázek 29: Wittlich, stáj v jižním traktu s krmnými koryty

Obrázek 30: Wittlich, odvodňovací kanál

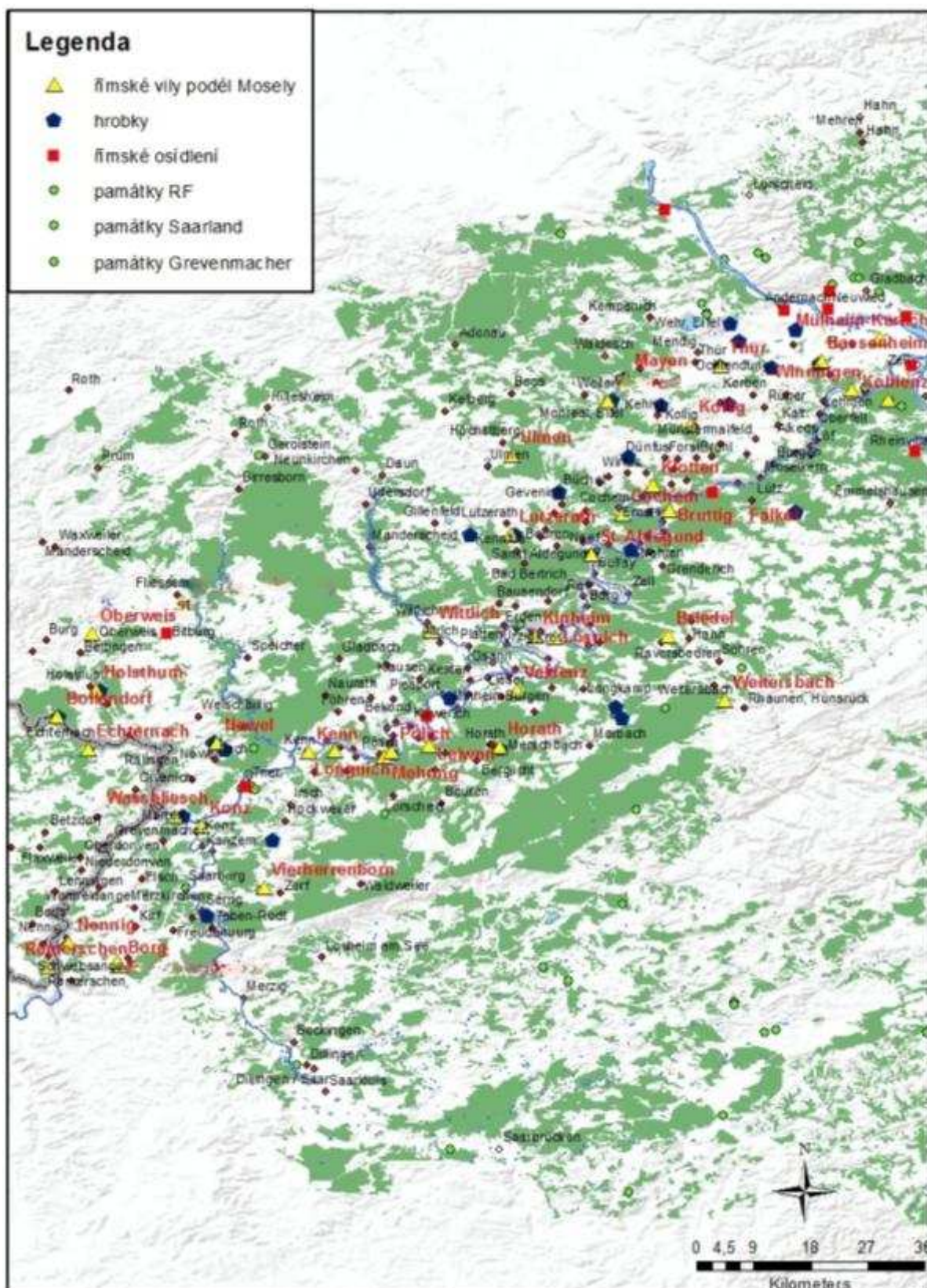
(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 276) (zdroj: autor, 2010)

Obrázek 31: Wittlich, nálezy - malý stříbrný talíř

(zdroj: THÖRNIG, H., ZÜHMER, T.. Rheinisches Landesmuseum Trier)

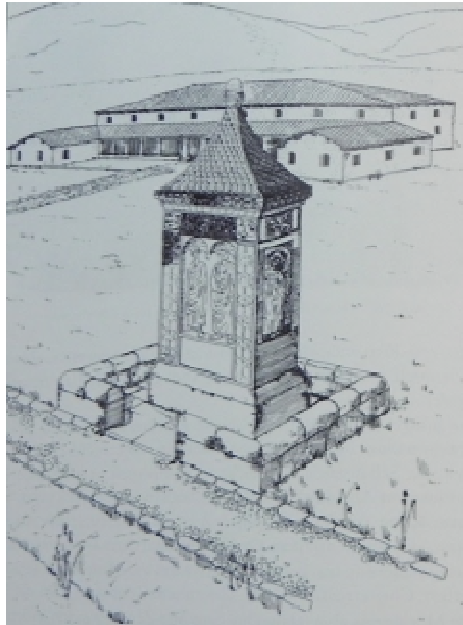
Římské vily podél Mosely

Obrázek 32: ArcGIS mapa římských vil podél Mosely

(zdroj: ArcMap 10, autor Soňa Kovalovská)

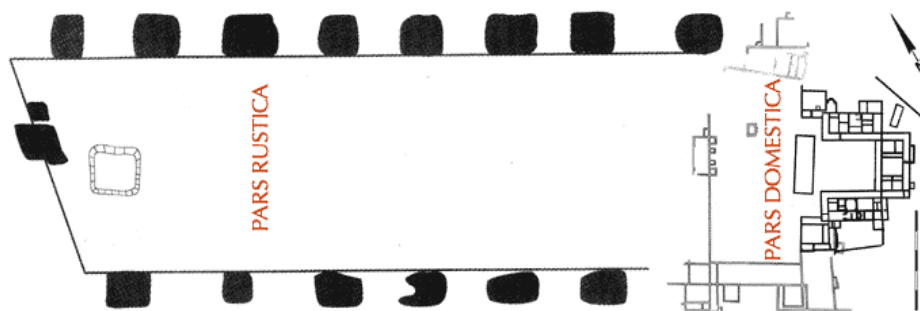
Obrázek 33: Remerschen, náhrobek vinaře, v pozadí vila

(zdroj: KRIER, Jean. Führer zu vor- und frühgeschichtlichen Denkmälern : Band 34. 1977. s. 258)

Obrázek 34: Borg, vstupní brána do vilového okrsku

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 35: Borg, celkový pláněk římské vily

(zdroj: <http://www.villaborg.de/struktur.asp>; 28. 2. 2010)

Obrázek 36: Borg, půdorys s rozmístění místností

(zdroj: Archäologiepark Villa Borg, 2010)

Obrázek 37: Borg, rekonstrukce caldaria

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 38: Borg, rekonstrukce schodiště

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 39: Borg, fragmenty skla a mozaiky

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 40: Borg, fragmenty nástěnných maleb

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 41: Borg, nálezy zlatých prstenů z lunulového závěsku

(zdroj: <http://www.villaborg.de/museum.asp>; 26. 8. 2011)

Obrázek 42: Borg, celkový pohled

(zdroj: http://www.villaborg.de/images/villa_titel2.jpg; 26. 8. 2011)

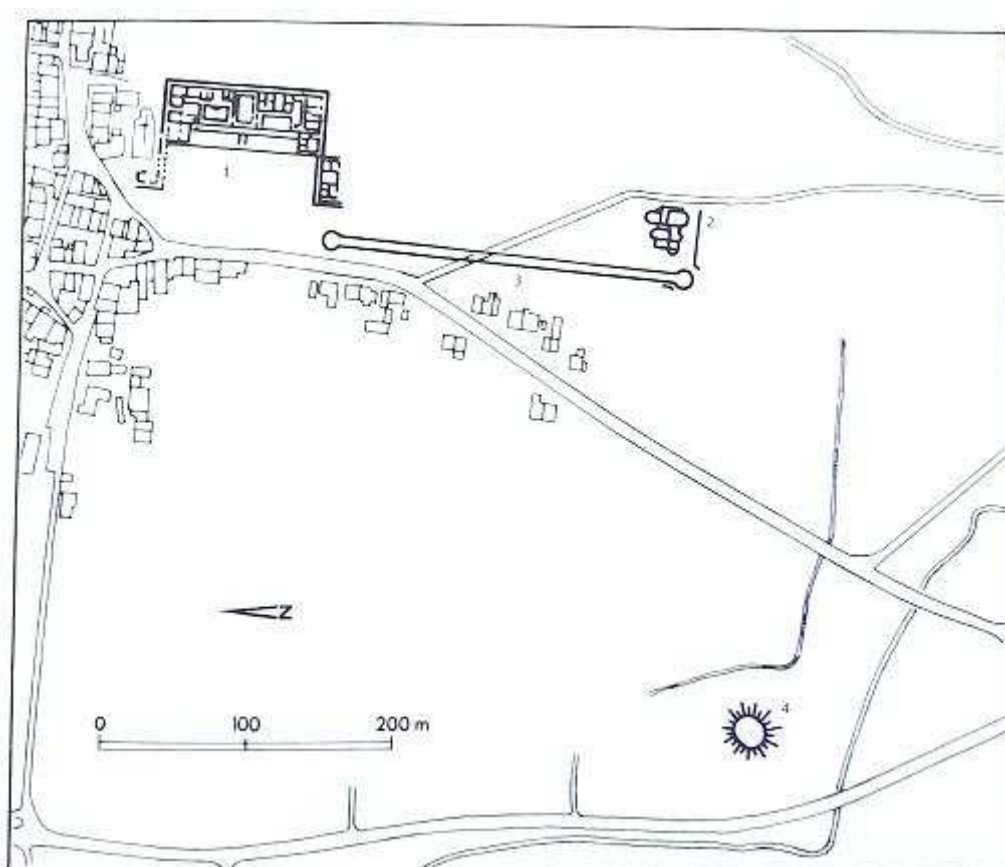
Obrázek 43: Borg, rekonstrukce kuchyně

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 44: Borg, užitková zahrada

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 45: Římská vila v Nennigu

1 pars urbana, 2 lázeňská budova, 3 kryptoportikus, 4 tumulus „Malknopf“

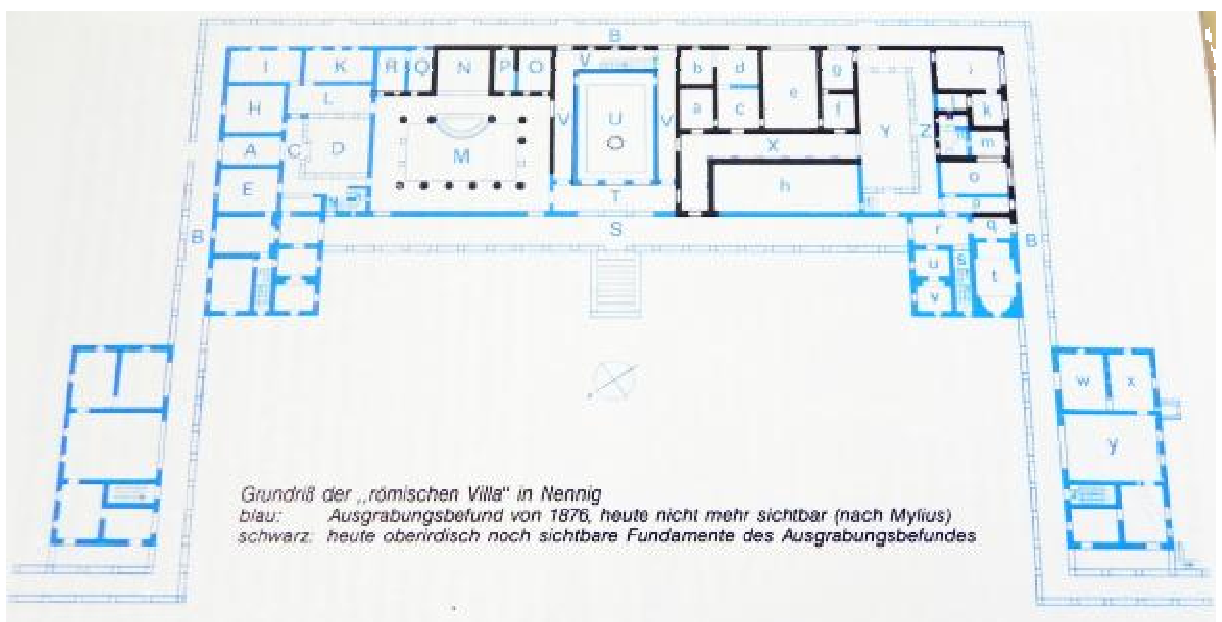
(zdroj: Führer zu vor- und frühgeschichtlichen Denkmälern : Band 34. 1977. s. 135)

Obrázek 46: Nennig, rekonstrukce podle Myliuse

(zdroj: KOLLING, Alfons. Der römische Palast von Nennig. 1986. s. 2)

Obrázek 47: Nennig, pláněk vily

modrá barva označuje nedochované nálezy z roku 1876, černá barva dochované fragmenty zdí

(zdroj: KOLLING, Alfons. Der römische Palast von Nennig. 1986. s. 5)

Obrázek 48: Nennig, pozůstatky peristylu

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 49: Nennig, jižní trakt - současný stav

(zdroj: autor, 2010)

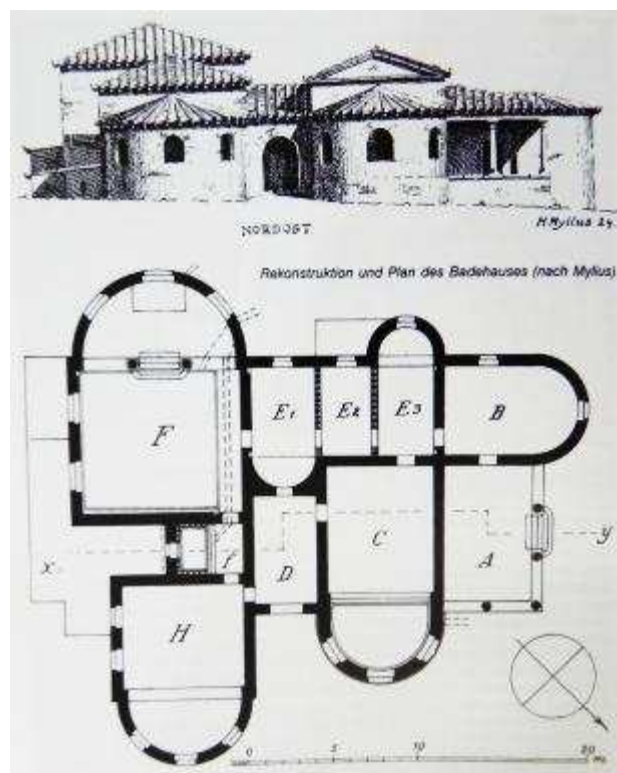
Obrázek 50: Nennig, jižní trakt - současný stav

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 51: Nennig, jižní trakt - současný stav

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 52: Nennig, rekonstrukce a půdorys lázeňské budovy

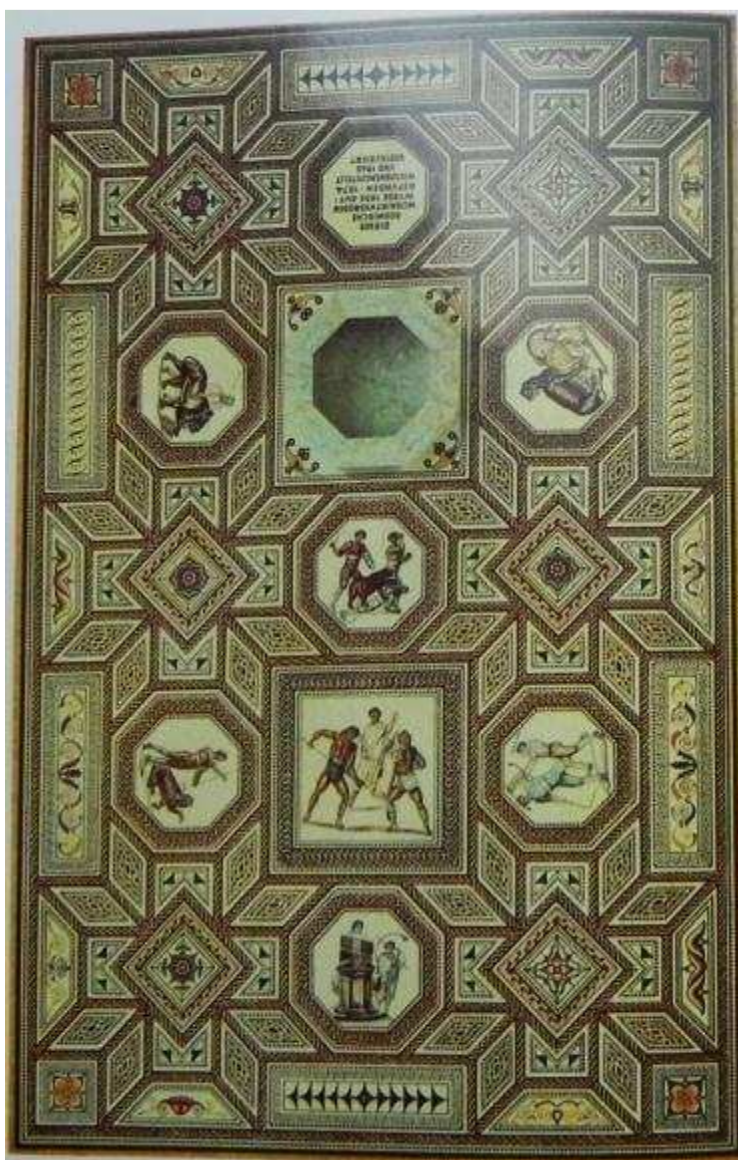
(zdroj: KOLLING, Alfons. Der römische Palast von Nennig. 1986. s. 8)

Obrázek 53: Nennig, tumulový hrob "Malknopp"

(zdroj: KOLLING, Alfons. Der römische Palast von Nennig. 1986. s. 10)

Obrázek 54: Nennig, gladiátorská mozaika

(zdroj: Führer zu vor- und frühgeschichtlichen Denkmälern : Band 34. 1977. Taf. 14)

Obrázek 55: Nennig, mozaika - secusor a retiarius

(zdroj: SIGNON, Helmut. Die Römer zwischen Köln, Bonn und Trier. 1977)

Obrázek 56: Nennig, mozaika – hudebníci

Obrázek 57: Nennig, mozaika - gladiátoři bičující medvěda

(zdroj – oba obrázky: KOLLING, Alfons. Der römische Palast von Nennig. 1986. s. 13, 17)

Obrázek 58: Nennig, mozaika - bojující gladiátoři

Obrázek 59: Nennig, mozaika - gladiátor zabíjející levharta

(zdroj – oba obrázky: KOLLING, Alfons. Der römische Palast von Nennig. 1986. s. 16)

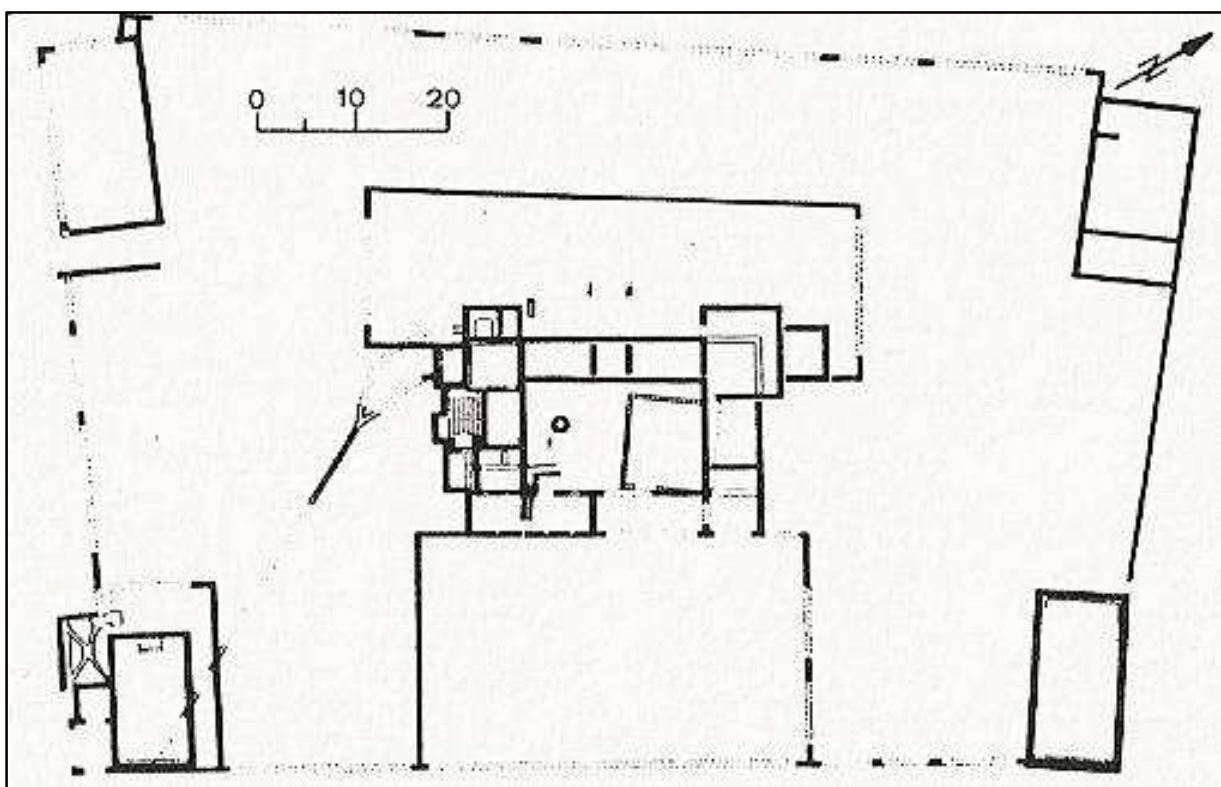

Obrázek 60: Nennig, mozaika - tygřice zabíjející osla

Obrázek 61: Nennig, mozaika - otrok vedoucí lva

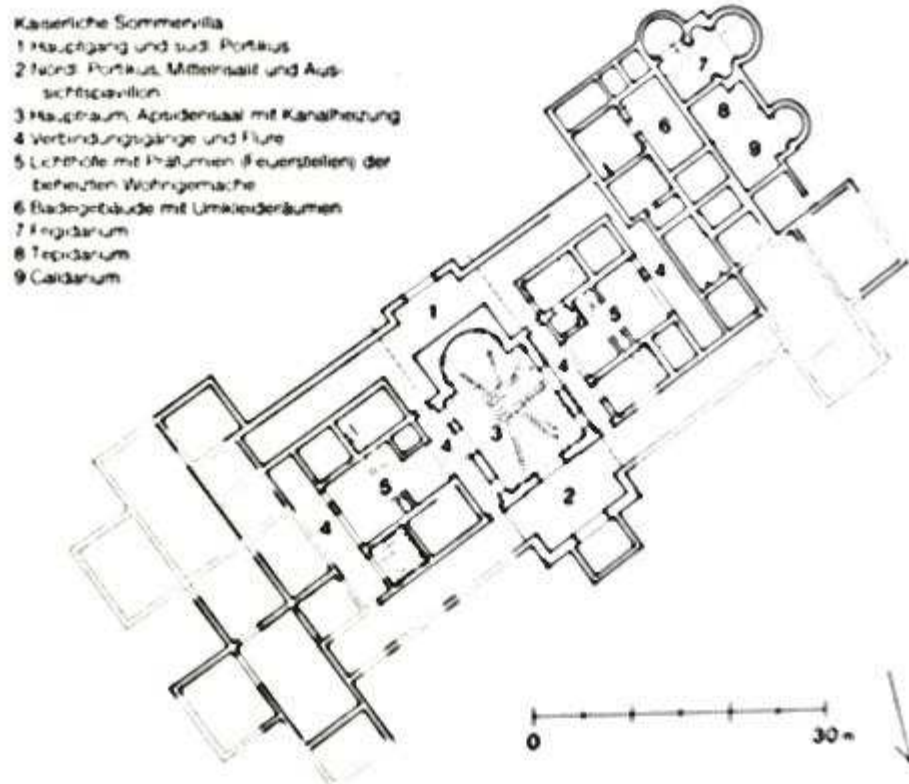
(zdroj: Führer zu vor- und frühgeschichtlichen Denkmälern : Band 34. 1977. Taf. 16) (zdroj: autor, 2010)

Obrázek 62: Půdorys vily v obci Vierherrenborn objevené leteckým snímkováním

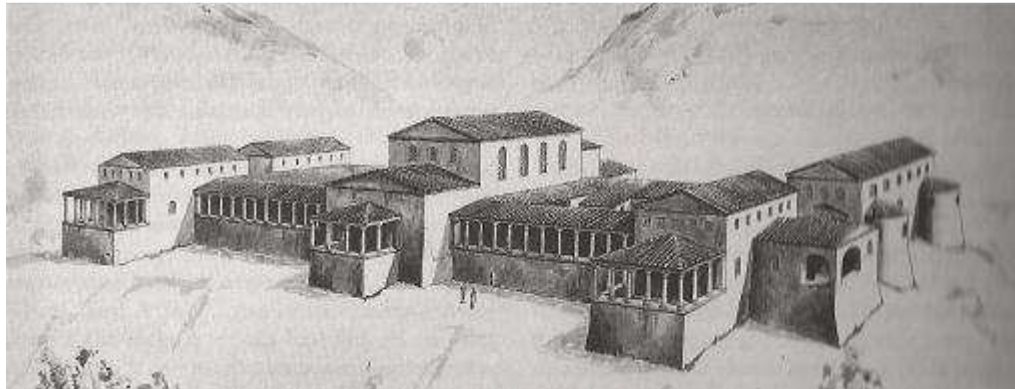
(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 654)

Obrázek 63: Konz, půdorys císařské letní vily

(zdroj: SÖLTER, Walter. Das römische Germanien aus der Luft. 1981. s. 181)

Obrázek 64: Konz, rekonstrukce

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 426)

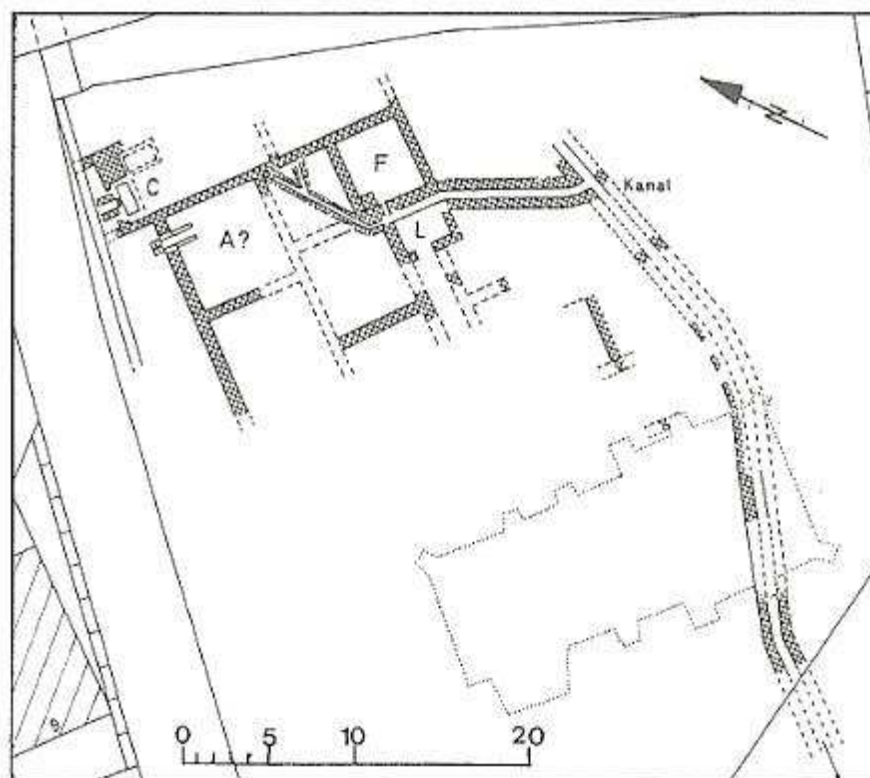
Obrázek 65: Konz, pozůstatky středního traktu

(zdroj: autor, 2010)

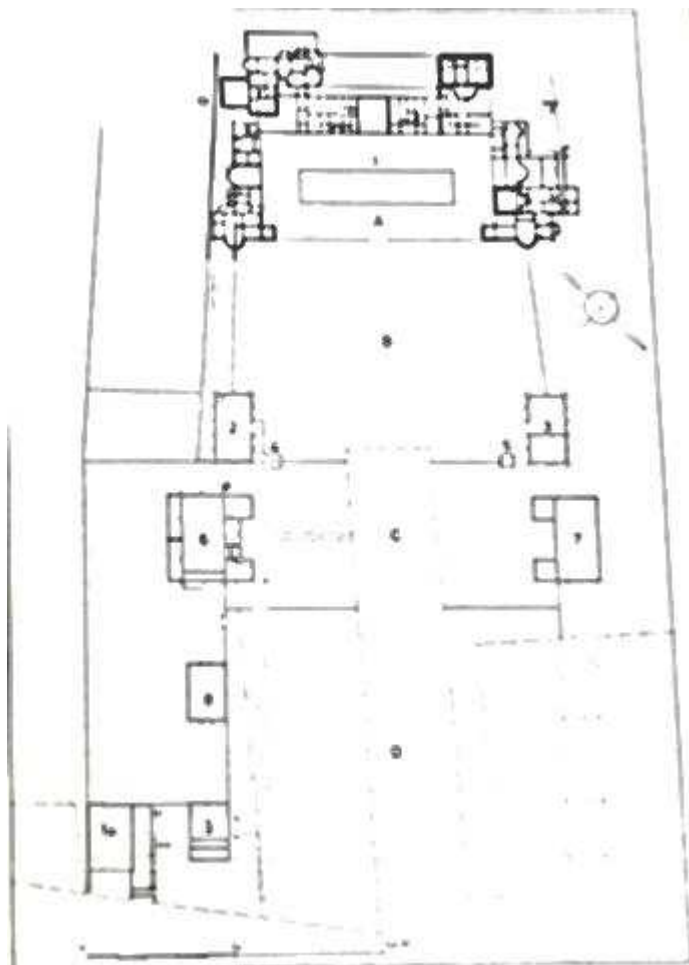
Obrázek 66: Konz, zdivo lázeňského traktu při arch. Pracích

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 67: Wasserliesch, půdorys lázeňského traktu římské vily

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 661)

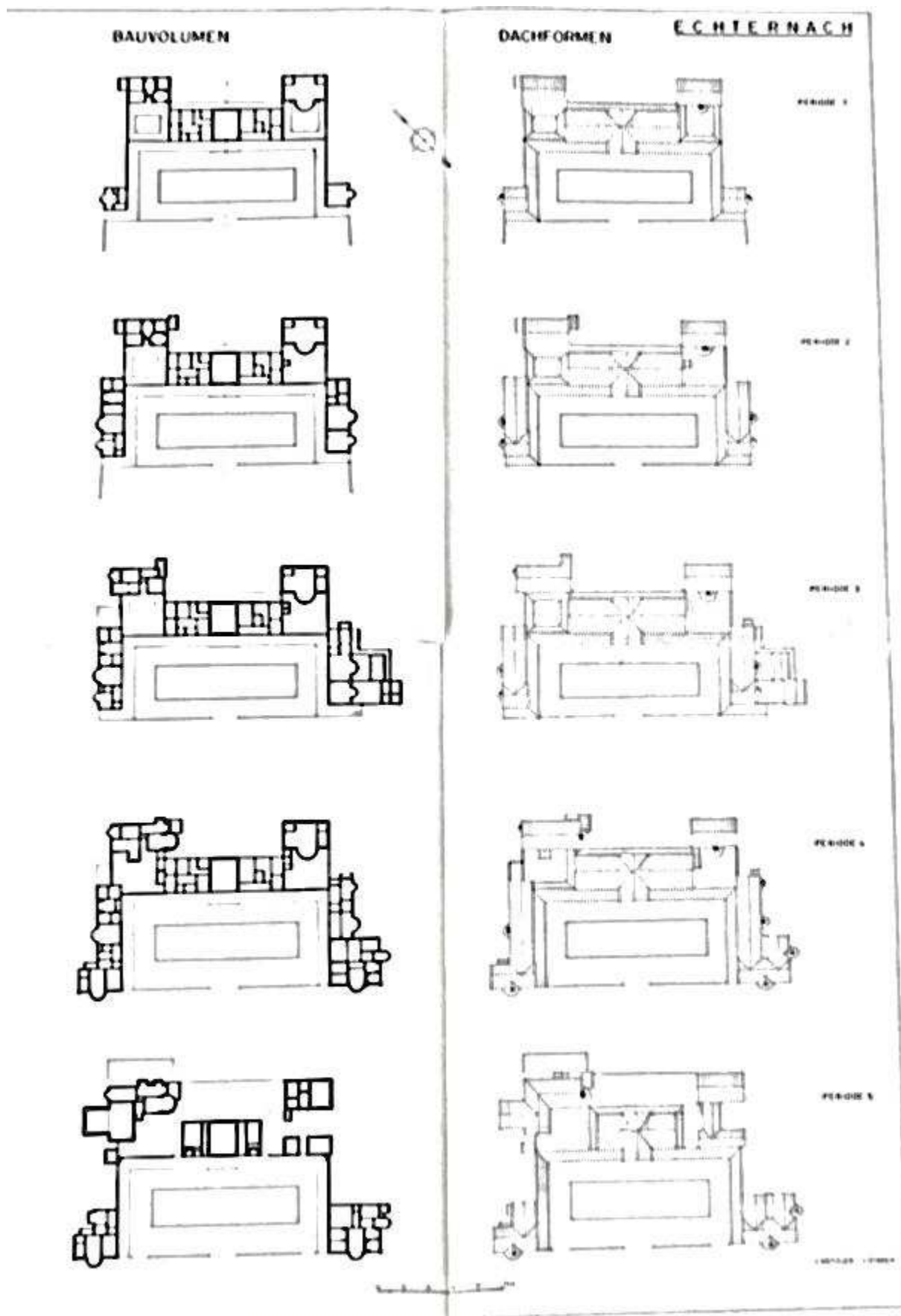
Obrázek 68: Echternach, *villa rustica*

(zdroj: METZLER, Jeannot; ZIMMER, Johny; BAKKER, Lothar. Ausgrabungen in Echternach. 1981. s.265)

Obrázek 69: Echternach, letecký pohled na odkrytou vilu

(zdroj: METZLER, Jeannot; ZIMMER, Johny; BAKKER, Lothar. Ausgrabungen in Echternach. 1981. s. 84)

Obrázek 70: Echternach, přehled stavebních fází

(zdroj: METZLER, Jeannot; ZIMMER, Johnny; BAKKER, Lothar. Ausgrabungen in Echternach. 1981. Beilage)

Obrázek 71: Echternach, model

(zdroj: Villa v Echternachu, autor, 2010)

Obrázek 72: Echternach, současný stav bazénu

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 73: Echternach, mozaika z přijímacího sálu

(zdroj: METZLER, Jeannot; ZIMMER, Johny; BAKKER, Lothar. Ausgrabungen in Echternach. 1981. s. 162)

Obrázek 74: Echternach, peristyl s vanou

(zdroj: autor)

Obrázek 75: Echternach, jižní risalit s peristylem

(zdroj: autor)

Obrázek 76: Echternach, západní risalit

(zdroj: autor)

Obrázek 77: Echternach, sklep

(zdroj: autor)

Obrázek 78: Echternach, nálezy - spona, přívěšek, postříbřená lžice a hrot šípů

(zdroj: METZLER, Jeannot; ZIMMER, Johnny; BAKKER, Lothar. Ausgrabungen in der Römervilla von Echternach – Schwarzuecht (Vorbericht). 1976. s. 510)

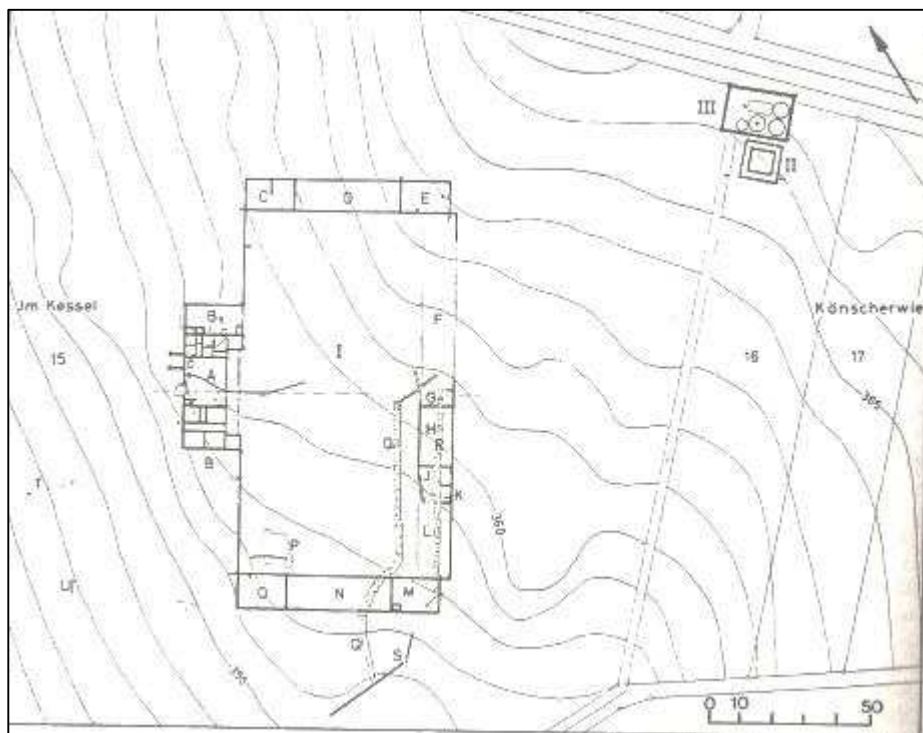

Obrázek 79: Holsthum

Obrázek 80: Holsthum, schody ze sklepa

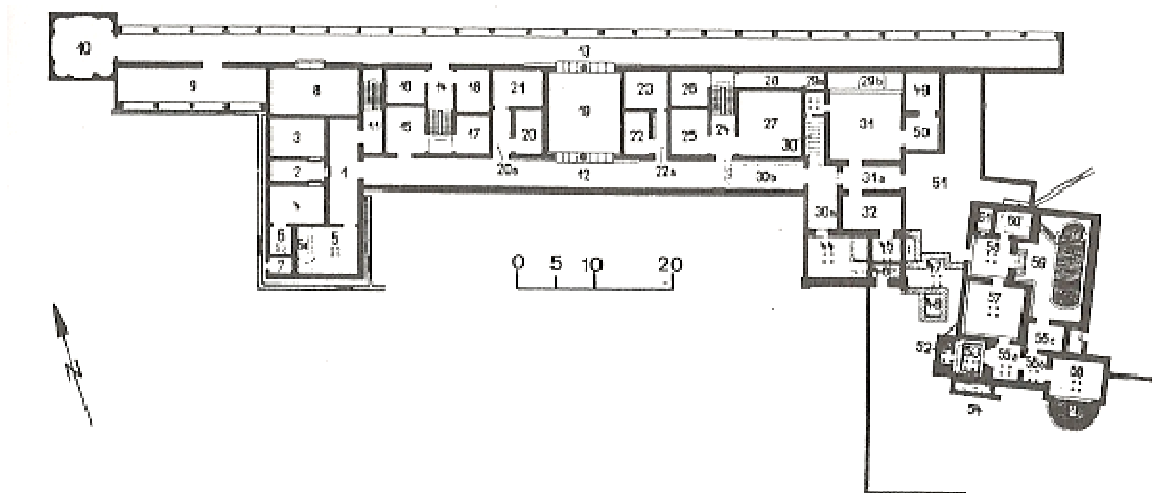
(zdroj – oba obrázky: FAUST, Sabine, *Führer zu archäologischen Denkmälern des Trierer Landes*. 2008. s. 115)

Obrázek 81: Newel, pláněk vilového okrsku s chrámem

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. *Die Römer in Rheinland-Pfalz*. 2005. s. 504)

Obrázek 82: Oberweis, *pars urbana*

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 513)

Obrázek 83: Kenn, vstup do sklepa

(zdroj: autor, 2010)

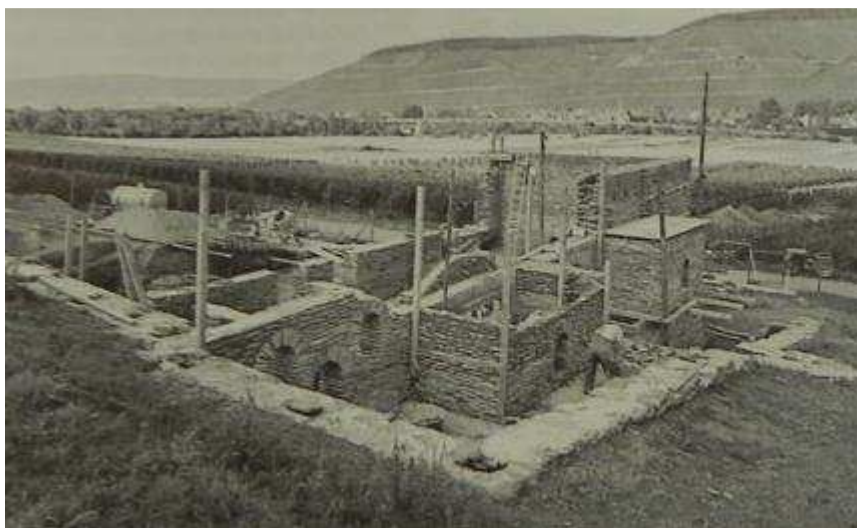
Obrázek 84: Kenn, vnitřní uspořádání sklepa

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 85: Kenn, centrální sklepní místnost

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 86: Longuich, znovu vybudování římské vily

(zdroj: GILLES, Karl-Josef. Ein Jahrbuch. Trier, 1989. s. 204)

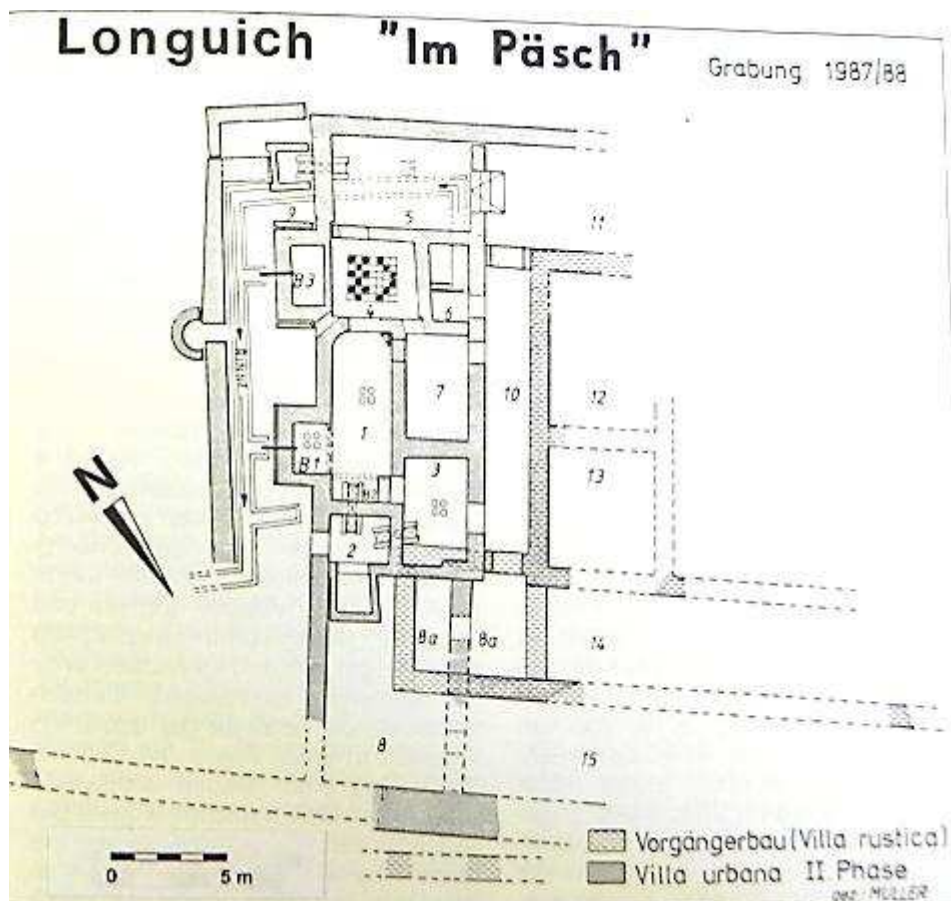
Obrázek 87: Longuich, rekonstrukce

(zdroj: Rheinisches Landesmuseum. Trier. autor, 2010)

Obrázek 88: Longuich, pohled na lázeňský trakt

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 89: Longuich, půdorys lázeňského traktu

(GILLES, Karl-Josef. Ein Jahrbuch. Trier, 1989. s. 203.)

Obrázek 90: Longuich, místnost 1 s vanou

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 91: Longuich, místnost 4

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 92: Longuich, geometrická mozaika

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 93: Longuich, místnost 5 s hypokaustem

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 94: Longuich, pohled na lázeňský trakt a portikus

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 95: římská vila v Longuichu

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 96: Longuich, sarkofág mladé dívky

(zdroj: autor, 2010)

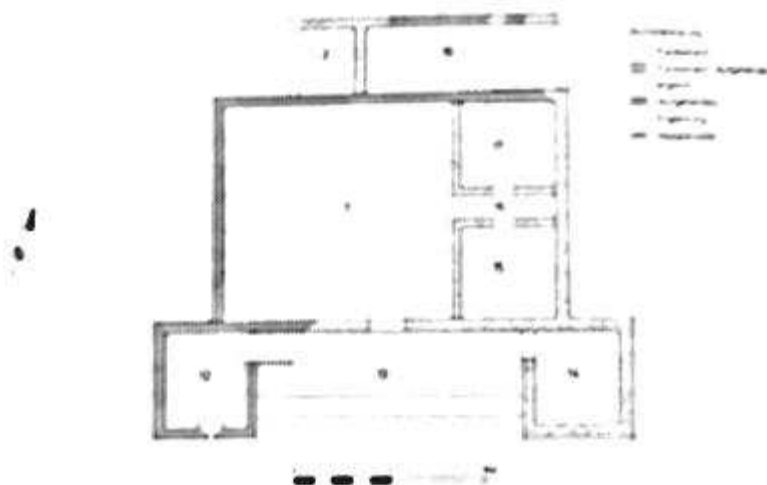
Obrázek 97: Mehring, čelní strana vily

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 98: Mehring, pohled zezadu

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 99: Mehring, plánek vily z poloviny 2. století po Kr.

(zdroj: GILLES, Karl-Josef. Funde und Ausgrabungen im Bezirk Trier : Heft 17.1985. s. 34)

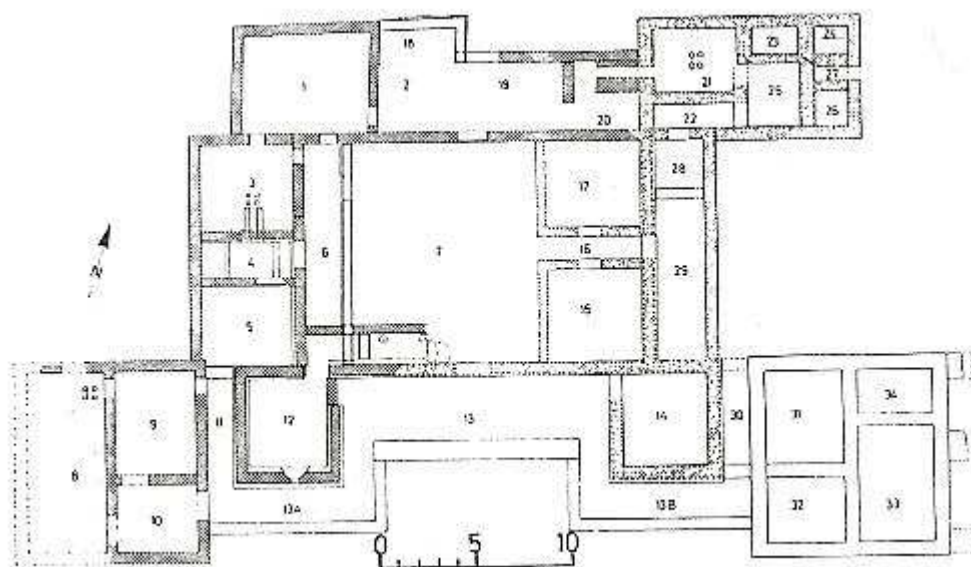
Obrázek 100: Mehring, sklep v době odkrytí

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 478)

Obrázek 101: Mehring, centrální místnost

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 102: Mehring, půdorys vily v 3. století po Kr.

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 477)

Obrázek 103: Mehring, pohled na lázeňský trakt

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 104: Mehring, apodyterium

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 105: Mehring, frigidarium

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 106: Mehring, latrina

(zdroj: autor, 2009)

Obrázek 107: Mehring, praefurnium

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 108: Mehring, místnost s hypokaustem

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 109: Mehring, hypokaustum v místnosti 3

(zdroj: autor, 2009)

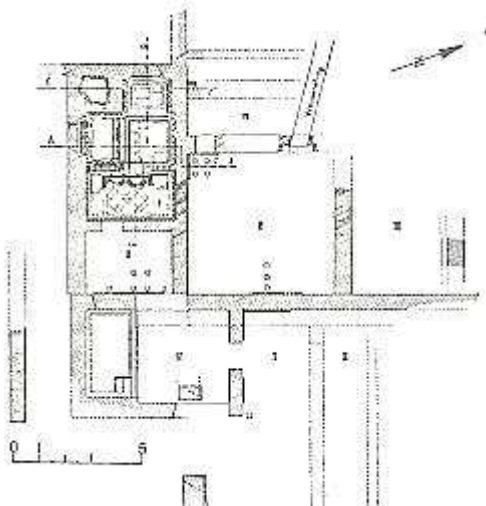

Obrázek 110: Mehring, zubní párátka/ušní lžička

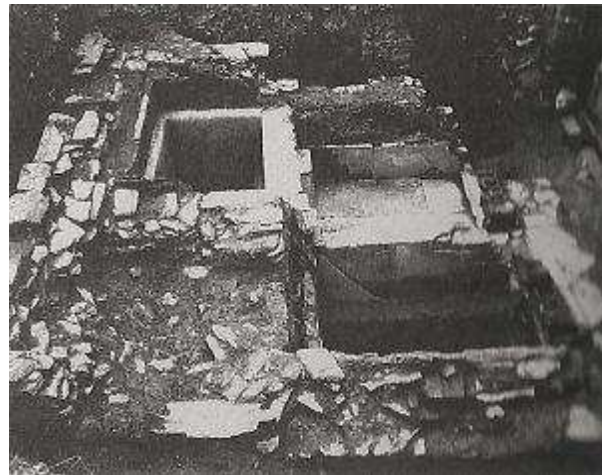

Obrázek 111: Mehring, nález přezky opasku

(zdroj: GILLES, Karl-Josef. Funde und Ausgrabungen im Bezirk Trier : Heft 17.1985. s. 35, 38)

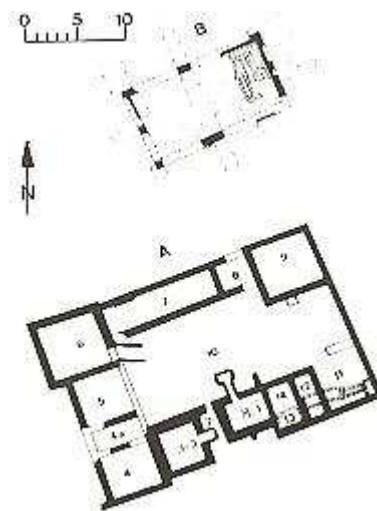

Obrázek 112: Pölich, půdorys lázní

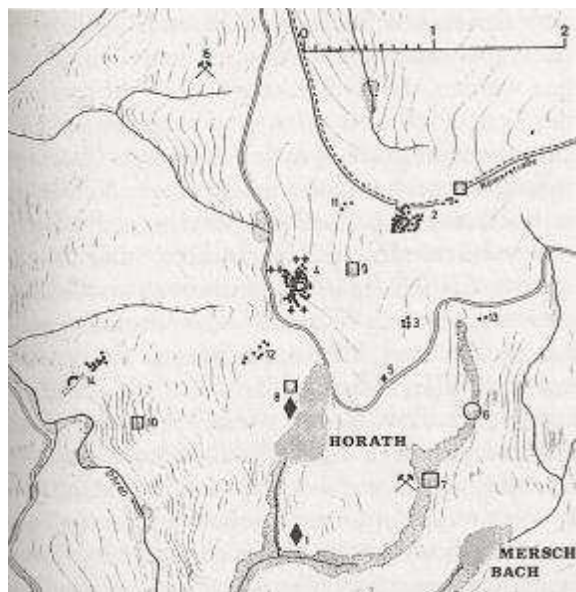
Obrázek 113: Pölich, dochované vany vykládané mramorem

(zdroj – oba obrázky: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 524)

Obrázek 114: Leiwien „Hostert“, půdorys vily

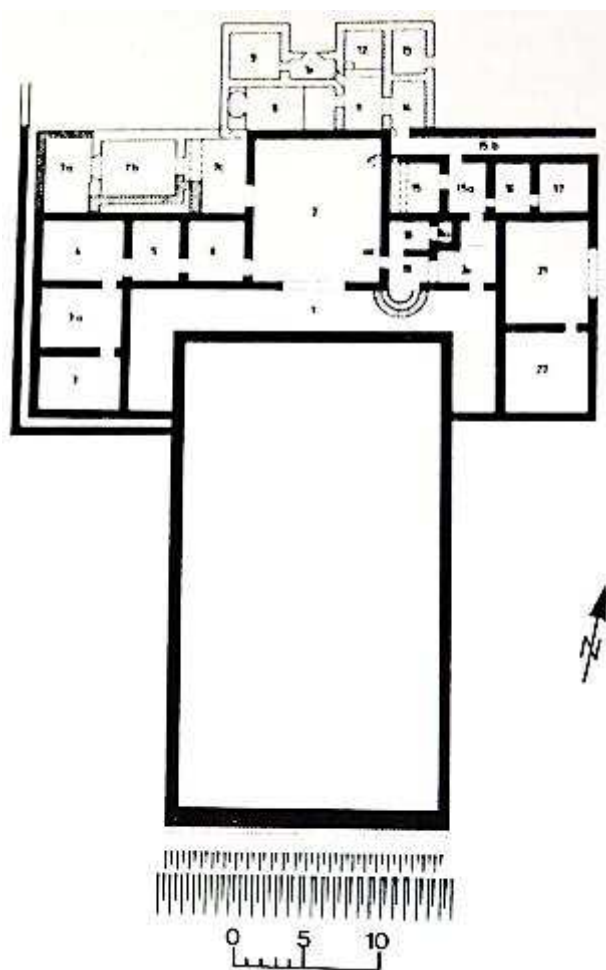
(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 439)

Obrázek 115: Horath, mapa římských nálezů v okolí

6 tumulus „Tönnchen“, 7 vila, 8 nález mincí

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 395)

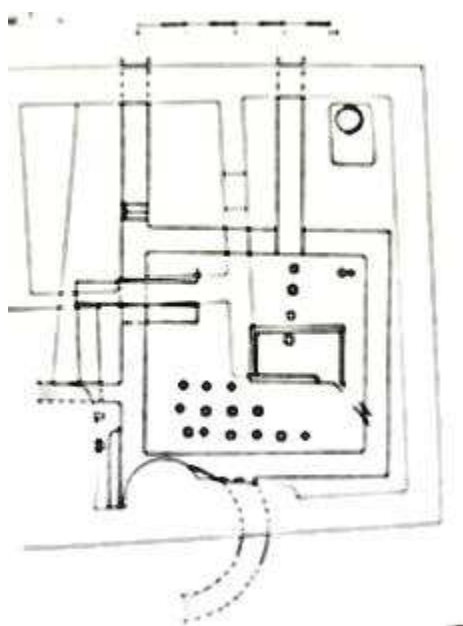
Obrázek 116: Horath, půdorys vily

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 439)

Obrázek 117: Veldenz, hostinec Villa romana

(zdroj: FAUST, Sabine, et al. Führer zu archäologischen Denkmälern des Trierer Landes. 2008. S. 183)

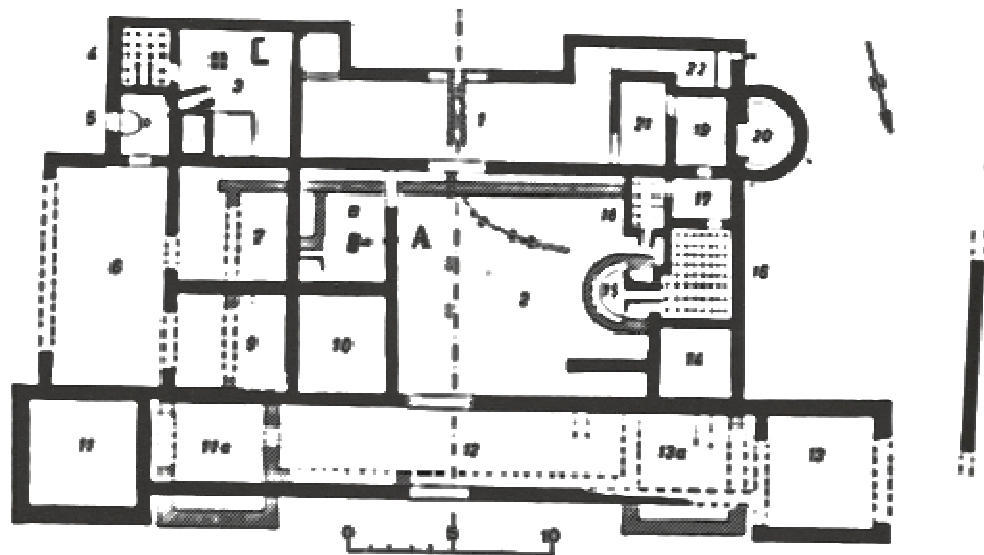
Obrázek 118: Veldenz, půdorys odkrytých lázní

(zdroj: GILLES, Karl-Josef. Schloss Veldenz : Festbuch 1993. 1993. s. 88)

Obrázek 119: Veldenz, současný stav

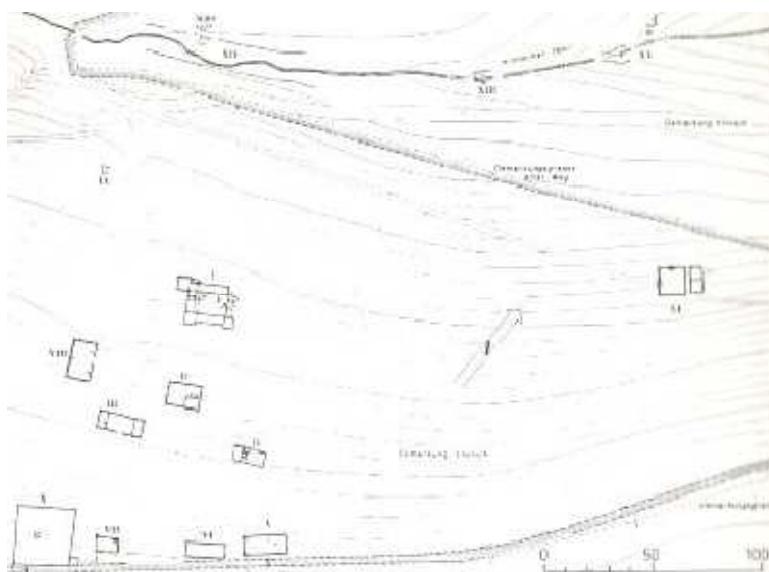
(zdroj: FAUST, Sabine, et al. Führer zu archäologischen Denkmälern des Trierer Landes. 2008. S. 183)

Obrázek 120: Kinheim, půdorys

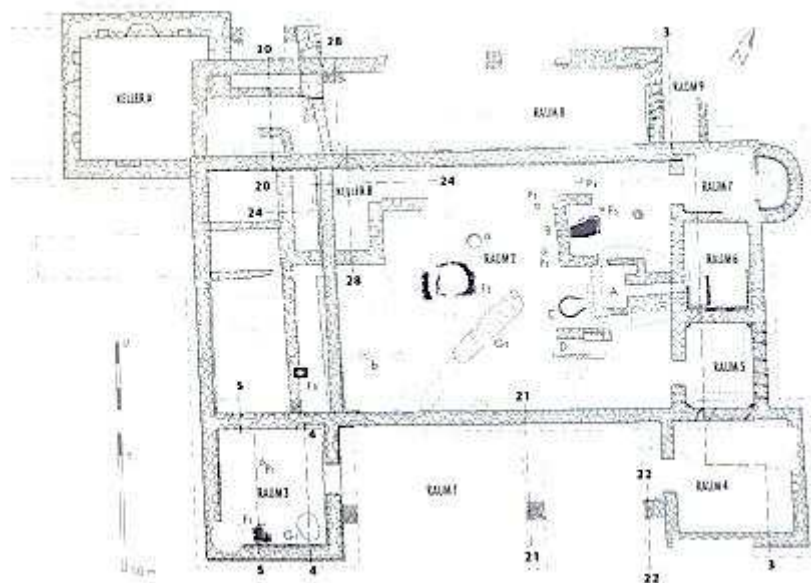
15 – 21 lázeňský trakt, A místo nálezu sochy boha Sucella

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 414)

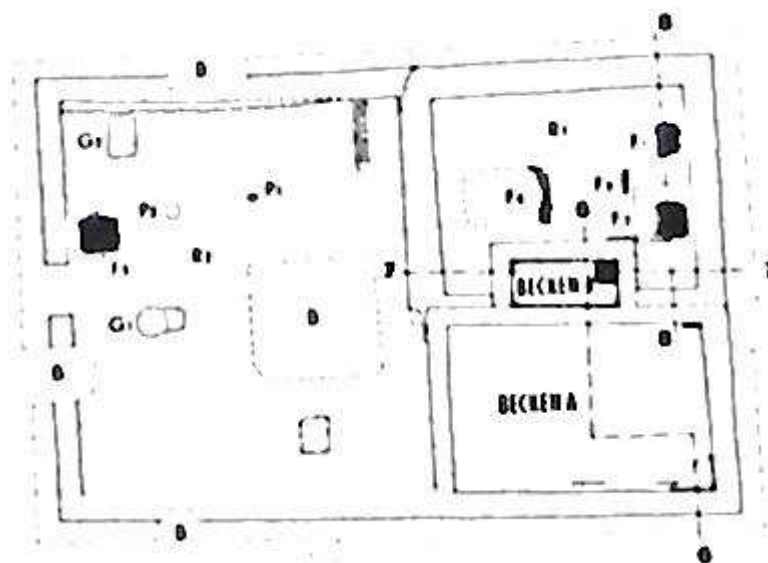
Obrázek 121: Lössnich, nálezová situace

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 451)

Obrázek 122: Löslich, pars urbana

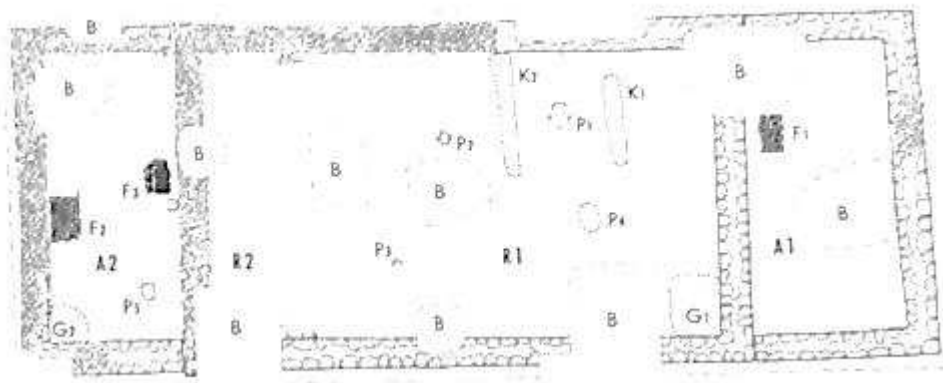
(zdroj: MORAITIS, Anastasia. Der römische Gutshof und das Gräberfeld bei Löslich. 2003. s. 15)

Obrázek 123: Löslich, budova II

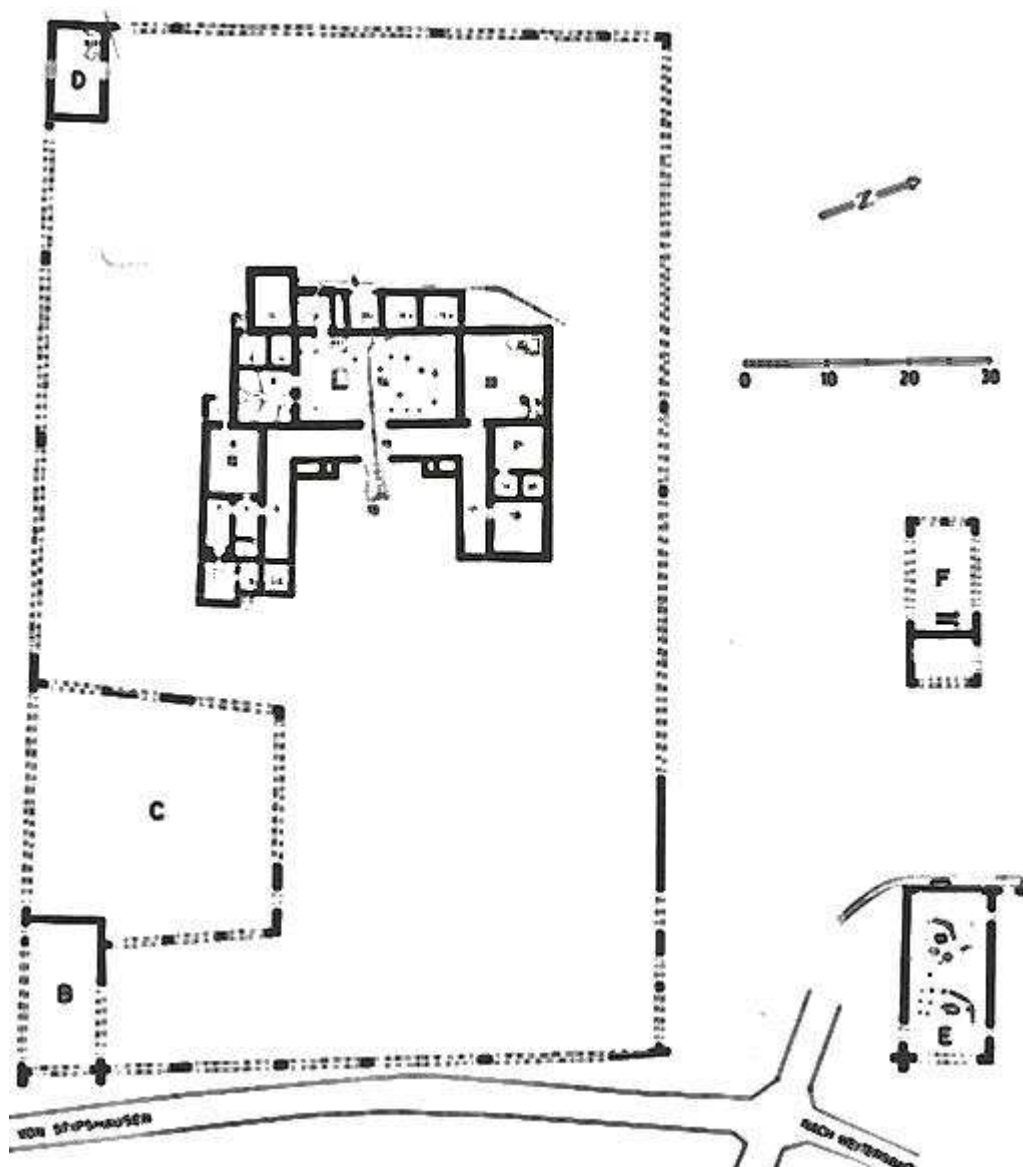
(zdroj: MORAITIS, Anastasia. Der römische Gutshof und das Gräberfeld bei Löslich. 2003. 25)

Obrázek 124: Lösnich, budova III

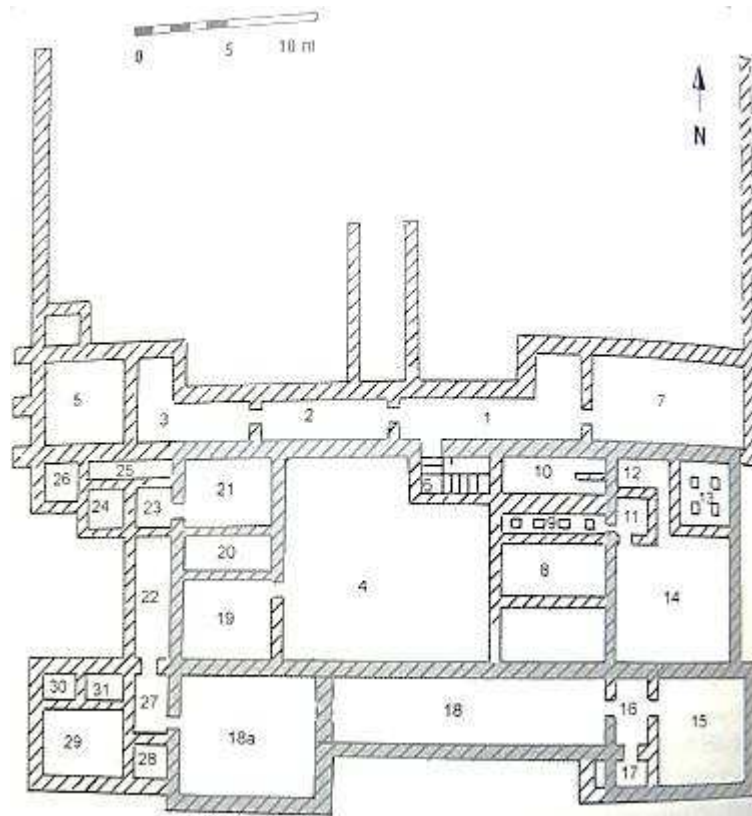
(zdroj: MORAITIS, Anastasia. Der römische Gutshof und das Gräberfeld bei Lösnich. 2003. 31)

Obrázek 125: Weitersbach, nálezoá situace

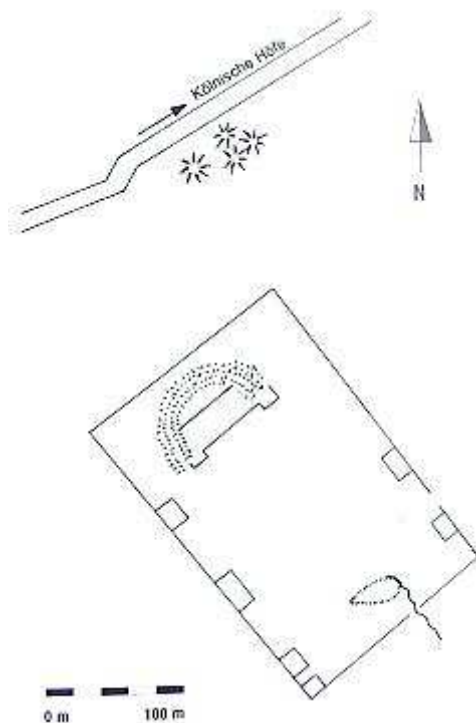
(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 664)

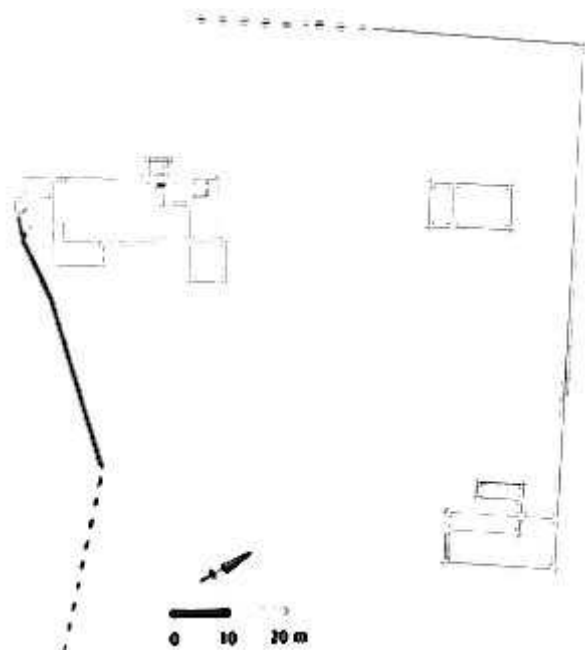
Obrázek 126: Briedel, půdorys vily urbany v „Briedeler Heck“

(zdroj: VON BERG, Axel, et al. Cochem - Zell: Landschaft an der Mosel. 2005. Briedel: Römischer. s. 92)

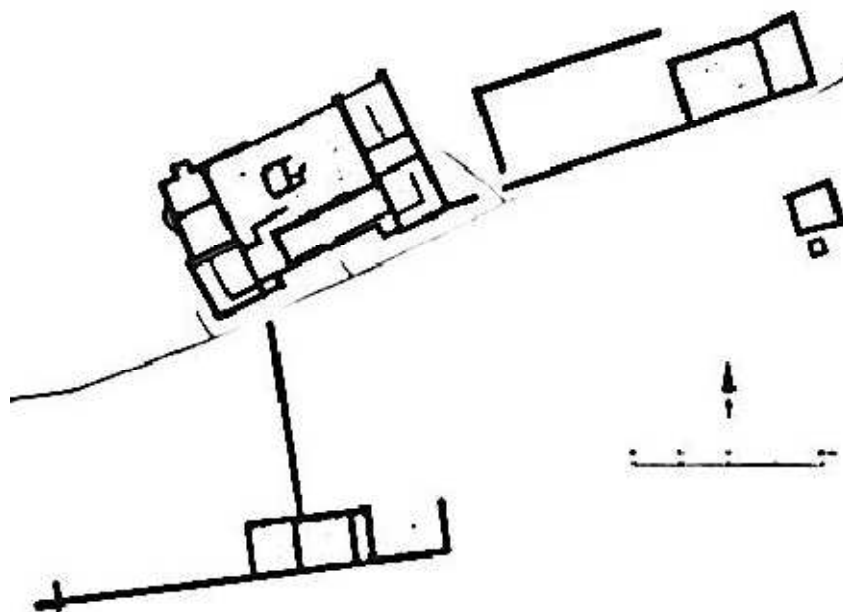
Obrázek 127: Ulmen, nálezoá situace vily

(zdroj: VON BERG, Axel, et al. Cochem - Zell: Landschaft an der Mosel. 2005. Briedel: Römischer. s. 195)

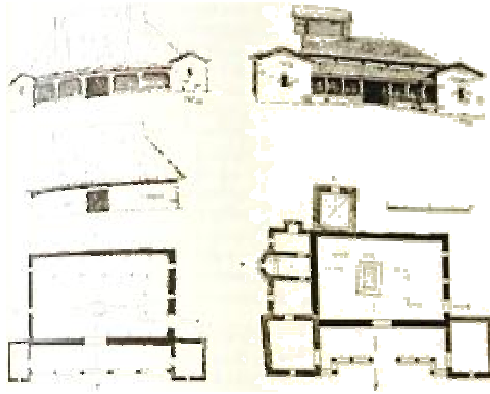
Obrázek 128: Klotten, náležíová situace

(zdroj: VON BERG, Axel, et al. Cochem - Zell: Landschaft an der Mosel. 2005. Briedel: Römischer. s. 129)

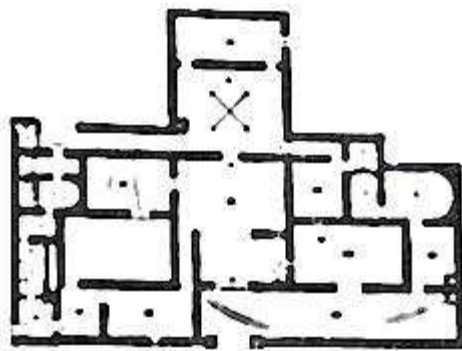
Obrázek 129: Mayen, náležíová situace

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 472)

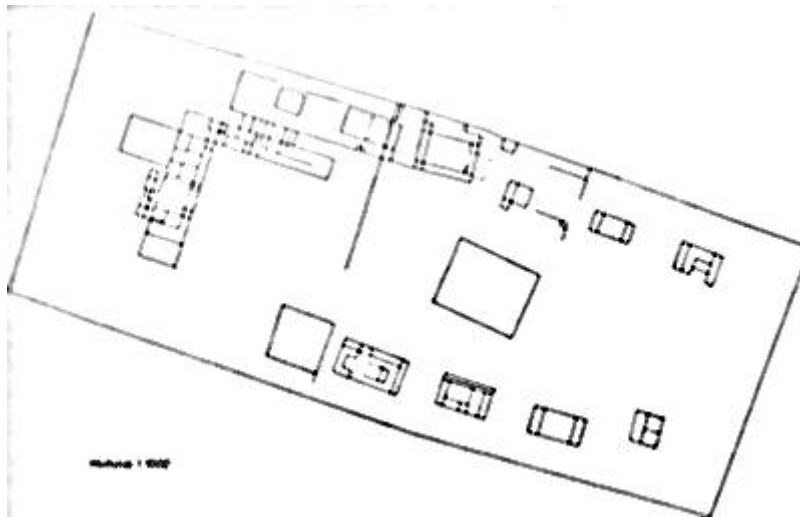
Obrázek 130: Mayen, půdorys a rekonstrukce stavebních fází

(zdroj: REUTTI, Fridolin. Die römische Villa. s. 177)

Obrázek 131: Mayen, vila u Allenzu

(zdroj: SWOBODA, Karl M. Römische und romanische Paläste. 1969. s. 55)

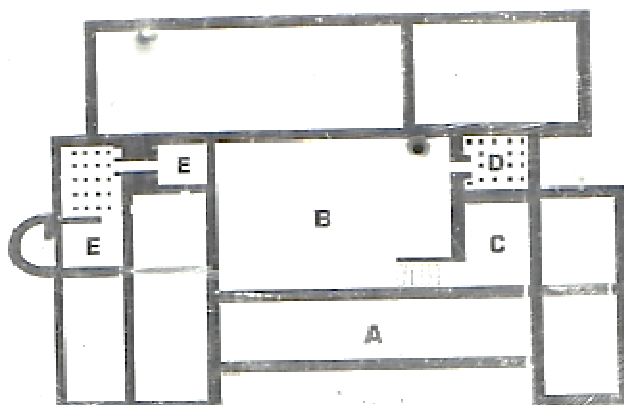
Obrázek 132: Thür, nálezoová situace

(zdroj: CÜPPERS, Heinz. Die Römer in Rheinland-Pfalz. 2005. s. 575)

Obrázek 133: Winningen, celkový pohled

(zdroj: KIESSEL, Marko. Berichte zur Archäologie an Mittelrhein und Mosel. 2009. s. 10)

Obrázek 134: Winningen, půdorys

A portikus, B centrální místnost, C sklep, D vyhřívaná místnost, E lázeňský trakt

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 135: Winningen, současný stav

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 136: Winningen, lázeňský trakt

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 137: Winningen, lázeňský trakt – vana

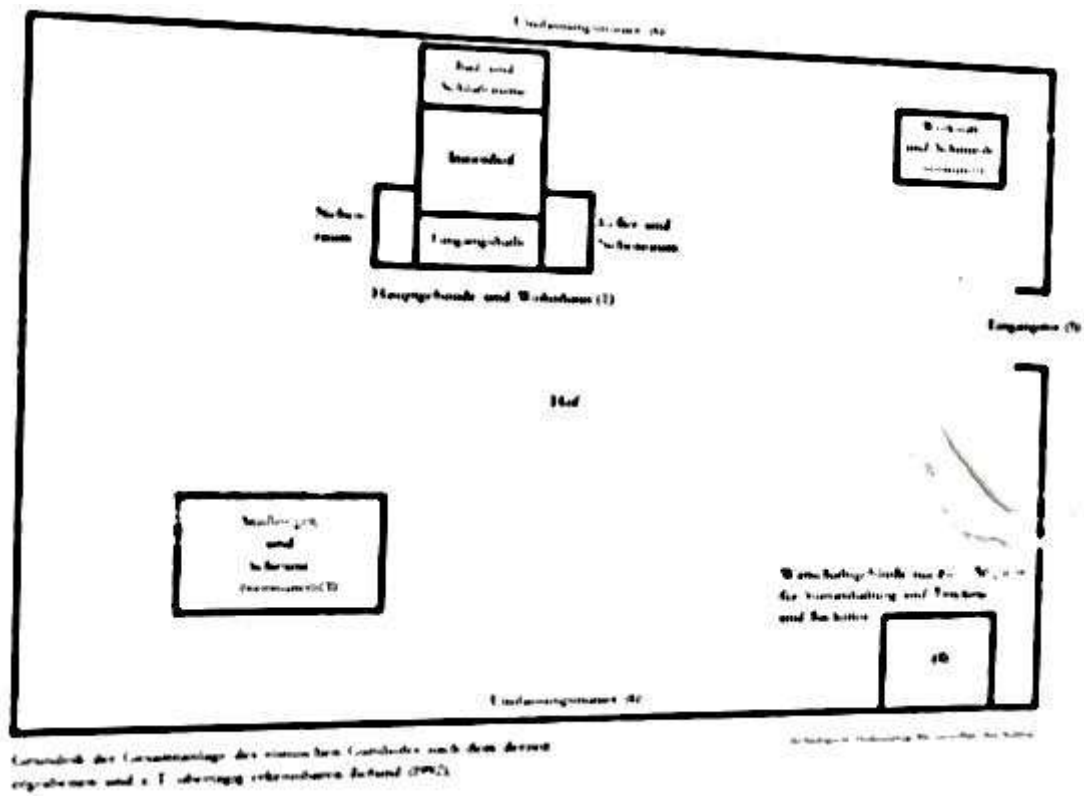
(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 138: Winningen, sklep

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 139: Koblenz „Am Remstecken“

(zdroj: Archäologie Denkmalpläne, Amt Koblenz, 2010)

Obrázek 140: Koblenz „Am Remstecken“, současný stav

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 141: Koblenz „Am Remstecken“, současný stav

(zdroj: autor, 2010)

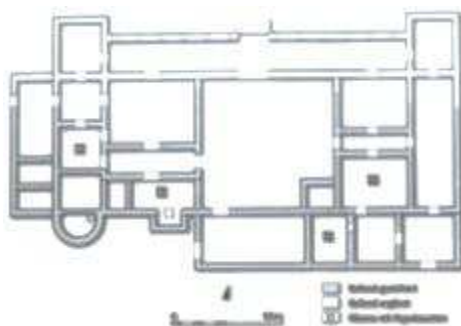
Obrázek 142: Koblenc „Am Remstecken“, sklep

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 143: Koblenc „Am Remstecken“, sklep

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 144: Mülheim-Kärlich, půdorys

(zdroj: autor, 2010)

Obrázek 145: Mülheim-Kärlich, současný stav)

(zdroj: autor, 2010)